

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Rigorózní práce

Název

Jak vyučovat o holocaustu
metodické náměty

Autor

Mgr. Hupková Soňa

Vedoucí rigorózní práce

Doc. PhDr. Míšková Alena

Rok

2009

Prohlášení o samostatném zpracování rigorózní práce

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci zpracovala samostatně a všechny použité
prameny cituji v poznámkovém aparátě.

[Handwritten signature]

Poděkování

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Mískové, PhDr. Parkanovi a všem, kteří mi poskytli své odpovědi a rady, které mě provázely u psaní a posouvaly mě k lepšímu pochopení problematiky, kterou jsem se snažila v svojí práci zmapovat.

- Vyuka dějepisu v období 1945 - 1948	
- Vyuka dějepisu v období 1948 - 1953	
- Vyuka dějepisu v období 1953 - 1960	
- Vyuka dějepisu v období 1960 - 1978	
- Vyuka dějepisu v období 1978 - 1989	
2.1. Vybavení učebnice dějepisu.....	15
- <i>Účebny doby nejnovější. Praha, 1955</i>	
- <i>Dějepis pro II. ročník SŠeda odborné škol. Praha, 1960</i>	
- <i>Účebny dějiny. Praha, 1967</i>	
- <i>Československé dějiny (1918 - 1939, 1939 - 1948). Praha, 1973</i>	
- <i>Československé dějiny (1939 - 1945). Praha, 1974</i>	
2.2. Zhodnocení.....	19
3. Vývoj situace ve výuce v historická po roku 1989.....	20
3.1. Jednotlivé kapitoly vybraných učebnic pro SŠ a SOU vydaných po roce 1989.....	20
- <i>Dějepis pro střední odborné školy</i>	
3.2. Zhodnocení.....	26
3.3. Učebnice dějepisu zhlédních škol a víceletých gymnázií.....	27
- <i>Nejnovější dějiny. Praha, 2006</i>	
- <i>Pracovní sešit učebnice. Praha, 2006</i>	
- <i>Zhrobení</i>	
- <i>Dějiny moderní doby. Ústaly, 2007</i>	
- <i>Účebny dějiny I. - IV. díl. Praha, 1996</i>	
3.4. Jednotlivé kapitoly vybraných programů a učebnic mimo VŠ.....	32
3.4.1. Zlatovské učebnice v Praze.....	33
- <i>Účebny dějiny zlatovské Zlatovským matrem</i>	
- <i>Účebny dějiny zlatovské</i>	

Obsah

Prohlášení o samostatném zpracování rigorózní práce

Poděkování

1. Úvod	10
2. Situace ve výuce do roku 1989	12
- <i>Výuka dějepisu v období 1945 – 1948</i>	
- <i>Výuka dějepisu v období 1948 – 1953</i>	
- <i>Výuka dějepisu v období 1953 – 1960</i>	
- <i>Výuka dějepisu v období 1960 – 1978</i>	
- <i>Výuka dějepisu v období 1978 - 1989</i>	
2.1. Vybrané učebnice dějepisu	15
- <i>Dějiny doby nejnovější. Praha, 1955</i>	
- <i>Dějepis pro II. ročník Střední odborné škol. Praha, 1960</i>	
- <i>Světové dějiny. Praha, 1967</i>	
- <i>Československé dějiny(1918 – 1939, 1939 – 1948). Praha, 1973</i>	
- <i>Československé dějiny (1939 - 1948). Praha, 1974</i>	
2.2. Zhodnocení	19
3. Vývoj situace ve výuce o holocaustu po roku 1989	20
3.1. Jednotlivé kapitoly vybraných učebnic pro SŠ a SOU vydaných po roce 1989	20
- Dějepis pro střední odborné školy	
3.2. Zhodnocení	26
3.3. Učebnice dějepisu základních škol a víceletých gymnázií	27
- <i>Nejnovější dějiny. Praha, 2006</i>	
- <i>Pracovní sešit k učebnici. Praha, 2006</i>	
- Zhodnocení	
- <i>Dějiny moderní doby. Úvaly, 2007</i>	
- <i>Nová doba I. – IV. díl. Praha, 1996</i>	
3.4. Iniciativy, vybrané programy a instituce mimo VŠ	32
3.4.1. Židovské muzeum v Praze	33
- <i>Objekty spravované Židovským muzeem</i>	
- <i>Archiv oddělení holocaustu</i>	

3.4.2. Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze a v Brně...	36
3.4.2.1. Program pro základní a střední školy.....	36
- Vybrané přednášky a dílny zabývající se problematikou antisemitismu a holocaustu	
3.4.2.2. Didaktické využití.....	38
3.4.2.3. Vybrané dlouhodobé projekty vzdělávacího a kulturního centra.....	39
3.4.2.4. Didaktické využití.....	41
3.4.2.5. Programy pro pedagogy.....	41
- Vybrané semináře	
- Vybraný program: Jak vyučovat o holocaustu	
3.4.2.6. Seznam putovních výstav Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze.....	43
3.4.2.7. Brněnská pobočka.....	43
3.4.3. Památník Terezín.....	44
3.4.3.1. Vznik Památníku Terezín.....	44
3.4.3.2. Objekty Památníku.....	44
3.4.3.3. Vybrané stálé expozice.....	45
3.4.3.4. Nabídka zápůjčky putovních výstav.....	46
3.4.3.5. Filmy promítané v kinosálech Památníku Terezín.....	48
3.4.3.6. Vybrané akce Památníku Terezín.....	49
3.4.3.7. Sbírký Památníku Terezín.....	49
3.4.3.8. Didaktické využití.....	50
- Informace o vzdělávacím centru Památníku Terezín	
- Další aktivity vzdělávacího oddělení	
3.4.3.9. Didaktické využití.....	51
3.4.3.10. Semináře v Památníku Terezín pro školní skupiny.....	51
- Půldenní návštěva Terezína	
- Vícedenní pobyt	
3.4.3.11. Témata jednotlivých přednášek.....	53
3.4.3.12. Beseda s pamětníkem.....	53
3.4.3.13. Filmové dokumenty v českém jazyce.....	53
3.4.3.14. Didaktické využití.....	54
- Doplnkové programy pro pobyt ve Středisku setkávání	

3.4.3.15. Seminář pro pedagogy „Jak vyučovat o holocaustu“.....	55
3.4.3.16. Pracovní listy Vzdělávacího oddělení Památníku Terezín pro základní a střední školy školy.....	56
3.4.3.17. Zpravodaj Památníku Terezín.....	57
- Upozornění pro pedagogy	
3.4.4. Institut Tereziánské iniciativy.....	59
- Odborná knihovna	
- Studijní zájezdy škol do Terezína	
- Projekty Institutu Tereziánské iniciativy (Lidé na útěku: Židovští uprchlíci z a do českých zemí, 1933 – 1945)	
- Další projekty Institutu Tereziánské iniciativy	
3.4.5. Projekty Ministerstva školství, mládeže a tělesné výchovy ČR	63
- Vybrané akreditované semináře a projekty	
- Vybrané akreditované instituce	
3.4.5.1. Zhodnocení.....	64
3.4.6. Lauderovy školy při Židovské obci v Praze.....	64
3.4.6.1. Základní škola Gur Arje.....	65
3.4.6.2. Gymnázium Or chadaš.....	66
3.4.7. Program „Jeden svět“ a „Jeden svět na školách“.....	67
3.4.7.1. Letošní festival 2009.....	67
- Černé srdce	
- El Paso	
- Město Romů	
- Pizza v Osvětimi	
- Sedm světů	
- Zapomenuté transporty do Běloruska	
- Zapomenuté transporty do Estonska	
- Zapomenuté transporty do Polska	
3.4.7.2. Didaktické využití.....	71
3.4.7.3. Jeden svět na školách.....	71
- Didaktické využití	
3.4.7.4. Filmy z minulých ročníků.....	72
- Zpráva o Lodži – Baluty	

- <i>Didaktické využití</i>	
- Most přes Wadi	
- <i>Didaktické využití</i>	
- Zapomenuté transporty do Lotyšska	
- <i>Didaktické využití</i>	
- <i>Otázka k zamýšlení</i>	
- Nazi Pop Stars	
- <i>Didaktické využití</i>	
- Nepřítel mého nepřítele	
- <i>Didaktické využití</i>	
- Lítost a soucit	
- <i>Didaktické využití</i>	
- O zlém snu	
- <i>Didaktické využití</i>	
- Ó, ty černý ptáčku	
- <i>Didaktické využití</i>	
3.4.7.5. Doprovodné akce k filmovému festivalu.....	79
- <i>Didaktické využití</i>	
3.4.8. Vybraná synagoga, galerie, muzeum, památník a občanské sdružení.....	80
3.4.8.1. Lidice.....	80
- Program jednotlivých seminářů	
- <i>Didaktické využití</i>	
- „Lidice pro 21. století“	
3.4.8.2. Občanské sdružení Židovský památník Černovice a jeho vzdělávací projekt.....	83
- „Pedagogická příručka“ a „Pracovní listy“	
3.4.8.3. Občanské sdružení AISIS.....	84
- Program Tváří tvář historii	
3.4.8.4. Pinkasova synagoga.....	85
- Památník v Pinkasově synagoze	
- Expozice dětských kreseb z Terezína	
- <i>Didaktické využití</i>	

3.4.8.5. Galerie Roberta Guttmanna.....	87
- Vybraný seznam tématických výstav	
- Didaktické využití	
- Didaktické využití mimoškolních institucí	
3.4.9. Izraelské velvyslanectví v Praze.....	89
- Didaktické využití	
3.4.10. Pamětník Pankrác.....	89
- Didaktické využití	
3.5. Výběr některých publikací zachycujících problematiku holocaustu určených pro SŠ.....	90
3.5.1. Naděje, dokumentace holocaustu. Projekt Gymnázia Boskovice a Muzea Boskovice, 2005.....	91
- <i>Didaktické využití</i>	
3.5.2. Je mojí vlastní hradba ghett?.....	92
- <i>Didaktická analýza</i>	
3.5.3. Holocaust. Informační materiál pro učitele k výuce na základních a středních školách.....	93
- <i>Didaktická analýza</i>	
3.5.4. Holocaust: Ztracená slova.....	93
- <i>Didaktické využití</i>	
3.5.5. Cesta – cíl neznámý. Čítanka.....	94
- <i>Didaktická analýza</i>	
3.5.6. Příběh očitého svědka I.(otcova krvavá pouť dějinami), Příběh očitého svědka II. (a tady začalo moje trápení).....	95
- <i>Didaktická analýza</i>	
3.5.7. Kapitoly z dějin Romů.....	96
- Závěr	
- <i>Didaktická analýza</i>	
3.6. Vyhodnocení.....	98
4. Dotazníková akce na SŠ a SOU.....	99
4.1. Střední odborné učiliště ekonomické s maturitou.....	100
4.2. Zhodnocení.....	102
4.3. Obchodní akademie.....	102

4.4. Zhodnocení.....	104
4.5. Gymnázium.....	104
4.6. Zhodnocení.....	104
4.7. Závěr.....	105
5. Dotazníková akce na ZŠ.....	105
5.1. Základní škola Donovalská.....	107
5.2. Zhodnocení.....	109
5.3. Základní škola Londýnská.....	110
5.4. Zhodnocení.....	112
5.5. Základní škola Tábořská.....	113
5.6. Zhodnocení.....	116
5.7. Závěr dotazníkové akce na třech vybraných základních školách.....	116
6. Didaktické portfolio.....	117
- Didaktické náměty pro kolegy	
- Beseda s přeživším	
- CD „Zpověď“ od Arnošta Lustiga	
- Reflexe	
- Konkrétní příklad – „Orchidej“	
6.1. Konkrétní aktivity.....	120
- kompetence k učení	
- kompetence občanské	
- kompetence komunikativní	
- kompetence k řešení problémů	
6.2. Příklady pro konkrétní aktivitu.....	122
- Aktivita	
- Didaktická hra	
- Dramatizace	
- Pracovní listy	
- Aktivita - Práce s textem	
- Využití filmu ve výuce	
6.3. Dramatizace – Norimberské zákony „současnosti“.....	124
6.4. Aktivita – „Badatelský úkol“.....	125
6.5. Aktivita - „Boj proti stereotypům“.....	127

6.6. Aktivita – Práce s komixem.....	128
6.7. Hra – „Kdo je kdo?“.....	128
6.8. Hra – „Dělají z nás odlišnosti jiné lidi?“.....	129
6.9. Hra – „Máme stejné chyby, i když jsme odlišní“.....	130
6.10. Hra – Kvíz.....	131
6.11. Hra – „Piškvorky“.....	131
6.12. Využití historického filmu ve výuce: Spartakovo povstání s podtextem „Boj za svobodu“.....	132
6.13. Pracovní listy – Vycházka do Židovského muzea.....	134
6.14. Pracovní listy – Film „O zlém snu“.....	135
- Pracovní list pro žáky ZŠ	
- Pracovní list pro žáky SŠ	
6.15. Pracovní listy – fotografická výstava „Zaniklý svět“.....	137
- Pracovní list pro žáky SŠ	
- Pracovní list pro žáky ZŠ	
6.16. Aktivita – „Porozumění textu“.....	139
6.17. Aktivita – „Přiradování vyjádření“.....	141
6.18. Aktivita - seřadování události do časové posloupnosti.....	142
6.19. Aktivita – upozornění na rozdílnost lásky a sounáležitosti k svému národu a nacionalismu jako negativního jevu ve společnosti.....	142
7. Výuka o problematice holocaustu na vysokoškolských pracovištích.....	144
7.1. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Karlovy..	144
7.2. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Palackého v Olomouci.....	145
7.3. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Masarykovy Univerzity v Brně.....	146
7.4. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Slezské Univerzity.....	147
7.5. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Západočeské Univerzity.....	147
7.6. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Jihočeské Univerzity.....	147

7.7. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Ostravské Univerzity.....	147
7.8. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.....	148
7.9. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Hradec Králové.....	148
7.10. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Pardubické Univerzity.....	148
7.11. Závěr.....	148
8. Závěr.....	149
8.1. Přehled literatury a pramenů k pedagogickému využití o problematice holocaustu.....	150
9. Citace.....	154
10. Příloha	
10.1. Jednotlivé VŠ: katedry D a OV zabývající se problematikou holocaustu	
10.2. Přehled diplomových prací vydaných k tématice na výše uvedených katedrách	
10.2.1. Univerzita Karlova	
10.2.2. Univerzita Palackého v Olomouci	
10.2.3. Masarykova Univerzita Brno	
10.2.4. Slezská Univerzita v Opavě	
10.2.5. Západočeská Univerzita v Plzni	
10.2.6. Jihočeská Univerzita České Budějovice	
10.2.7. Ostravská Univerzita	
Summary	

1. Úvod

„Každý národ se pozná podle toho, jak se chová k Židům. Chtěl bych, abychom mohli po válce našim dětem a celému světu říci, že jsme ze všech sil Židům pomáhali a že jsme i v této německé hrůze zůstali slušnými lidmi.“

Jan Masaryk v r.1944

Tento citát jsem zvolila záměrně, protože si myslím, že vystihuje problematiku, které se ve své rigorózní práci věnuji. Kdykoliv otevřete jakoukoliv publikaci věnovanou problematice židovského národa nebo vyhledáváte ve slovníku heslo „holocaust“, narazíte na statistiku, která obecně zní: přibližně 6 milionů Židů v Evropě bylo v období 2. světové války pronásledováno a nakonec systematicky vyvražděno nacistickým terorem v rozmezí let 1933 – 1945.

Tyto informace jsou samozřejmě pravdivé, ale mám obavu, že jsou až příliš obecné na to, aby si jednotlivec, který je ve výchovně – vzdělávacím procesu, uvědomil fakt, co to holocaust vlastně byl. Při této myšlence jsem se pozastavila a výsledkem je moje rigorózní práce.

Rigorózní práci jsem nazvala „ Jak vyučovat o holocaustu“- metodické náměty a věnuji se v ní v první řadě problematice zpřístupňování informací na toto téma.

Práci jsem rozdělila na 2 části.

V první části práce se věnuji metodikám, projektům a konceptům vyučování školských i mimoškolských institucí, které mají jako hlavní prioritu svého působení vyučování o Židech, židovské kultuře, diskriminaci, předcházení patologickým jevům ve společnosti a varování před uniformitou, která může za určitých okolností vést k „totalitě“.

Soustředila jsem se na průzkum literatury věnované problematice holocaustu na trhu z hlediska její využitelnosti a také jsem se věnovala průzkumu učebnic vydaných před a po roce 1989 stejně jako jejich schopností zpřístupnit informace o holocaustu.

V druhé, praktické části se věnuji otázce zájmu o problematiku výuky o holocaustu na VŠ v ČR a dotazníkové akci na třech různých středních školách, která mi poskytla základní rámec o tom, jak žáci vnímají problematiku holocaustu.

Cíl mé práce je tedy jednoduchý a je možné jej shrnout do jedné otázky:

„ Jak vyučovat o problematice holocaustu na druhém stupni ZŠ a SŠ tak, aby žáci pochopili kontext, který toto téma obnáší, aby se v tématu orientovali, kriticky mysleli a dokázali svoje poznatky využít v praktickém životě tak, aby nedělali hanbu sobě a společnosti, ve které žijí?“

V úvodu mé práce bych také ráda zhodnotila přístup jednotlivých lidí a institucí, se kterými jsem se při odhalování konceptů výuky o problematice holocaustu setkala.

Mezi instituce, se kterými se mi nejlépe spolupracovalo, patří zejména Vzdělávací a kulturní centrum ŽM v Praze, Lauderova škola, Galerie Roberta Guttmana, Pinkasova synagoga a MŠMT ČR.

Přístup jednotlivých lidí, se kterými jsem se tu setkala, byl mimořádně vřelý a podněcující.

Také semináře ŽM v Praze, kterých jsem se zúčastnila, považuji za přínosné, a to nejen kvůli jejich informační hodnotě, ale i diskuzi, která se po každém příspěvku automaticky spustila. S otevřeným přístupem jsem se setkala také v Odboru pro rovné příležitosti ve školství MŠMT, kde mi Mgr. Němečková poskytla odborné konzultace.

Ze stran institucí, či jednotlivců, s kterými jsem při psaní rigorózní práce přišla do styku, jsem nepostřehla negativní přístup ani neochotu poskytnout informace.

Tuto skutečnost považuji za optimistickou v rozvoji ve výuce o problematice holocaustu v praxi. Kladný přístup jednotlivců k tématu, ale i k „respondentům“ považuji za jedno z nejefektivnějších vodítek ve výuce.

2. Situace ve výuce do roku 1989

V této kapitole se věnuji problematice učebnic vydaných před rokem 1989. Jde o vybrané publikace, ve kterých se zabývám obecnou definicí učebnic dějepisu. Ráda bych také přiblížila různé etapy výuky dějepisu v letech 1945 - 1989. Jde o pět vývojových fází, které se vyprofilovaly na základě legislativních kroků (školní zákony). Každou legislativní změnu následovala nová řada učebnic. Obecně se období mezi roky 1948 - 1989 dá charakterizovat i jako období velmi častých reorganizačních změn v organizaci školství.

Je nutné připomenout, že výuka dějepisu byla do roku 1989 poznamenána důsledky bipolárního světa (zpolitizování výuky dějepisu, ideologizace učebního textu, neakceptace individualistického přístupu).

- Výuka dějepisu v období 1945 - 1948

Bezprostředním úkolem poválečné doby bylo vyrovnat se s válečnými událostmi blízké minulosti. Dějepisu bylo přidělené významné místo v rámci výchovně – vzdělávacího procesu. Převažovala v něm výchovná a formativní složka výuky.

Euforii doby provázel i velký zájem o studium na VŠ. Na UK se zapsalo 12 500 studentů. Z tohoto důvodu se přednášky „mimořádného“ letního semestru konaly např. v sálech Lucerny.¹

Obsahové zaměření výuky dějepisu bylo orientováno na odstranění nedostatků ve vědomostech dětí způsobených nacistickou okupací, kdy dějepis byl ze školy prakticky vyloučen.²

Na školách se téměř přestaly používat učebnice vydané po 10. říjnu 1938. K autorům učebnic patřili například E. Štorch, K. Čondla, A. Jirák, J. Sochař, J. Klika.

Nové změny byly určeny různými faktory. Mezi ty nejdůležitější bych zařadila například takové události jako bylo přijetí Košického vládního programu, Benešovy dekrety, masové vysídlování německé populace z ČSR (především z oblasti Sudet), procesy znárodnění bank, pojišťoven, průmyslu a majetku Němců, Maďarů, zrádců

a kolaborantů a postupné omezování demokracie způsobené stále silnější orientací zahraniční politiky na SSSR.

Jaký politický směr se prosadil v poválečném Československu, se ukázalo po direktivním nepřijetí tzv. Marshallova plánu a zpolitizovaných volbách 1948.

Společenské změny a výše uvedené události se samozřejmě projektovaly do výchovně – vzdělávacího procesu.

Odsun německé populace ve svém důsledku způsobil i potíže německy mluvícím profesorům na UK, kteří se vraceli z koncentračních táborů.

Univerzita je zpět nepřijala.³

- Výuka dějepisu v období 1948 - 1953

Období mezi roky 1948 – 1953 by sa dalo charakterizovat i slovem napětí, které provázelo i šesté výročí založení Univerzity Karlovy. Historickou skutečností se staly studijní prověrky a regulace spojené s výběrem studentů.

„Vítězným únorem“ byla na základě společenských změn nastartovaná i převýchova „kantora“ v „soudruha učitele“ a „žáků“ v „socialistickou mládež“. Převýchova stála na perzekuci vyučujících i žáků.

V rozmezí let 1948-1953 zastával funkci ministra školstva a národní osvěty Zdeněk Nejedlý, iniciátor nového školského zákona O jednotné škole, který nahradil školský zákon z doby Rakousko - Uherské monarchie.(Školství Československé republiky ve velké části přebralo zákon z doby Rakousko - Uherské monarchie). Zákonem byly zrušené soukromé školy, sjednotily se všechny typy škol a určila se základní linie ideologizace školství. Zákon o jednotné škole byl určitým mezníkem vzdělávací soustavy, protože struktura školství zůstala de facto nezměněná až na menší úpravy až do roku 1989.

Obsahové zaměření výuky dějepisu bylo orientováno na národní dějiny v souvislosti s obecnými dějinami (v druhém stupni devítileté školy), naopak výuka na středních školách (školách třetího stupně) byla orientována na obecné dějiny s tím, že národní historie je jejich bezprostřední součástí. V roce 1951 byl na základě výnosu pro školy vydán seznam povolených učebnic k výuce. Ve školách se často používaly i učebnice sovětských autorů. K autorům učebnic tohoto období patří například: J. Dědina, P. Choc, J. Kopáč, M. Pravdová, H. Sachsová.

Na vysokých školách byla pro všechny posluchače zavedená povinná výuka marxismu – leninismu.

- Výuka dějepisu v období 1953 - 1960

Učebnice dějepisu plně odpovídaly celkové politické koncepci, která se vyznačovala orientací na marxismus-leninismus. Učebnice byly zahlceny žákům „nesrozumitelnými pojmy“ vycházejících z marxistické historiografie. Tento trend ve výchovně – vzdělávacím procesu nezměnila ani kritika kultu osobnosti přednesená Nikitou Chruščovem na XX. sjezdu KSSS, i když se ve společnosti objevovaly signály požadující demokratizaci.

- Výuka dějepisu v období 1960 - 1978

Koncepce a oficiální pojetí výuky dějepisu se nijak zvlášť nezměnila. Obsahové zaměření výuky bylo ale více orientováno na domácí historii. V souladu s komunistickou koncepcí se uplatňovalo těsnější propojení školy – rodiny - státu. Mládež se účastnila různých zemědělských brigád.

Šedesátá léta jsou ale charakteristická i „uvolněním“, které se šířilo napříč věkovým spektrem. V roce 1963 se stal prvním tajemníkem UV KSS Alexander Dubček, který přichází s „akčním programem KSČ“. Demokratizace společnosti, idea socialismu s lidskou tváří, „stop cenzuře“ jsou zastavené vojenskou intervencí v roce 1968. Nasledující období přináší proces normalizace, který společnost posouvá zpět k praktikám padesátých let. Vzhledem k politické situaci se domnívám, že vyučující se ve většině případů vyhýbali hodnocení události „historické současnosti“ a zprostředkovávali je v souladu s politickou koncepcí státu.

Novým školským zákonem z roku 1960 se zrušila výuka dějepisu na učňovských školách, na odborných byla částečně omezená.

K autorům učebnic patří: H. Pravdová, V. Michovský, J. Charvát, V. Husa, J. Pátek, Z. Urban, A. Sojsík.

- Výuka dějepisu v období 1978 - 1989

Toto období je charakterizováno tzv. „novým pojetím“ výuky dějepisu, které reflektovalo změny ve společnosti a začalo postupně upouštět od zpolitizované výuky. O problematice holocaustu se pojednávalo velmi okrajově. Dějepis byl opět zařazen do všech typů škol. K autorům učebnic pro toto období patří: M. Dohnal, R. Dobiášová, T. Jílek, V. Čapek, V. Michovský, O. Florek)

2.1. Vybrané učebnice dějepisu:

Tyto učebnice jsem vybrala protože se domnívám, že byly ve své době nejvíce rozšířené na školách a také pokrývají mnou zkoumané období.

Kolektiv autorů. Dějiny doby nejnovější. Učební text dějepisu pro 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1955.

Učebnice je členěná do čtyř oddílů, přičemž každý z nich zahrnuje velký počet podkapitol. Učebnice začíná oddílem I Velká říjnová socialistická revoluce – začátek nové epochy v dějinách lidstva. V druhém oddílu se věnuje vývoji SSSR, jak napovídá učebnice – prvním socialistickému státu světa. Ve třetím oddílu je pozornost zaměřená na etapy krize světové kapitalistické soustavy. Učební text je posléze zakončen oddílem IV Velká vlastenecká válka Sovětského svazu (1941 – 1945).

Učebnice doplňuje seznam vyobrazení a map, výslovnost cizích slov a chronologická tabulka, která rozděluje „svět“ a dění v něm na tábor socialismu a tábor kapitalismu.

Již u prolistování učebnicí je z textu velmi citelná orientace na SSSR a na celkovou koncepci marxismu – leninismu. Problematika „fašizace“ zemí je zakomponována do oddílu III. Na fašismus je nazíráno jako na krizi kapitalistické soustavy. Jak tato krize komplexně dopadla, není v učebnici jednoznačně naleznutelné. **K problematice holocaustu jsem nenašla v učebnici žádnou zmínku.** Nacistický teror byl podle učebnice zaměřen na likvidaci odpůrců, zejména

komunistů. Pro boj proti komunistům a všem revolučním dělníkům používali podle učebnice nacisti zvláště oddílů SA a SS, kterých hlavní náplní bylo přepadávat dělnické schůze, sekretariáty a vraždit nejlepší dělnické vůdce.

Myslím si, že problematika holocaustu zmíněná v učebnicích ani nemohla být. Celá koncepce vzdělávání byla zpolitizovanou záležitostí a orientace byla určená.

Likvidace evropských Židů proběhla v pěti etapách: vyvlastnění, koncentrace, „mobilní vraždící operace“, deportace do střediska, popravování.

Lze konstatovat, že z této osnovy zná komunistická likvidace první čtyři etapy, ač s variantami, které souvisejí s její povahou a zaměřením. Vynechala pátou. Připojila k nim dvě jiné, jež nacismus nepotřeboval: soudní popravu a hlad.⁴

Učebnice je trefným obrazem doby Stalinismu. Doby padesátých let.

Kolektiv autorů. Dějepis pro II. ročník Střední odborné školy. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1960.

Učebnice je členěná do tří velkých oddílů, přičemž každý z nich zahrnuje velký počet kapitol a podkapitol. Učebnice začíná oddílem I Období rozvoje kapitalismu a končí oddílem III Vznik a rozmach socialistického společenského řádu.

Učebnice je koncipovaná podle nově vydaného učebního plánu z roku 1960. Výuka dějepisu je tedy plně poznamenána nelogickým odtržením obecných dějin od dějin národních.

Problematika perzekuce obyvatelstva je vyložena velice obecně. Nacistická hrůzovláda je personifikovaná do postavy zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Následuje zmínka o atentátu a situaci po něm. (Vyhlazení dvou vesnic Lidice a Ležáky).

Problematika holocaustu je zúžena do jedné fotografie, která zachycuje Malou pevnost Terezín.

Charvát, J. Světové dějiny. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1967.

Učebnice Světové dějiny byla ve své době určena studentům I. a II. ročníku gymnázií a I. ročníků středních odborných škol. Svým rozsahem zachycuje období od pravěku až do roku 1960, tedy do „současnosti“ tehdejších studentů.

Z dnešního pohledu na rok 1967 by se dal učební text opsat i jako „nepřekvapující“. Učebnice je tendenční, prosovětsky orientovaná a plná pojmů jako: „buržoazní vláda, angličtí imperialisté, kolektivní bezpečnost, lidová fronta.“

K mnou mapovanému období a problematice holocaustu se učebnice dostává v kapitole *Světová hospodářská krize* a v podkapitolách: *nacismus, nacistický převrat, jednotná a lidová fronta*, kde jsou události jen naznačené a tendenčně vysvětlené.

Například: antisemitismus fungoval na principu „zástěrky“ a byl cestou, kterou měl být německý lid odveden od boje proti skutečným nepřítelům - monopolistům a velkostatkářům. Politika appeasementu byla cestou buržoazních západních velmocí k podpoře fašistů. A také, že fašistický režim nejvíce pronásledoval dělnickou třídu, především komunisty, proti kterým bojovaly jednotky SS a SA.

Problematiku koncentračních táborů přibližuje jedna fotka zobrazující bojkot židovských obchodů a věta: „Desetitisíce lidí bylo uvězněno v káznících koncentračních táborů. Vězňové byli nuceni vykonávat vysilující práce při nedostatečné stravě, bylo s nimi surově zacházeno, nebo byli vražděni a ubíjeni. Později, zvláště proti Židům, se užívalo otravných plynů.“

Problematika holocaustu je jen naznačená a nedostatečně vysvětlená, vzhledem k tomu, že z textu není znát, jaký byl skutečný záměr nacistů s židovským obyvatelstvem a jaké bohužel „jedinečné“ místo v žebříčku méněcenných národností a národů Židé zastávali.

Do období sedmdesátých let spadá i učebnice **Československých dějin**, vydaná Státním pedagogickým nakladatelstvím v Praze v roce 1973. Její autor, Jaroslav Pátek ve dvou dílech přibližuje období 1918 - 1939 a 1939 - 1948. Mezi jinými, učební text recenzoval i výše uvedený Jaroslav Charvát.

Text je určen především pro gymnazisty, přičemž je v něm upuštěno od tradičních dílčích periodizací a jak autor v předmluvě uvádí, umožňuje mu to lépe

se soustředit na celkový výklad dějin. Text obou učebnic je rozvržen do 7 kapitol. Neobsahuje žádné obrázky, pouze tabulky a poznámkový aparát, který jen podtrhuje „těžkopádnost“ daného textu.

Učebnice jsou tendenční ke své době, plně nesrozumitelných termínů marxistické ideologie.

V prvním dílu učebnice jsem nenašla žádnou zmínku pojící se k problematice perzekuce Židů, Romů nebo jiným skupin obyvatelstva, kromě pasáží, jak nacistická ideologie zasáhla „pracující lid“.

V druhém dílu učebnice je daná problematika již rozpracována. Konečné řešení židovské otázky jsem našla vysvětlené jak v textu učebnice, tak v poznámkovém aparátu pod termínem arizace, který přibližoval skutečnost, že arizace byla součástí perzekuce židovského obyvatelstva a že za války zahynulo v koncentračních táborech 6 milionů Židů.

Vzhledem k politické situaci v Československu v roce 1973, není překvapením, že nejvíce nacisty pronásledovanou skupinou byli komunisté a pracující. Oni a jiní vlastenci byli po nástupu Heydricha do funkce říšského protektora odsouzeni k smrti anebo posíláni do koncentračních táborů, tak jako Židé, pro které příchod R. Heydricha do Prahy znamenal počátek řešení „židovské otázky“. Text dále přibližuje perzekuci židovských obyvatel, jejich vystěhování do ghetta Terezín, což, jak autor uvádí, byla přestupní stanice na cestě do vyhlazovacích táborů, zejména do Osvětimi. Učebnice také přibližuje číselný výčet obětí, ale i názvy koncentračních táborů a život v nich.

Další zmínku o perzekuci jsem našla v IV. kapitole - Osvobození Československa sovětskou armádou, kde bylo uvedeno, že ještě 2.5.1945 dal K. H. Frank v Terezíně popravit 70 vězňů, většinou komunistů. V žádném případě nechci zlehčovat tento čin, ale myslím si, že v porovnání s tzv. „Pochody smrti“, o kterých v učebnici není ani zmínka, je tato informace poněkud zvláště vyznívajíc.

Doc.dr. Pátek, J., CSc. Československé dějiny (1939 - 1948). Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1974.

Učebnice je členěná do VII tématických celků od kapitoly Politické a hospodářské důsledky okupace až po kapitolu Poučení z novodobých národních dějin. Jde o publikaci z roku 1974, takže dnešní čtenáře nepřekvapí mnohokrát opakované klišé „poučení z krizového vývoje“, buržoazie, nebo „třídní boj“. V tomto duchu se tedy ubírá celá publikace.

Myslím si, že text učebnice je nesrozumitelný, což způsobuje používání výše uvedených formulací.

Problematika holocaustu je v počátku výkladu zúžená na pojmy jako jsou: arizace nebo protižidovské tažení, pak se ale autor vyjadřuje i ke koncentračním táborům, zejména k Osvětimi. Výklad pokračuje příchodem R. Heydricha do Prahy. Až tady jsem našla první upomínku na koncentrační tábory. Autor ale nezapomíná připomenout, že po nastolení fašistického teroru trpěli hlavně komunisté. Řešení „židovské otázky“ je vysvětleno přes diskriminaci obyvatelstva, do kterého autor řadí i povinnost nosit žlutou hvězdu nebo různé zákazy uplatňované na Židech. Heydrichův teror pokračuje deportacemi Židů do polských ghatt a do Terezína, který je ale popsán jako přestupní stanice na cestě do vyhlazovacích táborů. Autor poukazuje i na zlou situaci v Terezíně, kterou charakterizuje jako „nesnesitelnou“. V následujícím odstavci je vykreslena situace předcházející atentátu na R. Heydricha a teroru nastoleném po něm. Autor připomíná vypálení vesnic Lidice a Ležáky.

Výklad se pak orientuje na odboj a jeho rozčlenění na komunistický a nekomunistický.

Sedmdesátá léta jsou charakteristická tzv. „oteplováním“ a tedy i návratem židovské otázky do učebnic.

2.2. Zhodnocení

Na závěr bych vyjádřila osobní pocit radosti z toho, že situace ve výuce dějepisu od roku 1945 do roku 1989 je „za námi“. Dějepis jakožto vyučovací předmět prošel za toto časové období specifickým vývojem. Poznamenal ho ideově

rozdělený svět a politické změny, kterým odpovídala glorifikace sovětských dějin, jednostranná ideologizace, ale i neadekvátní přístup k individualitě, který vedl k výchově k průměrnosti. Problematika holocaustu byla do šedesátých let zmiňována velmi povrchně a okrajově.

3. Vývoj situace ve výuce o holocaustu po roku 1989:

3.1. Jednotlivé kapitoly vybraných učebnic pro SŠ a SOU vydaných po roce 1989.

V této kapitole se věnuji problematice učebnic vydávaných po roce 1989.

Po dlouhé etapě tabuizace a cenzury začaly po tomto roce vycházet různé druhy učebnic pro SŠ a SOU. Musím říct, že jejich kvalita je různá.

Vydáváním učebnic se zabývá v dnešní době více vydavatelství. Například:

Almanach labyrint, Didaktis, Fortuna, Fragment, Kosmas, Paseka, Práce, Prodos, Robot, Scientia, Skřivan, SPN a jiné.

Charakteristickým rysem období 80. let byla řada negativních jevů, které se ve výuce dějepisu a posléze v dějepisných učebnicích odrážely. Patřila mezi ně jednostranná ideologie, glorifikace sovětských dějin, ale i zkreslování historických událostí doma, ale i ve světě.

Tento stav se výrazně mění po roce 1989, i když až do roku 1995 se v některých učebnicích setkáváme s nepřesnostmi, které se po uvedeném roce výrazně eliminovaly.

Koncem roku 1989 se zrušila výuka dějepisu v duchu marxismu – leninismu⁵ a učitelé žáky seznamovali s pojmy jako jsou: demokracie, tolerance, etc. Situace ve výuce ale nebyla tak optimistická, jak se na první pohled může zdát, protože mezi učiteli ve velké míře přetrvávaly stereotypy, které si s sebou nesli z doby před rokem 1989.

Po celé zemi byly pořádány pro učitele dějepisu přednáškové cykly a besedy zejména o dosud tabuizovaných nebo režimní historiografii falšovaných tématech našich i světových dějin. Často je vedli historici, kteří v předchozích letech stáli vůči režimu v opozici a nemohli se veřejně angažovat a publikovat. Již v roce 1990 se začala ve Státním pedagogickém nakladatelství vydávat edice sešitů Pomocných knih k výuce dějepisu, na kterých se podíleli zejména vybraní pracovníci nového vedení Historického ústavu ČSAV⁶.

Typickými prototypy učebnic, které vnášejí nový pohled na polistopadovou situaci a snaží se o co nejlépe uchopit učební látku, jsou autoři, povětšinou pocházející z Filozofické fakulty nebo Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.

Mnou vybrané učebnice

Tyto učebnice uvádím proto, že byly jako první využívány jako nejrozšířenější učebnice na školách.

Jan a Jan Kuklíkovi. Dějiny 20. století. Práce. Praha, 1995.

Robert Kvaček. České dějiny II. SPL - Práce ve spolupráci s nakladatelstvím Albra. Úvaly, 2002.

Kolektiv autorů. Dějiny země koruny české II Paseka. Praha Litomyšl, 1997

Rada středoškolských učebnic PhDr. Čorneje a spol.

Co je důležité zmínit, učebnicím nechybí kulturní dějiny, sociální a hospodářské dějiny, přiblížení doby přes historické sondy každodenního života v určitém období. Vyzdvihují, že učebnice jsou koncipovány jako historický celek, který klade důraz na souvislosti.

V „polistopadových letech“ se v učebnicích změnil i výklad o „konečném řešení židovské otázky“.

Zatímco v prvních učebnicích vydaných po roce 1989 se objevuje pouze zmínka o židovských transportech v rámci teroru rozpoutaného po nástupu R. Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora, zhruba od roku 1992 se v učebnicích dějepisu zaměřených na české (československé) dějiny ustálila podrobnější podoba výkladu. Tyto učebnice se zabývají především počáteční fází pronásledování, tedy arizací židovského majetku a vytvářením tzv. „ghett bez zdí“.

Například v Dějinách zemí koruny české je vydělování Židů z české společnosti líčeno jako první krok nacistů ke „konečnému řešení židovské otázky“.⁷

V učebnicích vydaných v „polistopadových letech“ je otázka holocaustu podávána jenom ve zkratce a zabývá se převážně terorem, který rozpoutal po svém nástupu do funkce zastupujícího říšského protektora Reinhard Heydrich.

S touto skutečností se setkáváme v první řadě:

Historie v nepokřiveném zrcadle, nakladatelství Fortuna. Období druhé světové války zpracované Miroslavem Teichmanem.

Julius Janovský, Dějiny Československé republiky. S and M. Praha, 1994

Ve zmiňovaných textech je naopak zdůrazněn podíl slovenské vlády na pronásledování slovenských Židů. Miroslav Teichman uvádí, že slovenská fašistická vláda byla stejná jako vlády v dalších zemích fašistické Osy, což „se nejvýrazněji projevilo, když ve druhé polovině října 1942 vyvezla do nacistických vyhlazovacích táborů 58 000 slovenských Židů.“

Julius Janovský píše, že slovenská vláda začala židovské obyvatelstvo pronásledovat roku 1942 v souladu s německou protižidovskou politikou:

„Od března do října bylo ze Slovenska vyvezeno do německých vyhlazovacích táborů více než 80 tisíc Židů.“

V obou případech se i do tak stručného popisu vloudila chyba: deportace neprobíhaly pouze ve druhé polovině října 1942, jak uvádí Teichman, ale až do března 1942 a ze Slovenska bylo ve skutečnosti deportováno v první vlně transportů zhruba 58 tisíc a v druhé vlně na přelomu let 1944 a 1945 zhruba 14 tisíc osob.

Druhá vlna transportů ze Slovenska, v jejímž rámci bylo mj. téměř 1500 slovenských Židů posláno do Terezína, není v těchto učebnicích vůbec zmíněna.⁸

Obě učebnice výrazně zobecňují otázku „konečného řešení“ na transporty a podle mého názoru se nevěnují plně jiným aspektům, které k této situaci výrazně dopomohly.

Po roce 1992 začaly vycházet učebnice, které se více než ty předchozí zabíraly myšlenkou pronásledování Židů, jejich vyčleňování ze společnosti, arizací židovského majetku a nutností dodržovat nařízení okupačních úřadů (povinnost nosit žlutou hvězdu, omezení pohybu a jiné).

Podle mého názoru se autoři snažili poukázat na to, že „konečné řešení“ nezačíná ve vyhlazovacích táborech, ale tady, mezi námi. Obě dvě učebnice svůj výklad o tomto tématu končí informacemi o vyřazení Židů ze společnosti a kapitulu uzavírají ve formě ilustrací nebo tabulek.

Patří k nim především:

Kolektiv autorů. Dějiny země Koruny české, Paseka, Praha Litomyšl, 1997

Věra Olivová, Dějiny nové doby 1850-1993. Scientia. Praha, 1995

Věra Olivová ve své publikaci po výčtu zákazů a omezení židovského obyvatelstva připojuje pouze zmínku o „jeho vysídlování do koncentračního tábora v Terezíně“, odkud „pak odjížděly transporty do vyhlazovacích táborů na východě, kde bylo 90% židovského obyvatelstva z - téměř 80 000 lidí – zavražděno“. Tato nepřesná formulace navíc vytváří dojem, že všechny židovské oběti zahynuly až ve vyhlazovacích táborech na východě a že Terezín byl pouze průchozím táborem. Ve východních koncentračních táborech (mimo Terezín) ve skutečnosti zahynulo necelých 60 tisíc protektorátních židovských vězňů, deportovaných z Terezína, a necelých 7 tisíc Židů, deportovaných přímo z Prahy a Brna do Lodže, Minska a Ujazdowa. V Terezíně samotném zahynulo více než 6 tisíc Židů z Protektorátu. Dohromady tedy v koncentračních táborech zahynulo více než 70 tisíc protektorátních Židů.

Pro výuku o tématu holocaustu nedoporučuji používat učebnice:

Čapek, V.: Světové dějiny. Fortuna. Praha, 1993

Kolektiv autorů. Dějiny evropské civilizace. Paseka, Praha, 1995

Kolektiv autorů. České a československé dějiny II. Fortuna. Praha, 1991

Různé přehledy dějin.

Učebnice jsou výrazně zaměřeny na světové dějiny a myslím si, že popis problematiky holocaustu není v nich popsán dostatečně. Také učebnice České a československé dějiny II. nemají dostatečný informativní potenciál k problematice holocaustu. Problematika je tady zúžená do dvou vět, co pokládám za nepřijatelné.

V první ze dvou uvedených publikací se s termínem „holocaust“ žáci setkávají až v příloze o kapitole druhé světové války, a to ve formě tabulky s počty zavražděných Židů v jednotlivých evropských státech.

V druhé uvedené publikaci je problematika holocaustu skoro úplně opomenutá.

Co se týče přehledů dějin, myslím si, že nejsou pro komplexní výuku vhodné, a rozhodně bych je nezařadila do výuky o holocaustu. Doporučila bych je jenom na rychlé zorientování se v látce nebo v událostech.

Jak jsem již výše uvedla, situace se výrazně změnila po roce 1995. Autoři se v učebnicích již tak moc nezaměřují na faktografii druhé světové války, ale snaží se látku uchopit více v kontextu vývoje ve společnosti. Plynule přecházejí od diskriminačních Norimberských zákonů, persekucí židovského obyvatelstva k transportům do Terezína a vyhlazovacím táborem na východě. Informativní část dotváří obrazová příloha.

Látka pak pokračuje popisem života v Terezíně, ale i popisem osudů protektorátních Židů.

Učebnice uvádějí komplexní informace. Zdůrazňují „chorobnost“ nacistické ideologie, popisují rasovou teorii, ale rozšiřují i vinu na „konečném řešení“ z osoby Adolfa Hitlera i na jiné osoby.

Za přínosné pokládám i to, že jsou do „konečného řešení“ zahrnuti i osoby mentálně postižené, Romové, svědci Jehovovy a homosexuálové, kteří byli cynicky označováni jako „nežádoucí elementy společnosti.“

S těmito informacemi se nejvíce žáci potkají v učebnicích:

Jan a Jan Kuklíkovi. Dějiny 20. století. Práce. Praha, 1995

Kvaček, R.: Lidé v dějinách. Fortuna. Praha, 2002

Čornej, P., Čornejová, I., Parkan, F., Kudrys, M.: Dějepis pro střední odborné školy. SPN. Praha, 2002

V učebnici Lidé v dějinách je text dotvořen tabulkou zobrazující různorodost výše uvedených perzekuovaných občanů, kteří byli tříděni podle „viny“ a označeni barevnými znaky. V publikaci jsem našla i obrázek Terezína s upozorněním, že nešlo o přechodní ghetto nebo přestupní tábor, ale že v Terezíně zahynul každý čtvrtý vězeň.

Čornej, P., Čornejová, I., Parkan, F., Kudrys, M.: Dějepis pro střední odborné školy. SPN. Praha, 2002

Učebnice Dějepis české a světové dějiny je určena středním odborným školám.

Svým obsahem mapuje dějiny od pravěku až po kapitolu věnující se situaci ve světě v letech 1945 – 1993.

Technicky je text učebnice rozvržen do 14 kapitol, přičemž každá se věnuje určité historické etapě a spolu vytvářejí sumu látky, kterou mají žáci středních odborných škol zvládnout. Kapitoly jsou dále rozpracované do jednotlivých podkapitol, což učebnici zabezpečuje přehlednost. Zároveň je text vhodně doplněn fotkami osobností a významných historických událostí, obrazovou přílohou a mapkami.

Za každou kapitolou následují otázky a úkoly pro žáky, tabulka důležitých dat, případně seznam osobností.

Myslím si, že text zpracovaný v kapitolách první světová válka až svět v letech 1945 - 1993 poskytuje žákům ucelený pohled do problematiky dějin 20. století i proto, že text není jednostranně zaměřen na domácí, nebo na zahraniční dějiny, ale že naopak autoři textu dbali na to, aby učebnice vytvářela ucelený přehled dějin.

Problematické perzekuce Židů, politické situace v Německu, v Čechách a holocaustu se věnují podkapitoly: Třicátá léta – období krize a cesta k nové válce, Hitlerova diktatura v Německu, Protižidovská a protidemokratická opatření, Počátek Hitlerovy agrese, Vyhlášení protektorátu a jeho správa, Domácí odboj.

Text je doplněn obrazovou přílohou zachycující zlomové okamžiky historické současnosti s vhodně zvoleným popiskem, který podtrhuje důležitost dané informace.

O tom, že se s učebnicí dobře pracuje, že je populární a využívaná na středních odborných školách, svědčí i fakt, že je jednou z nejpoužívanějších učebnic na tomto typu škol.

3.2. Zhodnocení

Na závěr bych ráda poukázala na pár skutečností, se kterými jsem se setkala při pročítání vybraných učebnic.

Jak jsem již napsala, učebnice vykonaly po roce 1989 dlouhou cestu a na první pohled je viditelná jejich snaha po neustálém zlepšování.

Myslím si, že vybrané učebnice v našem historickém kontextu nedostatečně informovaly o perzekuci Romů. Pouze v nové verzi učebnice Olivová, V.: Dějiny nové doby a v učebnici Nálevková, V.: Dějiny moderní doby jsem našla zmínku o koncentračním táboře pro Romy v Letech u Písku a o jejich transportech do Osvětimi. V Dějinách 20. století jsou Romové zařazeni do skupiny „nežádoucích elementů v společnosti“, které byly dle plánu nacistických vůdců určeny k fyzické likvidaci.

Možná jde o způsob uchopení látky a vyzdvižení utrpení jedné části obyvatelstva (v tomto případě židovského obyvatelstva) v době nacistického teroru, ale myslím si, že by bylo lepší zdůraznit, že nacistické zlovládě byly vystaveny i jiné skupiny obyvatelstva, a to: mentálně a fyzicky postižené osoby, Romové, homosexuálové, odbojáři, spravedliví mezi národy, věřící a jiní. Tato informace by určitě žáky po řízené debatě přivedla k myšlence důležitosti respektu vůči druhým a k větší toleranci mezi sebou.

Myslím si, že učebnice je v první řadě pomůckou pro pedagoga a ne nosným textem vyučovací hodiny, ale i tak by rozhodně v učebnicích neměly chybět přesné informace ve statistikách, dále informace o ghettu Terezín, který by měl být přestán brát pouze jako „přestupní tábor“ na cestě k smrti, ale i o výše uvedených perzekuovaných osobách.

Jsem přesvědčená o tom, že tyto nesrovnalosti se v učebnicích vyskytují hlavně proto, že „otázka konečného řešení“ a celkově otázka holocaustu není v rámci českých dějin ustanovená jako jedno svébytné téma, ale vysvětluje se v souvislosti s druhou světovou válkou.

Důležité by bylo žáky přivést na myšlenku, co zapříčiňuje tak velké společenské selhání, jako byl holocaust.

3.3. Učebnice dějepisu základních škol a víceletých gymnázií.

Vydáváním učebnic pro ZŠ a víceletá gymnázia se zabývá více vydavatelství.

Patří k nim především: SPN, Fortuna, Prodos, Scientia, Práce, Dialog a jiné.

Níže uvedené učebnice jsem vybrala, protože se domnívám, že jsou v současné době velice rozšířené na školách a že jsou ukázkou toho, jak by na jedné straně měla vypadat kvalitní učebnice a na straně druhé, jak učebnice působí, když tyto požadavky nespĺňuje.

Kuklík, J., Kocián, J.: Dějepis. Nejnovější dějiny. SPN. Praha, 2006.

Učebnice dějepisu je určena pro 9. ročník ZŠ a 4. ročník osmiletého gymnázia. Svým rozsahem od kapitoly „Poválečného uspořádání světa po první světové válce“ až po kapitolu „Češi a Slováci na cestě k sametové revoluci“ podle mě učebnice vystihuje etapu dějin, která má být v závěrečném ročníku ZŠ, anebo osmiletého gymnázia probrána a nesmí být v žádném případě opomenutá. Důrazem na nejnovější dějiny se uceluje i pohled žáka na národní dějiny. Žák je schopen si ve větší míře uvědomit souvislosti, vztah k minoritám, posiluje odpor vůči útlaku menšin v nejnovějších dějinách. Tímto efektivně vymezeným úsekem tento požadavek určitě splňuje.

Také bych vyzvedla, že učebnice se věnuje „klíčovým kompetencím“, které si mají žáci osvojit.

V rámci komunikativních kompetencí je velmi důležité, že sami autoři upozorňují na potřebu zapojení emocionality žáka do výchovně – vzdělávacího procesu.

Myslím si, že tento fakt je důležitý při procesu zprostředkování informací, protože emocionální složka žáka je lehce využitelná k pochopení „iracionálních“ informací, se kterými se žák konfrontuje.

V očekávaných výstupech, které učebnice obsahuje, se mezi jiným žák dozvídá, že bude schopný formulovat meze a limity demokratických systémů a chápat negativní projevy vyhraněného nacionalismu a jeho vliv na události v Evropě.

Židovskou otázku zachycují v učebnici dvě kapitoly. První kapitola se věnuje událostem mezi dvěma válkami, prvnímu Československu a pokusu o demokracii ve střední Evropě.

Druhá kapitola následně přibližuje druhou světovou válku a léta nesvobody.

Obě kapitoly jsou rozdělené do menších podkapitol. Každá z nich se věnuje určitému tématu. Žák následně získává ucelený pohled na problematiku dané doby. Kladně hodnotím skutečnost, že informace jsou výstižně podané, že přímo v textu se nacházejí obrazové přílohy, mapky. Důležité informace jsou označené kurzívou. Například: „**podstatou knihy Mein Kampf byl bezohledný rasismus a víra v nadřazenost ras**“.

Pozornost je věnovaná i cizím slovům. Ty jsou uvedené v závorce tak, jako se správně česky vyslovují.

V učebnici jsem našla i věku přiměřené porovnání komunismu a fašismu, přehledný slovník pojmů, seznam významných židovských osobností i výstižně kladené otázky a úkoly, které nejsou určeny pouze k reprodukci textu, ale k zamyšlení.

V souvislosti se židovskou tematikou jsem dále v učebnici našla informace o tom, že kdokoli se neztotožnil s nacistickou propagandou a nevolil odchod do emigrace, byl vystaven stálé persekuci anebo izolaci v koncentračních táborech.

Učebnice dále informuje o opatřeních přijatých proti Židům. Text je výstižný, lehce pochopitelný a emocionálně zbarvený.

Také přináší pro dnešek, kdy ve společnosti eskaluje napětí mezi naši největší minoritou a nacionálně orientovanými skupinami obyvatel vysoce aktuální informaci o tom, že většině Němců byl odsun **jejich spoluobčanů lhostejný a že nesou za něj morální spoluodpovědnost.**

Dále učebnice přináší informace o útoku na Polsko, významu tohoto činu, ghettoizaci, Mnichovské dohodě, životě za protektorátu, arizaci, Norimberských zákonech, deportacích Židů do koncentračních táborů, Konečném řešení židovské otázky, perzekuci Romů, heydrichiádě a protinacistickém odboji.

V textu se nachází obrazová příloha demonstrující kruté zacházení s Židy v okupované Varšavě, počet lidí, kteří v táborech našli smrt, ale i důležité informace o Terezíně.

Parkan, F., Mikeska, T., Havlůvojá, H., Stolárová, L. Pracovní sešit. SPN. Praha, 2006

Kapitoly pracovního sešitu kopírují kapitoly učebnice. Tento fakt splňuje základní požadavek a to, že se žák orientuje v textu. Samostatnou prací s informacemi a samotným doplňkovým čtením se rozvíjí schopnosti žáků, jako porozumění textu a uvedeným otázkám. Žák je hravou formou systematicky motivován k učení.

Zhodnocení:

Učebnice dějepisu „Nejnovější dějiny“ a pracovní sešit vytvořen přímo k ní uvádím jako prototyp kvalitně zpracovaného učebního materiálu pro žáky ZŠ a víceletých gymnázií. SPN vydalo k učebnici i metodickou příručku určenou učitelům zpracovanou pod vedením PhDr. Parkana, která celek dotváří, a garantuje fakt, že s učebnicí i pracovním sešitem se bude pracovat efektivně. Metodická příručka obsahuje: tematický plán, rozpis učiva, návrhy jak nejlépe text zprostředkovat, ale i návod na správné zadávání testových otázek.

Publikace dále obsahuje aktuální témata ve výuce dějepisu. Např. poznámky k dějinám Židů, stručný přehled dějin Romů, ale i texty s důrazem na nejnovější dějiny.

Pečenka, M., Augusta, P., Honzák, F., Luňák, P. Dějiny moderní doby. I díl. SPL – Práce. Úvaly, 2007

Učebnice je určena žákům 9.ročníku ZŠ. Je tvořena dvěma knižními díly. I. díl učebnice přibližuje dobu od roku 1914 – 1945, tedy sleduje dobu obou válečných konfliktů, II. díl přibližuje dobu od roku 1945 až po události, které následovaly po studené válce.

Na první pohled působí učebnice dětským dojmem. Tento pocit je způsoben grafickým převedením, vybranými fotografiemi a ilustracemi, avšak po jejím prolistování se tento pocit změní. Celkovou grafickou úpravou spolu s informačním obsahem je vytvořen osobitý charakter. Učebnice odpovídá i interdisciplinárním požadavkům. Zejména jde o propojení dějepisu, zeměpisu a literatury.

V úvodu učebnice je více přiblíženo 31 let, na kterých se svým obsahem zaměřuje.

Problematice perzekuce Židů i holocaustu se věnují kapitoly (rozpracované do menších podkapitol): Mračna nad Československem, Život v okupované Evropě, Ve stínu hákového kříže, Nástup nacismu v Německu, Třetí říše, Nacistický teror a Osvětim. Myslím si, že co se týká pasáží pojednávajících o holocaustu, tak jsou v porovnání s některými jinými učebnicemi delší a informačně zdárně vyvážené.

Důležitá informace, která z textu vyplývá je, že nacistická hrozba přišla v podobě dvou nepřátel. Tím prvním z nich je pro žáky, „dobře známý“ Adolf Hitler, ale ten druhý, kterého si možná neuvědomili, je nepřítel „vnitřní“. Jde o české nacionalisty, kteří pomohli zruďné ideologii, aby zvětšila svoji moc, a postupně přesvědčili mnoho normálních lidí, aby se podíleli na perzekuci a vraždění židovských, romských spoluobčanů a lidí, kteří s ideologií nesouhlasili.

Učebnice přibližuje i výčet kolaborantských států v Evropě, které rádi a ochotně spolupracovali s Německou říší, ale i výčet států, které se perzekuci svého židovského obyvatelstva bránili.

V úseku věnovaném Slovenskému státu jsem našla dokonce i informaci o tom, že Slovenská vláda platila říši za likvidaci slovenských Židů 500 marek za „kus“.

Učebnice samozřejmě obsahuje i vysvětlené pojmy, kurzívou vyznačené důležité události, zajímavý obrazový materiál, ale i zmínku o „tradičním antisemitismu“, který byl také nápomocným faktorem následujícího holocaustu.

Život v koncentračních táborech je přiblížen popisem každodenního života v Terezíně a popisem Osvětimi. Důležitá zmínka je i to, že zaměstnanci táborů byli i civilní občané (starostliví otci rodin, milovníci zvířat či hudby). Dosud není zcela

jasné, jak se tito lidi dokázali zbavit svědomí a odpovědnosti a poslušně plnit rozkazy nadřízených.

Této problematice se věnují různí odborníci v oblasti historie i psychologie. V současnosti je toto téma zpracováno ve filmové podobě knihy Bernardha Schlinka „Předčítač“, který řeší na pozadí mileneckého dramatu vztah chlapce, později mladého muže a atraktivní ženy, která po čase ze „vztahu“ odchází beze slova vysvětlení. Oba se setkávají po pár letech na soudním procesu za úplně jiné situace. On, student práv, ona obviněná poválečným tribunálem za křivdy spáchané proti lidskosti.

Film bych doporučila až žákům středních škol.

K učebnici je vytvořen i pracovní sešit I. a II.: Dějiny moderní doby od Mileny Sedlmayerové.

Razení kapitol odpovídá učebnici, otázky a úkoly vycházejí z probrané látky. Důraz je kladen především na upevnění nabytých poznatků přes samostatnou práci žáků, sestavování časových přímek, práce se slepou mapou, doplňováním do textu i individuálními odpověďmi na zadané otázky.

Vošahlíková, P. Dějepis - Nová doba I. - IV. díl. SPL – Práce ve spolupráci s nakladatelstvím Albra. Praha, 1996.

Komplex IV dílů je učebním textem pro žáky vyšších ročníků ZŠ. K učebnicím nejsou vytvořeny pracovní sešity, které by žákům problematiku daných období pomohly ukotvit a lépe se v ní orientovat.

Pro rozbor učebnic jsem zvolila „sondování“ ve všech dílech a hned v úvodu musím říci, že si nemyslím, že určité výseky z života židovského obyvatelstva v období před v i po druhé světové válce a problematiky holocaustu splňují základní požadavky uceleného pohledu na dějiny ve výchovně – vzdělávacím procesu.

Z IV. dílu se vyučuje v 9. ročníku ZŠ v jedné ze škol, kde proběhla mnou zadaná dotazníková akce. Svým rozsahem mapuje učebnice dobu od konce druhé světové války až po normalizaci a rozklad totalitního režimu v Československu. Co se týče židovského obyvatelstva v období druhé světové války, tak ho učebnice přibližuje stručným sdělením v tom smyslu, že v průběhu války byli němečtí Židé

vyvraždování a že na základě holocaustu hledali po skončení války útočiště v různých zemích, a i ve své pravlasti - Palestině.

Myslím si, že toto sdělení je absolutně nedostačující k vysvětlení problematiky perzekuce a holocaustu. I když je mnou sledované období nejvíce obsaženo v III. dílu učebnice, tak by v její navazující části mělo být uvedeno alespoň přehledné a krátké shrnutí, které by učitelé ulehčilo „navázání“ na danou problematiku.

III. díl učebnice mapuje dobu od Mnichovské dohody až po porážku fašismu. Učebnice dále přibližuje informace o konfliktech mezi nacistickými Němci a spojenci, ale bez kontextu, který by vysvětloval „nacistickou ideologii“. O perzekuci se dovídáme pouze to, že podobně jako Romové i Židi byli „rasově méněcenní“ a že protektorátní úřady vůči nim vydaly několik set různých opatření, které směřovaly k jedinému cíli - vyhubení.

Problematika perzekuce a holocaustu je povětšinou vysvětlená v popiskách k tabulkám a obrázkům přibližující danou dobu. Například u grafu, který prezentuje hlavní koncentrační tábory, se žáci dozvídají, co Židy očekávalo.

Informace týkající se mnou sledované problematiky nevytvářejí logický kontext, ale jsou útržkovitě umístěné v různých kapitolách. To vytváří představu, že jde o „naťuknutí“ tématu, které vzhledem k věku žáků zatím optimálním nevidím.

3.4. Iniciativy, vybrané programy a instituce mimo VŠ

V této kapitole uvádím výčet základních iniciativ a institucí, které se zabývají otázkou holocaustu a jeho výukou v mimoškolním prostředí.

Zde zachycuji pouze ty nejvýznamnější instituce, které mají největší didaktický dopad.

- **Židovské muzeum v Praze**
- **Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze**
- **Památník Terezín**
- **Institut Tereziánské iniciativy**
- **Projekty Ministerstva školství, mládeže a tělesné výchovy**
- **Lauderovy školy v Praze**

- Program „Jeden svět“ a „Jeden svět na školách“
- Vybraná synagoga, galerie, památník a občanské sdružení
- Izraelské velvyslanectví v Praze
- Památník Pankrác

3.4.1. Židovské muzeum v Praze⁹

Počátek činnosti Židovského muzea sahá do roku 1906. U jeho zrodu stáli historik dr. Salomon Hugo Lieben a dr. August Stein, představitel českožidovského hnutí a pozdější předseda pražské židovské obce. Jeho účelem bylo zdokumentovat historii, tradice a zvyky židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě. Muzeum mělo také zachovat cenné umělecké předměty z pražských synagog, které byly v rámci asanace Židovského města počátkem 20. století bourány.¹⁰

K ohromnému nárůstu sbírek došlo během 2. světové války, kdy nacisté zabavovali předměty nejen z českých a moravských židovských obcí, ale také z ostatních okupovaných zemí. Právě v Praze zřídili nacisté Ústřední židovské muzeum, kam byly všechny tyto předměty soustředěny. Po 2. světové válce Židovské muzeum přešlo pod správu Rady židovských náboženských obcí. V roce 1950 pak bylo pod nátlakem převedeno do vlastnictví státu, což pro činnost muzea znamenalo řadu omezení. Roku 1996 byly sbírky navráceny České židovské obci.

- *Objekty spravované Židovským muzeem:*

Maiselova synagoga

Španělská synagoga

Pinkasova synagoga

Starý židovský hřbitov

Klausova synagoga

Obřadní síň (budova pražského Pohřebního bratrstva)

Galerie Roberta Guttmanna

Vzdělávací a kulturní centrum

Se svými 500 - 600 000 návštěvníky ročně představuje trvale nejnavštěvovanější muzeum v celé České republice.¹¹

Pro žáky doporučuji návštěvu Pinkasovy synagogy, která slouží jako památník holocaustu a díky svojí expozici dětských kreseb z Terezína je velmi blízká mladším návštěvníkům. Dále návštěvu židovského hřbitova, kde se návštěvníci ve zkratce seznámí s historií židovského obyvatelstva v Praze (s důrazem na getoizaci) a v neposlední řadě návštěvu Španělské synagogy, ve které přes koncerty pořádané v jejích prostorách žáci pocítí nenásilný dotyk kultury. Španělská synagoga je pro školou povinné návštěvníky velmi přínosná i z historicko-kulturního hlediska. Synagoga byla postavena maury pro židovské obyvatelstvo v andaluzském stylu. Je tedy zároveň i zdařilou ukázkou, jak se dá v „multikulturní společnosti“ žít bez konfliktů.

V administrativní budově muzea je umístěna knihovna přístupná odborné veřejnosti, archiv oddělení holocaustu, referenční centrum a galerie Roberta Guttmanna.

- Archiv oddělení holocaustu¹²

Pracovníci oddělení holocaustu¹³ se zabývají dějinami holocaustu českých a moravských Židů. Shromažďují, evidují a odborně zpracovávají archivní dokumenty, fotografie, vzpomínky pamětníků a různou dokumentaci. Oddělení má k dispozici evidenci obětí holocaustu z území bývalého Protektorátu Čechy a Morava a obětí z řad německých, rakouských, holandských a slovenských Židů, kteří prošli terezínským ghettem, formou kartoték, soupisů a počítačového programu.

Oddělení spravuje také archivní sbírku Terezín. Druhá archivní sbírka, dokumenty persekuce, obsahuje varia archivních dokumentů a pozůstalosti z období holocaustu, které nevznikly v terezínském ghettu, a vzpomínky na období nacistické persekuce.

Oddělení holocaustu poskytuje:

- vyhledávání údajů o skupinách a jednotlivcích evidovaných obětí holocaustu z území bývalého Protektorátu Čechy a Morava

- vyhledávání z databáze vzpomínek podle jednotlivých kritérií (události, lokality, jména)
- texty a dokumenty k holocaustu českých a moravských Židů pro jiné než výstavní účely
- konzultace a informace o problematice holocaustu českých a moravských Židů
- badatelské služby – kopie archivních materiálů, literatury a vzpomínek
- odborné rešerše, výklady, posudky a informace
- odborné poradenství a dozor při natáčení filmů, videozáznamů a televizních programů
- fotografie nápisů z Pinkasovy synagogy
- zhotovení fotografií, digitální a laserový tisk a reprografické služby z uvedených fondů
- opravy a doplňky textů v Pinkasově synagoze

Některé z bodů jsou využitelné pro semináře dějepisu na gymnáziích, kde je možné pracovat s daty, událostmi z oblasti holocaustu ve větší míře. V rámci seminářů se může například vybrat jedna oběť nacistického teroru a zmapovat její osud. Tento přístup nenaučí žáky jen části historické práce, ale i samostatnosti a schopnosti orientovat se v určené vybrané problematice.

Židovské muzeum v Praze považuje za jeden z hlavních cílů informovat nejširší veřejnost o židovských dějinách, kultuře, tradicích a zvycích, zejména v Čechách a na Moravě, a přispět tak k vytváření atmosféry tolerance ve společnosti. Proto bylo založeno Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze.¹⁴

3.4.2. Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze¹⁵ a v Brně

Centrum zahájilo svou činnost v srpnu 1996 při příležitosti 90. výročí založení Židovského muzea. Rozhodnutím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z 22. 7. 1996 bylo zařazeno do soustavy vzdělávacích zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Centrum ovšem nabízí vzdělávací a kulturní pořady a programy, přednášky, kombinované pořady, dílny a cykly, určené nejen židovským zájemcům z řad žáků, učitelů a badatelů, ale i širší veřejnosti. V těchto programech se zaměřuje na řadu dosud jen okrajově zmíněných témat.

Jeden z hlavních cílů vzdělávacího a kulturního centra, jak také nese ve svém názvu, je informovat nejširší veřejnost o židovských dějinách, kultuře, tradicích a zvycích, zejména v Čechách a na Moravě, a přispět tak ke zlepšení atmosféry tolerance vůči odlišnostem.

3.4.2.1. Program pro základní a střední školy

Vzdělávací a kulturní centrum pořádá přednášky, výtvarně-dramatické dílny a interaktivní programy, které jsou doplněny prohlídkou expozic, které s nimi tematicky souvisejí. Programy dílny mají tvořit „protiváhu“ klasickým přednáškám. Žáci mají k dispozici pracovní sešity, které jsou uspořádány tak, aby je bylo možné používat přímo v expozicích nebo po návštěvě muzea ve škole.

Pracovní sešity „Židovský rok“ a „Pracovní sešit“ určené k návštěvě expozic obsahují otázky a úkoly, které mají souvislost s dějinami Židů v Čechách a na Moravě. Jsou určeny hlavně pro žáky víceletých gymnázií a SŠ. Čistě pro II.stupeň ZŠ je určen pracovní sešit „Arje II“. Vzdělávací a kulturní centrum ale nezapomíná ani na nejmenší žáky ZŠ, kterým jsou určeny pracovní sešity „Arje, tvůj průvodce židovským městem“.

- Vybrané přednášky a dílny zabývající se problematikou antisemitismu a holocaustu:

Dějiny antisemitismu, persekuce, šoa, rasismus a xenofobie

Tyto přednášky jsou koncipovány tak, aby se žáci seznámili s „kořeny“ tradičního a moderního antisemitismu v Evropě a jevy, které s nimi souvisejí.

Určeno pro žáky 8. a 9. tříd ZŠ a pro SŠ.

Perzekuce českých a moravských Židů za 2. světové války

Tato přednáška je doplněná dle časových možností vyprávěním pamětníků, promítáním dokumentárních filmů a besedou na téma „O zachráncích a zachráněných“.

Určeno pro žáky 8. a 9. tříd ZŠ a pro SŠ.

Umění v mezních situacích

Tento projekt se věnuje problematice holocaustu. Na základě práce žáků s dokumenty vedoucími k izolaci Židů v průběhu druhé světové války a prací s kresbami dětí z terezínského ghetta se snaží pracovníci centra navést posluchače na otázky: „Jak se to mohlo stát? Proč to všichni dovolili?“ Dle časových možností poskytuje centrum i možnost setkání s pamětníkem nebo návštěvu Pinkasovy synagogy.

Určeno pro žáky 8. a 9. tříd ZŠ a pro SŠ.

Holocaust v dokumentech

Pět pracovních skupin analyzuje dokumenty spojené s pěti fázemi holocaustu: definice a evidence, zbavování práv a majetku, deportace, koncentrace a fyzická likvidace. Součástí interaktivního programu jsou pracovní listy, které získávají školy při návštěvě programu zdarma a které mohou posloužit pedagogům při školní výuce.¹⁶

Určeno pro žáky SŠ, případně pro žáky 9. ročníku ZŠ.

Reflexe - Viníci, zachránci a ti ostatní

Žáci se nenásilnou formou (práce s fotografiemi a konkrétními příběhy jednotlivých aktérů holocaustu) seznámí i s termínem „spravedliví mezi národy“. Myslím si, že tato skutečnost je velmi důležitá i z hlediska, aby žáci příliš negeneralizovali určitou skupinu lidí. Například: „co Němec, to nacista“.

Určeno pro žáky 8. a 9. tříd ZŠ a pro SŠ.

Hanin kufřík

Účastníci programu se na základě vlastního pátrání v dokumentech a následné diskusi s člověkem, který přežil holocaust, seznámí s osudy několika rodin z Protektorátu Čechy a Morava. Jedním z výstupů programu jsou samostatné práce účastníků, ve kterých se snaží na základě zjištěných skutečností a s využitím vlastní fantazie popsat životní příběh některé z vybraných postav. Účastníci programu pracují s dokumenty, které pocházejí z doby první a druhé Československé republiky a z doby druhé světové války.

Projekt je nazván podle knihy Karen Levinové, Hanin kufřík. Příběh dívky, která se nevrátila (vydalo nakladatelství Portál ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze, Praha 2003).¹⁷

Při práci jsou žáci rozděleni do pěti skupin. Každá skupina se věnuje jedné postavě nebo rodině. K dispozici jsou veškeré dokumenty, které se s postavou/rodinou pojí, a svazky Terezínské pamětní knihy.

Úkolem účastníků programu je sepsání příběhu, tak jak vyvstává na základě dokumentů. Zůstavování příběhu napomáhají i přiložené otázky, které jako by vytvářely „mantinely práce“.

Na závěr programu žáci navštíví Pinkasovu synagogu, která projekt uzavírá.
Určeno pro 5. – 9. třídy ZŠ a SŠ.

3.4.2.2. Didaktické využití:

Přednášky Vzdělávacího a kulturního centra jsou vždy přizpůsobeny věku žáků na ZŠ a SŠ. U žáků ZŠ se klade důraz na konkrétní myšlení, rekonstrukci části celku, naopak u žáků SŠ je výkladem podporováno abstraktní myšlení, schopnost vytvořit si vlastní

úsudek a v ohnisku pozornosti je celek. Jsou koncipovány tak, aby nešlo o dlouhý výklad, který by žáky unavil, ale mají dynamický průběh, který evokuje v posluchačích různé otázky, kterým je věnován po přednášce prostor. Je použito elementarizace, tedy výkladu, kdy je složitý společenský jev vysvětlen jednoduchým lidským činem, nebo naopak složitý jev je rozdělen na jevy jednoduché. Také je velmi důležité, že v rámci některých programů mají návštěvníci škol možnost osobního setkání s pamětníkem. Osobní vyprávění životního příběhu a zprostředkování informací o problematice holocaustu přeživším je totiž nenahraditelné, a tak pro posluchače mimořádně přínosné.

3.4.2.3. Vybrané dlouhodobé projekty vzdělávacího a kulturního centra:

„Zmizelí sousedé“, „Pocta dětským obětem holocaustu“.

Projekt Zmizelí sousedé se zabývá dlouhodobým pátráním a samostatnou prací mladých lidí (ve věku 12 - 18 let) po sousedech, kteří se v průběhu nacistického teroru ztratili svým nežidovským spoluobčanům z „obzoru.“ V současné době je projekt už v druhé fázi své existence. Tato druhá fáze nese název: Pocta dětským obětem holocaustu. Při své práci se žáci setkávají s dokumenty a vzpomínkami, které nebyly nikým zpracovány.

Projektu se zúčastnilo více škol. Jejich přístup k „objevování“ je různý. Co je ale společné a důležité, je práce žáků, která získává pro svůj záměr i širší veřejnost. Přínos projektu v každé jedné škole je neocenitelný, protože kontaktuje i lidi, které tematika holocaustu tolik nezajímá. Myslím si, že to, že se o problematiku začnou zajímat, aktivizuje v určitém měřítku i společenskou proměnu.

Projekty „Zmizelí sousedé“ a „Pocta dětským obětem holocaustu“ se také staly putovními výstavami, prezentovanými na panelech, které jsou za určitých okolností zapůjčitelé jiným školám, na kterých projekty neproběhly, ale jsou i součástí sborníků vydávaných centrem.

Projekt je využitelný v různých rovinách: jako jedno z témat v dějepise, občanské výchově, seminářích, v rámcovém vzdělávacím programu, jako průřezové téma na úrovni základního, středně odborného i gymnaziálního vyučování.

Projekt *Zmizelí sousedé* je ale i jednou z odpovědí Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea učitelům různých základních či středních škol na otázku vyslovenou po roce 1989, a to: „Jak vyučovat o holocaustu?“

V roce 1999 Vzdělávací a kulturní centrum zaslalo na školy první výzvu k projektu. Ohlas byl ohromný a zájem škol o zapojení se do projektu stále trvá.

Vzdělávací kulturní centrum Židovského muzea vydalo k projektu více brožur. V jedné z nich jsou prezentovány výstupní projekty sedmi rozmanitých přístupů sedmi různých škol: Velhartice, Loštice, Mašťov, Stříbro, Ústí nad Labem, Praha 10, Praha 8.¹⁸

„Neztratit víru v člověka - Protektorát očima židovských dětí“

Tento projekt prostřednictvím putovní panelové výstavy představuje osudy šesti židovských dětí a jejich rodin od roku 1938 do roku 1945, respektive do současnosti, v kontextu historických událostí. Výstava je rozdělená do pěti celků, které zachycují dějinné úseky postihující přístup nacistické politiky ke „konečnému řešení židovské otázky.“ Jednotlivé období (před okupací, ghetto beze zdí: okupace, protižidovská nařízení, začátek války, ghetto Terezín, deportace do vyhlazovacích táborů ve východní Evropě, svoboda) se barevně odlišují.¹⁹

Kulturně-vzdělávací večery

V centru jsou pro širokou veřejnost pořádané pravidelné večery zaměřené na témata spojená s historií, náboženstvím i kulturou. Večerní přednášky jsou prezentovány v cyklech, které zahrnují zpravidla pár týdnů, měsíců nebo jsou prezentovány v jeden večer.

Některé přednáškové cykly jsou zpracovány do sborníků. Například: „Hilsnerova aféra a česká společnost 1899 - 1999“ nebo „Stín šoa nad Evropou“.

3.4.2.4. Didaktické využití:

Projekt Zmizelí sousedé bych charakterizovala jako prototyp k podnícení žáků k samostatnému odhalování historie. Projekt je zároveň flexibilní, což umožňuje účastníkům projektu uchopit ho v různých rovinách tak, aby se mohli rozhodnout, jak ho budou koncipovat. Již tato část výzkumu, shromažďování materiálů, práce s dokumenty, žáky nenásilně učí formulovat vlastní názor. Poskytuje možnosti k uplatnění analyticky orientované samostatné práce účastníků projektu, přístupu k problematice, ale poskytuje i odpověď na otázku, jak si osvojit metody práce s ještě nezprostředkovanými informacemi. Žáci při výzkumu mezigeneračně komunikují, což je může přes zážitky druhých mimořádně vnitřně obohatit, a také, co je velmi důležité, se při práci učí rozeznávat historii každodenního života jednotlivce od historických událostí, které změnily životy mnohým lidem k nepoznání.

3.4.2.5. Programy pro pedagogy

Vzdělávací a kulturní centrum pořádá ve spolupráci s Národním institutem pro další vzdělávání pětidílný cyklus jednodenních seminářů pro učitele nazvaný Židé, dějiny a kultura.

- Vybrané semináře:

Dějiny Židů na našem území

Historie Židů v Čechách a na Moravě; přednáška

Ghetto; dílna

Židovské město, Maiselova synagoga a Starý židovský hřbitov; exkurze.

Z mého pohledu je velmi zajímavá část „dílna“, protože si zde formou strukturovaného dramatu účastníci semináře vyzkouší postavení segregované menšiny a rozhodování v obtížné životní situaci.

Antisemitismus a šoa

Dějiny antisemitismu, přednáška.

Předsudky a stereotypy, dílna

Holocaust v dokumentech

Neztratit víru v člověka (prezentace a dílna)

Prezentace dlouhodobých projektů VKC ŽMP určených (nejen) školám

Španělská synagoga; exkurze

Přednáška Dějiny antisemitismu se věnuje „kořenům“ tradičního a moderního antisemitismu v Evropě a jevům, které s nimi souvisejí.

V části dílna je pedagogům představená škála didaktických postupů použitelných ve výuce proti předsudkům a stereotypům, s kterými se bohužel neustále v běžném životě více méně setkáváme. Součástí dílny je i prohlídka Pinkasovy synagogy a výstavy kreseb dětí z Terezína.

Interaktivní výuka šoa

Hanin kufřík; přednáška, dílna

Reflexe; dílna

Umění v mezních situacích; dílna

Beseda s pamětníkem

Pinkasova synagoga; exkurze

Na rozdíl od programu Hanin kufřík, určeného žákům, se učitelé seznámí v dílně i s různými skupinami lidí, které v procesu genocidy figurovaly. Otázky jsou koncipovány tak, aby se účastníci semináře zamysleli nad tím, jestli je možné tyto skupiny jednoznačně definovat.

Součástí programu je beseda s pamětníkem.

Židé a současnost

Současný Izrael, přednáška

Židovství ve vztahu k ostatním náboženstvím, přednáška

Free2choose – možnost volby, dílna

- Vybraný program: Jak vyučovat o holocaustu

Tento program shledávám nejvýznamnějším z hlediska didaktického využití.

Program vznikl na základě mezinárodní konference „Fenomén holocaustu“. Zahájena byla na Pražském hradě Václavem Havlem v roce 1999. Výsledkem konference bylo přistoupení České republiky k tzv. „Liaison Project“, jehož součástí se staly semináře pro učitele pod názvem Jak vyučovat o holocaustu. Semináře se zabývají problematikou židovství a holocaustu v českých zemích. Účastníci na závěr projektu obdrží velké množství výukového materiálu a certifikát lektora - školitele, který je opravňuje předávat získané informace formou lektorské činnosti dalším učitelům v rámci školy, regionu.²⁰

3.4.2.6. Seznam putovních výstav Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze

Zmizelí sousedé

Neztratit víru v člověka. Protektorát očima židovských dětí

Pocta dětským obětem holocaustu

Anna Franková - odkaz pro současnost

Příběh dětí - kresby dětí s terezínského ghetta

Point - The american jewish point distribution committee

3.4.2.7. Brněnská pobočka²¹

V září roku 2006 byla v Brně slavnostně otevřena první mimopražská pobočka Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze. Aktivity Vzdělávacího a kulturního centra Brno umožňují zájemcům z moravského regionu snadnější dosah informací o židovské historii od nejranějších dějin až po období šoa, kultury i tradicích. Školám, zájmovým organizacím i široké veřejnosti nabídne

možnost účastnit se vzdělávacích a kulturních pořadů, besed, dílen, přednáškových cyklů a interaktivních výstav.

3.4.3. Památník Terezín²²

3.4.3.1. Vznik Památníku Terezín

Památník Terezín je organizací s vlastní právní subjektivitou a patří mezi příspěvkové organizace Ministerstva kultury ČR, jež je jeho zřizovatelem. Majitelem Památníku Terezín je stát, který zastřešuje udržení míst utrpení a smutku tak, aby byla stálou připomínkou i výstrahou pro budoucí generace.

Památník Terezín dnes tvoří soubor jednotlivých pietních míst, která jsou značně rozptýlena a netvoří ucelenou lokalitu, ale i tak je v České republice jedinou a nenahraditelnou institucí svého druhu.

Jeho posláním je uchovávat památku obětí rasové a politické perzekuce v letech nacistické okupace, rozvíjet muzejní, výzkumnou a vzdělávací činnost, jakož i pečovat o místa spojená s utrpením a smrtí desetitisíců obětí vlády násilí.²³

3.4.3.2. Objekty Památníku:

Malá pevnost jako historická část Terezína, Muzeum ghetta, bývalá Magdeburská kasárna, Kolumbárium s částí opevnění, obřadní místnosti a márnice, Židovský hřbitov s krematoriem a Ruský hřbitov, Modlitebna z doby terezínského ghetta, Národní hřbitov, Pamětní deska u bývalé železniční vlečky, Pietní místo u Ohře a bývalá podzemní továrna Richard v Litoměřicích s krematoriem.

Celý komplex Památníku Terezín má bezbariérový přístup, což umožňuje návštěvnost i pro handicapované návštěvníky.

Do souboru Památníku patří ještě dvě expozice: Stálá expozice ČR v Osvětimi a Stálá expozice ČR v Ravensbrucku.

3.4.3.3. Vybrané stále expozice

Malá pevnost - V rozmezí let 1940–1945 fungovala malá pevnost jako poboční věznice pražského gestapa. Za pět let prošlo branou s nacistickým heslem „Arbeit macht frei“ 32 000 vězňů. Z významných osobností byly na Malé pevnosti vězněni bývalý ministr zahraničí K. Krupa, spisovatel K.J. Beneš²⁴, ale i příbuzní parašutistů Kubiše a Valčíka, po smrti zastupujícího říšského protektora Heyndricha.

Velitelem Malé pevnosti byl Heindrich Jockel, kterého po roce 1945 odsoudil lidový soud k trestu smrti.

Od roku 1994 je v těchto prostorech umístěna stálá expozice o historii politického vězení. Podává svědectví o perzekuci českého národa za nacistického režimu v 2. světové válce a zaznamenává osudy českých vězňů zavlčených do jiných koncentračních táborů na území nacistické německé říše.

Muzeum ghetta - Muzeum bylo otevřeno v roce 1991 v budově bývalé terezínské školy. Expozice vznikla ve spolupráci s bývalými vězni terezínského ghetta. V současné době probíhají v muzeu krátkodobé výstavy, promítají se dokumentární filmy.

Bývalá Magdeburská kasárna - V současné době je v prostorách zpřístupněna výstava přibližující svojí expozicí dobu nacistického teroru přímo na obyvatelích ghetta. Po rekonstrukcích v roce 1997 slouží bývalá Magdeburská kasárna také jako středisko setkávání.

Součástí výstavy tvoří stálá expozice: replika vězeňské ubikace z doby ghetta, hudba v terezínském ghettu, výtvarné umění v terezínském ghettu, literární tvorba v terezínském ghettu a divadlo v terezínském ghettu.

Stálá expozice ČR v Osvětimi - Posláním české expozice v Osvětimi je ukázat mechanismus deportací z bývalého Protektorátu Čechy a Morava do Osvětimi na pozadí tehdejší situace v zemi, především pak v kontextu okupační politiky nacistického Německa²⁵.

Stálá expozice ČR v Ravensbrücku - V areálu bývalého trestního bloku „Zellenbau“ koncentračního tábora Ravensbrück má Česká republika v řadě expozic evropských států také svoje místo. Vzhledem k omezenému výstavnímu prostoru, který tvoří dvě spojené bývalé trestní cely, je expozice doplněná dvěma alby, které zachycují zničení obce Lidice nacisty a věnují se osudu lidických žen deportovaných do tohoto tábora.

3.4.3.4. Nabídka zápůjčky putovních výstav

„17. listopad 1939“

Autory výstavy jsou Miroslava Langhamerová a Marek Poloncarz.

Počet panelů: 22 Rozměry panelu: 100 x 210 cm

Výstava pojednává o perzekuci českých a moravských studentů v letech nacistické okupace, popisuje jejich deportaci a život v koncentračním táboře²⁶.

Výstava vznikla jako pocta občanům, kteří se přímo postavili v spontánní manifestaci 28. října 1939 nacistickému teroru. Při zásahu proti demonstrantům byl také zraněn student medicíny Jan Opletal. Jeho pohřeb se stal další příležitostí k velkému vystoupení občanů, zejména studentů a vysokoškolských učitelů. Odveta nacistů znamenala uzavření veškerých vysokých škol v Protektorátu Čechy a Morava a přes jeden tisíc vysokoškoláků poslaných do koncentračního tábora Sachsenhausen.

„Alfred Kantor: Terezín – Osvětim – Schwarzheide. Holocaust v deníku umělce“

Autor výstavy Vojtěch Blodig

Počet panelů: 20 Rozměry panelu: 106 x 200 cm

Tato výstava vznikla jako připomínka Alfreda Kantora²⁷, který vytvořil soubor kreseb, které představují unikátní obrazovou dokumentaci o terezínském ghettu, koncentračním a vyhlazovacím táboře Osvětim II – Březinka a pracovním táboře Schwarzheide.

„Osvobození míst utrpení a hrdinství“

Autory výstavy jsou Vojtěch Blodig a Miroslava Langhamerová.

Počet panelů: 35 Rozměry panelu: 90 x 215 cm

Tato výstava má dokumentární charakter. Vznikla k 60. výročí osvobození Terezína a Litoměřic. Mapuje situaci, která nastala po osvobození ghetta Terezín a koncentračního tábora Litoměřice. Zachycuje strádání bývalých vězňů, které neskončilo momentem osvobození, ale pokračovalo v epidemiích nakažlivých nemocích, především tyfu.

Výstava přibližuje i obětavý zápas židovských zdravotníků, dobrovolníků z České pomocné akce a příslušníků zdravotní služby rudé armády, kteří se snažili bývalým vězňům co nejvíce pomoci.

„Rodinný tábor“

Autory výstavy jsou Vojtěch Blodig a Tomáš Fedorovič.

Počet panelů: 31 Rozměry panelu: 75 x 200 cm

Výstava zachycuje transporty vedené z terezínského ghetta mezi zářím 1943 až květnem 1944, kdy byli vězni umístováni v tzv. rodinném táboře terezínských vězňů. Ten byl určen pro propagandistické využití²⁸.

Výstava se věnuje především osudům vězňů z transportů, kteří přijeli z Terezína do Osvětimi a byli tam zavražděni.

Hromadná poprava v noci z 8. na 9. března 1944 byla největší masovou vraždou československých občanů v letech nacistické okupace.

„Časopis Vedem“

Počet panelů: 42 Rozměry panelu: 90 x 215 cm

Autory výstavy jsou Kurt Jiří Kotouč, jeden z bývalých tvůrců časopisu „Vedem“, literární historička Marie Rút Křížková a izraelská malířka Chava Pressburger, sestra hlavního redaktora časopisu „Vedem“ Petra.

Časopis Vedem je projektem tzv. republiky ŠKID. Tato republika byla založena osazenstvem jednoho bloku (L 417) domů určených dětem v ghettu Terezín a jejich vychovatelem, profesorem Valtrem Eisingerem. L 417 byl určen pro chlapce ve věku zhruba 10 - 15 let, pocházejících z českých zemí.

Název Vedem souvisel s heslem a pokřikem jedničkářů: „Vždy první domov první býval, vždy první domov první bude!“ Ti, co jsou první, samozřejmě vedou.

Škid znamená: Škola sociálně individuální výchovy F.M. Dostojevského a nazýval se tak jeden z mnoha domovů pro bezprizorné děti v porevolučním Leningradě. Analogie se tedy nabídla sama. Samospráva měla svoji vlajku, znak, hymnu, časopis. Právě tato tvorba a působení pana Eisingera hluboce poznamenala přeživší děti svým způsobem i na dlouhá poválečná léta.

Časopis začal vycházet v časovém horizontu od 18.12 1942 - asi do 30.7.1944, což byl konec škidské republiky. Časopis je uložený v Památníku Terezín. Celkově vyšlo 30 čísel, což představuje rozsah asi 800 stran textu²⁹.

Projektům přeživších z bloku L 417 v knize „Je mojí vlastní hradba ghatt?“ se budu věnovat podrobněji v kapitole číslo 3: Vývoj situace ve výuce o holocaustu po roce 1989.

3.4.3.5. Filmy promítané v kinosálech Památníku Terezín

Město poznamenané tragédií : dokumentární film o historii Terezína.

(31 minut. Prezentováno v jazycích: českém, anglickém, německém, finském, dánském, holandském, italském, španělském)

Město darované: úryvky z nacistického propagandistického filmu z r. 1944 a kresby vězňů ghetta.

(15 minut. Prezentováno v jazycích: českém, anglickém, německém, ruském, dánském, holandském)

Motýli tady nežijí: kresby a básně dětí z ghetta.

(15 minut. Prezentováno v jazycích: českém, anglickém, německém, ruském)

Uvězněné sny: autentické fotografie, kresby dětí z ghetta a hudba z dětské opery Brundibár. Dětskou operu napsali hudební skladatel Hans Krása a spisovatel Adolf Hoffmeister v roce 1938. (20 minut)

3.4.3.6. Vybrané akce Památníku Terezín³⁰

Památník Terezín nezastřešuje jen statickou expozici ve svých prostorách, ale do jeho hlavní náplně patří informovat širokou veřejnost o historii svého města. Do této činnosti spadají různé akce, výstavy, ale i představování nových publikací o problematice holocaustu.

3.4.3.7. Sbírký Památníku Terezín

Památník Terezín se specializuje na uchovávání dokladů o historii nacistických represivních zařízení na území České republiky, zejména v Terezíně a v Litoměřicích. Sbírký je možno rozdělit do čtyř okruhů:

písemné doklady, obrazový materiál, trojrozměrné předměty, umělecká díla vytvořená přímo vězni, jakož i výtvarná díla poválečných a současných umělců s protiválečným zaměřením.

Shromážděné sbírký slouží ke studiu historikům Památníku, při přípravě expozic a výstav, k činnosti vzdělávacího oddělení, ale i pro bádání historiků z jiných institucí a dalších zájemců.

V roce 1965 se vydělil samostatný archiv. Z něj se o tři roky později vyčlenil fotoarchiv. Archiv i fotoarchiv jsou dnes součástí dokumentačního oddělení.

Sbírký Památníku Terezín byly vytvořeny především z předmětů získaných darem nebo koupí od bývalých vězňů, případně od jejich příbuzných, v menší míře pak převody od jiných institucí.

Každý předmět, ať se jedná o fotografii, kresbu, básničku, povolání do transportu, moták nebo upomínkový předmět, je pro sbírký velkým obohacením.

3.4.3.8. Didaktické využití:

Soubor sbírek soustředěných v Památníku Terezín tvoří výjimečný komplex informací a podnětů využitelných ve výuce o problematice holocaustu. Soubor sbírek žákům představuje různé aspekty života v ghettu Terezín z pohledu obyvatel ghetta i jejich tehdejších vrstevníků. Obrazové materiály, písemné doklady, předměty i autentická vyrobená díla žákům umožní poznat problematiku holocaustu komplexněji a aktivně.

Každý z pramenů, který je ve sbírkách zastoupený, má svůj jedinečný zprostředkovávací výpovědní charakter. Návštěva Památníku Terezín není tedy pro žáky jen výletem do „muzea“, ale místem, kde se mohou tzv. „dotknout“ každodenního života bývalých internovaných vězňů. Komplex sbírek součinně působí na vnímání jednotlivce, který si po návštěvě jaksí přirozeně uvědomuje, že persekovaná nebyla bezejmenná masa lidí, ale že šlo o jednotlivce, kamarády, spolužáky, které „odsoudil na smrt jen jejich původ“. Po návštěvě Muzea by měla ve třídě následovat řízená debata, která pomůže žákům pochopit souvislosti a „obrousí hrany pocitů“, které se bezprostředně dostaví.

- Informace o vzdělávacím centru Památníku Terezín

Bylo založeno roku 1993. Jeho hlavním cílem je pořádat jednodenní a vícedenní vzdělávací semináře pro žáky a pedagogy se zaměřením na historii holocaustu, problematiku antisemitismu, rasismu a intolerance ve společnosti – v minulosti i v současnosti.

Ročně navštěvuje tyto vzdělávací semináře více než 7 000 osob (z Čech i ze zahraničí).

- Další aktivity vzdělávacího oddělení:

Mezi důležité aktivity centra patří shromažďování diplomových prací, publikační činnost, podporování badatelské činnosti, ale i práce se školami. Tato spolupráce probíhá prostřednictvím organizování výtvarných a literárních soutěží pro

školy. Centrum také vydává čtvrtletník „Zpravodaj Památníku Terezín“ a průběžně připravuje workshopy.

Témata workshopů: „Od čísla ke jménu“, „Hledání stop“, „Umělecká činnost v represivních zařízeních“ etc.

Mezi další aktivity oddělení patří semináře, připravované pro školní skupiny a pedagogy.

Právě těmto seminářům je věnovaná velká pozornost, protože svojí aktivitou přispívají i k zlepšování povědomí o termínu, jako je holocaust. Právě proto jsou k nim připraveny i vzdělávací materiály, které obsahují: složky s materiály pro samostatnou práci seminaristů, zaměřující se na jednotlivé aspekty fungování života v terezínském ghettu a v bývalé policejní věznici gestapa v Malé pevnosti; pracovní listy pro přípravu skupiny na vzdělávací aktivity a další.

3.4.3.9. Didaktické využití:

Jak jsem výše uvedla, seminářům je věnovaná velká pozornost, protože svojí aktivitou přispívají i k zlepšování povědomí o termínech, jako je holocaust. Jednotlivé složky připravované pro semináře spolu kooperují. Autoři workshopů a seminářů při jejich přípravě dbali na to, aby byly informace komplexní a dále lehce sdělitelné žákům.

Tvůrčí aktivitou, besedami s pamětníky, ale i přednáškami se v rámci workshopů rozvíjí nejen představitost, ale i schopnost vcítit se do myšlení lidí zasažených holocaustem. Účastníci workshopů a seminářů sami zpracovávají vždy určitý tematický okruh z historie terezínského ghetta. Mají k dispozici autentické materiály, které jim umožní následovně vniknout do pocitů obou holocaustem zasažených skupin (obětí i agresorů). Programy jsou určeny pro vyšší ročníky ZŠ a SŠ.

3.4.3.10. Semináře v Památníku Terezín pro školní skupiny:

Půldenní návštěva Terezína³¹

Vícedenní pobyt v Terezíně³²

Půldenní návštěva Terezína

Při tomto typu semináře (cca 7 hodinový program) se jedná o získání základních informací o historii a problematice Terezína. Program sestává z následujících aktivit:

Beseda zaměřená na opakování a orientaci v základních pojmech spojených s 2. světovou válkou. Je-li skupina se základní terminologií dobře obeznámena, zaměřuje se přednáška na hlavní funkce terezínského ghetta v rámci nacistické protižidovské politiky.

Prohlídka bývalého ghetta, expozic Muzea ghetta a Magdeburských kasáren s odborným výkladem lektora

Prohlídka Malé pevnosti s průvodcovským výkladem a prohlídka Muzea Malé pevnosti

Dokumentární filmy

Vícedenní pobyt

Program dvou až třídních seminářů je vedle podání základních informací zaměřen na prohloubení a podrobnější seznámení se s daným tématem následujícími formami:

Studium dokumentů: seminaristé sami studují a dle návodu zpracovávají jednotlivé tematické okruhy historie terezínského ghetta. Studijní složky obsahují dokumentační materiály, vzpomínky pamětníků, historické studie, deníkové záznamy vězňů a podobně.

Připravena jsou témata: Děti a mládež, Propaganda a delegace MVČK, Transporty, Židovská samospráva a velení SS, Hudební tvorba vězňů, Divadelní tvorba, Spisovatelé internovaní v Terezíně, Všední den v ghettu, Duchovní život vězňů, Osvětim a terezínští vězni, Časopis Vedem, Stravování, Starý Terezín, Malá pevnost.

Přednášky: jsou zajišťovány pracovníky Památníku Terezín, případně externími spolupracovníky. Délka jednotlivých přednášek je přizpůsobena věku účastníků

(20 - 30 minut). Ke každé přednášce je připraven doplňkový materiál (dokumenty, kresby, diapositivy, ukázky z hudby) a doporučená literatura.

3.4.3.11. Témata jednotlivých přednášek:

Terezín před rokem 1939

Nacistické koncentrační tábory, porovnání s terezínskými zařízeními

Ghetto Terezín: Historie vzniku ghetta, Role ghetta, Vývoj v průběhu války, Všední den vězňů, Děti a mládež v ghettu, Dětské kresby, deníky a časopisy, Domov L 417, Denní režim vězněné mládeže, Působení KT na vývoj a psychiku vězněných, Kultura v ghettu – výtvarné umění, hudba, divadlo a přednášková činnost, Judaismus – přehled židovských svátků a tradic, Udržování židovských a křesťanských tradic v terezínském ghettu, Znamé osobnosti, Modelové ghetto – zkrášlování - propaganda.

Věznice gestapa v Malé pevnosti: život na celách: pracovní nasazení, vězni a dozorcí, Kulturní činnost, srovnání s ostatními KT, Znamé osobnosti a jejich osud.

KT Litoměřice a podzemní továrna Richard: Budování podzemní továrny, Pracovní podmínky vězňů, Z historie KT Litoměřice.

3.4.3.12. Beseda s pamětníkem:

Setkání s člověkem, který o hrůzách holocaustu vypráví z vlastní zkušenosti, je velmi poutavým bodem semináře.

3.4.3.13. Filmové dokumenty v českém jazyce

Terezín – Malá pevnost (dokument, 30 min)

Výprava do podzemí Richarda (amatérský film, 15 min)

Ghetto Terezín (dokument, 30 min)

- Poslední motýl***³³ (film, 100 min)
- Dětská opera Brundibár*** (opera, byla hrána i v terezínském ghettu, 30 - 60 min)
- Uvězněné sny*** (dokument vytvořen z animovaných kreseb terezínských dětí a hudebního doprovodu, 20 min)
- Setkání v podivném městě*** (reportáž ze setkání bývalých terezínských dětí, které přežily holocaust. Setkání proběhlo v roce 1995, 40 min)
- Písně z Terezína*** (pásmo několika písní K. Bermanna a P. Haase, které vznikly v Terezíně, 28 min)
- Dokumentární film*** (část filmových záběrů z podvodného filmu natočeného nacisty v Terezíně v r. 1944, 15 – 25 min)
- Motýli tady nežijí*** (kresby a básně dětí z ghetta, 15 min)
- Město darované*** (propagandistický film z roku 1944 s kresbami vězňů z ghetta, 10 min)
- Sny Anny Frankové*** (dokument o životě Anny Frank, 27 min)
- Genocida*** (historie evropských Židů a jejich perzekuce v době 2. světové války, 85 min)
- Obyčejný fašismus*** (stříhový dokument o fašismu, 124 min)

3.4.3.14. Didaktické využití:

Myslím si, že filmy promítané v Památníku Terezín jsou vhodným doplňkem k vyučujícím hodinám, zabývajících se problematikou holocaustu. Filmy se dají začlenit kromě hodin dějepisu i do výuky základů společenských věd, anebo i jiných výchovných předmětů. Svým zaměřením pokrývají i některá průřezová témata (zejména multikulturní výchovu, nebo výchovu demokratického občana). U společné celotřídní akce, zaměřené na zhlédnutí filmu, nebo představení s historickou tematikou, jde o kulturně osvětový vzdělávací program v rámci výuky.

Jak jsem již výše uvedla, posláním Památníku Terezín není jen důstojné uchování památky těch, kteří zde zahynuli, ale zároveň všemi možnými prostředky (v tomto případě formou seminářů, workshopů a filmovými dokumenty) zároveň vychovávat k odporu vůči násilí, ohrožujícímu svobodný život lidí. Tímto směrem jsou tedy koncipovány jeho programy, které jsou natolik flexibilní, aby si je učitele na školách následně upravili pro svoji výuku a posunuli tak osvětovou činnost Památníku Terezín a povědomí o holocaustu o kousek dál.

- Doplnkové programy pro pobyt ve Středisku setkávání

Samostudium literatury z odborné knihovny Muzea ghetta a Střediska setkávání

Seznámení se s výpověďmi bývalých vězňů pomocí videokazet, tištěného materiálu, vzpomínek

V půdních prostorách Středisek I a II lze provozovat vlastní aktivity (hudbu, malování, divadelní představení).

Návštěva krematoria a okolí bývalé podzemní továrny Richard v Litoměřicích

Prohlídka zachovaných pevnostních částí Terezína s odborným výkladem (zaměření pouze na fortifikaci)

Doplnkové programy, které připravilo Středisko setkávání, patří do speciálních seminářů gymnázií. Jsou určeny vyšším věkovým kategoriím ZŠ a SŠ, a to s ohledem na možnost pochopení dané tematiky.

3.4.3.15. Seminář pro pedagogy: „Jak vyučovat o holocaustu“³⁴

Třídenní semináře „Jak vyučovat o holocaustu“ jsou pořádány od roku 2000 ve spolupráci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze, Muzea romské kultury v Brně, Památníku Terezín a mezinárodní organizace Task Force for Holocaust Education, Research and Remembrance. Semináře jsou akreditovány ministerstvem školství a dosud jimi prošlo více než 1300 českých pedagogů.

Semináře se zabývají problematikou židovství a holocaustu v našich zemích. Jsou podpořeny přednáškami o dějinách židovského osídlení u nás, prohlídkou Pražského židovského města a návštěvou Terezína. V rámci programu se účastníci seznamují s topografií bývalého terezínského ghetta, navštíví bývalou policejní věznici gestapa v Malé pevnosti, pobesedují s pamětníkem a účastní se workshopů.

Třetí den semináře je věnován romské problematice v ČR - od zvyků a tradic po jejich pronásledování a genocidu za 2. světové války.

Účastníci obdrží velké množství výukového a dokumentačního materiálu a na závěr také certifikát lektora – školitele, který je opravňuje předávat získané informace a zkušenosti formou lektorské činnosti dalším učitelům (v rámci školy, regionu).

Semináře „Jak vyučovat o holocaustu“ jsou setkáními základními a pedagogové, kteří se jich zúčastní, mají možnost přihlásit se také na další stupně seminářů s problematikou holocaustu, metodiky výuky holocaustu, boje proti rasismu a interkulturního vzdělávání, které Památník Terezín spolu s výše uvedenými institucemi pořádá.

3.4.3.16. Pracovní listy Vzdělávacího oddělení Památníku Terezín pro základní a střední školy

Pro účely vzdělávacích seminářů v Památníku Terezín byly vypracovány pracovní listy: „**Terezín – místo spojené s holocaustem Židů v průběhu 2. světové války**“ I. a II.

Slouží k přípravě či opakování pro žáky základních a středních škol v období před návštěvou semináře.

Vznikly na základě ohlasů a připomínek pedagogů, kteří již se svými skupinami terezínské semináře absolvovali a sami zjistili efektivitu bezprostředního připomenutí či zopakování základních faktů před samotnou exkurzí.

Pracovní listy se skládají z několika částí:

1. Obecné informace o přítomnosti Židů v Evropě, o historii židovství vůbec
2. Otázky spojené s nástupem nacismu a cestě k holocaustu
3. Osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě po září 1938
4. Historie města Terezín a základní informace o terezínském ghettu
5. Stručné představení některých významných osobností, které kvůli svému židovskému původu prošly terezínským ghetttem (Karel Poláček, Arnošt Lustig, Helga Weisssová-Hošková a další)
6. Úkoly pro žáky, které mohou řešit s pomocí údajů z pracovního listu, vlastních znalostí či různých encyklopedií apod. Úkoly jsou zaměřeny podle věku na literaturu, chronologii historických událostí, pojmy týkající se židovství etc.

V roce 2004 vznikl také informativní list k dějinám bývalé policejní věznice gestapa v Malé pevnosti. List je zaměřen na historii policejní věznice, jako jsou i aspekty každodenního života ve věznicí. Také se snaží o přiblížení osudů několika prostých občanů a osobností z politického, kulturního a duchovního života, které byly v Malé pevnosti vězněny.

Další výraznou aktivitou Památníku Terezín je i jeho publikační aktivita ve formě zpravodaje.

3.4.3.17. Zpravodaj Památníku Terezín

Zpravodaj je určen pro učitele a žáky základních, středních i vysokých škol, stejně tak jako pro všechny příznivce Terezína a historie vůbec.

Jeho cílem je přiblížit jak současnost, tak i historii spjatou s pochmurným obdobím 2. světové války, s existencí židovského ghetta v Hlavní pevnosti, tedy v samotném městě, a policejní věznice gestapa v Malé pevnosti.

Zpravodaj je svým obsahem zaměřen zejména na vzdělávání, a proto v rubrice „Vzdělávání v Památníku“ pravidelně informuje o seminářích pořádaných Památníkem Terezín, ale i o nových knihách, katalozích, filmech – vydávaných nejen Památníkem Terezín, ale i jinými institucemi.

- Upozornění pro pedagogy

Ne všechny publikace, které vycházejí na trhu k problematice holocaustu, jsou kvalitní. Proto uvádím i toto upozornění, které vyšlo na internetových stránkách Památníku Terezín.

„Nedávno vyšly dvě práce určené především pro pedagogy, jimž by měly sloužit jako pomůcky při výuce o holocaustu. První z nich, publikaci Františka Emmerta „Holocaust“, vydalo brněnské nakladatelství Computer Press. Pod stejným názvem pak olomoucké nakladatelství euroDIDACT vydalo soubor obrazových panelů s doprovodnou brožurou. Bohužel pro obě publikace je společný nejen název, ale také řada chyb, které zavádějícím způsobem prezentují především historii terezínských represivních zařízení v letech okupace. Je to škoda tím spíše, že obě publikace jsou velmi dobře zpracovány z hlediska grafického a tiskařského.

Seznam chyb by byl dlouhý, takže uvedme alespoň několik příkladů. V prvním případě se například uvádí, že terezínské ghetto navštívil celkem pětkrát sám vůdce SS Heinrich Himmler – ten však v Terezíně nikdy nebyl! První transporty z Terezína údajně odjížděly do Minsku, tam ale z Terezína neodjel ani jediný. Malíři z ghetta, kteří byli odhaleni táborovou komandanturou, prý všichni zahynuli v Malé pevnosti – ve skutečnosti tam útrapám podlehl jediný z nich - a tak by bylo možno pokračovat dále. V případě druhém se například tvrdí, že o genocidě Židů bylo rozhodnuto na konferenci ve Wannsee, což je omyl historickou literaturou již dávno vyvrácený. Nepřesnosti nalezneme v popisících fotografiích, největší fotografie na první straně je popsána mylně, ale nejzávažnější chyby se týkají problematiky Terezína. Malá pevnost je označena za součást terezínského ghetta, snímek šibenice v Malé pevnosti je spojován s údajnými hromadnými popravami v ghettu, vedle

povolání do ghetta je snímek brány Malé pevnosti. Vzhledem k tomu, že zaměňování policejní věznice gestapa v Malé pevnosti a ghetta umístěného v samotném městě Terezín je zejména v zahraniční literatuře dodnes problémem, je takovéto zmatení pojmů v publikaci určené především učitelům skutečně politováníhodné.

U obou publikací zjevně nebylo zajištěno kvalitní lektorování a nad tím je třeba vyjádřit podiv. Jsme vždy rádi, když k tak závažné problematice, jakou je holocaust, můžeme doporučit nové práce. V případě výše uvedených publikací to však bohužel učinit nelze.³⁵“

3.4.4. Institut Tereziánské iniciativy³⁶

Institut Tereziánské iniciativy, obecně prospěšná společnost, byl založen v roce 1993 transformací z Nadace Tereziánská iniciativa za účelem historického výzkumu a dokumentace jmen a osudů obětí konečného řešení v českých zemích. K jejich zaznamenání byla vytvořena databáze tereziánských vězňů a je vydávána edice Tereziánských pamětních knih.

Posláním Tereziánské iniciativy je sdružovat a reprezentovat bývalé vězně tereziánského ghetta a jiných koncentračních táborů vězněné v rámci nacistické protizidovské perzekuce, bez ohledu na jejich současnou státní příslušnost. V současnosti má Tereziánská iniciativa více než 700 členů žijících v České republice a téměř 500 žijících v zahraničí. Institut se také spolupodílí na realizaci záměru, aby se Terezín stal místem setkávání lidí různých generací, rozličných národností, politických, filosofických a náboženských názorů.

Několikrát ročně vydává svůj zpravodaj - časopis Tereziánská iniciativa. Ten je od čísla 16 (listopad 1999) přístupný na domácí internetové stránce³⁷.

Tereziánská iniciativa se aktivně zasazuje za zlepšení úrovně výuky v českých školách o konečném řešení, sleduje a hodnotí nově vydávané učebnice a finančně podporuje studijní zájezdy škol do Terezína. V současnosti připravuje vzdělávací a informační internetovou stránku o holocaustu.

Institut bude specializovanou knihovnu, která se bude zabývat čistě problematikou holocaustu, antisemitismu a rasismu.

V současnosti se rozbíhá projekt Theresiana, jehož cílem je shromáždění a zveřejnění rozsáhlého souboru dokumentů k dějinám terezínského ghetta.

- Studijní zájezdy škol do Terezína

Studijní zájezdy do Terezína jsou institutem pořádány z přesvědčení, že tato návštěva přivede účastníky k hlubšímu zamyšlení nad stále aktuálními otázkami extremismu, rasismu a národní i náboženské nesnášenlivosti. Školní návštěvy jsou doporučovány od 7. tříd ZŠ výše. Dvou- a vícedenní zájezdy budou schvalovány u 8. a 9. tříd ZŠ a u středoškoláků.

- Projekt Institutu Terezínské iniciativy (Lidé na útěku: Židovští uprchlíci do a z českých zemí, 1933-1945)

V roce 2002 zahájil Institut projekt Lidé na útěku, jehož cílem je popsat osudy židovských uprchlíků před nacismem do a z českých zemí v letech 1933 - 1945. Tento projekt je v procesu zpracování.

Téma projektu

Předkládaný výzkumný projekt spadá do snahy Institutu Terezínské iniciativy o zmapování osudů českých Židů v období holocaustu. V předchozích fázích byly především zkoumány osudy Židů deportovaných z Čech a Moravy a dalších terezínských vězňů. Výsledky těchto prací jsou vkládané do řady terezínských pamětních knih.

Omezování volného pohybu osob a zpřísnování uprchlické politiky se po první světové válce stalo celoevropským, ne-li celosvětovým, problémem. Různá zákonná a administrativní opatření jednotlivých států ztěžovala přechod hranic a pobyt cizinců na jejich území. Tato opatření, jakkoli nepříjemná pro všechny uprchlíky, se ukázala být rozhodujícím faktorem pro Židy prchající před nacistickou antisemitskou politikou. Ani tváří v tvář nacistickému pronásledování nepřehodnotily evropské a další státy svou restriktivní uprchlickou politiku.

Cíle projektu

Předkládaný projekt sleduje tři vzájemně propojené cíle, z nichž každému odpovídá jiný typ výstupu:

Historický výzkum a příprava publikace: Výzkum daného tématu na základě archivních a tištěných pramenů a vzpomínek, příprava publikace shrnující výsledky tohoto výzkumu.

Sběr dat: Systematický sběr osobních dat o uprchlících, jejich zanášení do databáze Institutu Tereziánské iniciativy, zjišťování jejich dalších osudů a statistické a demografické vyhodnocování získaných informací. Díky tomu bude Institut Tereziánské iniciativy schopen lépe poskytovat příbuzným i badatelům informace o dosud nezmapovaných osudech pronásledovaných Židů.

Pedagogické výstupy: Vzhledem k tomu, že uprchlická politika je stále aktuálním tématem a má pro mladou generaci velkou vypovídací hodnotu, budeme usilovat o zhodnocení výsledků výzkumu ve vzdělávacím procesu. Především budeme zveřejňovat vybrané příběhy uprchlíků a dokumenty, které mohou být učiteli využívány při výuce. Tyto materiály budou umístěny na vzdělávacích internetových stránkách o holocaustu na www.holocaust.cz

Popis zkoumaných témat

Celkový projekt se skládá z řady vzájemně propojených témat a výzkumných úkolů.

Emigrace do českých zemí:

Československá uprchlická politika ve 30. letech, Židovští uprchlíci v českých zemích od roku 1933 od mnichovské dohody, Židovští uprchlíci z okupovaného pohraničí, Činnost pomocných organizací, Česká společnost a židovští uprchlíci, Židovské organizace a židovští uprchlíci.

Emigrace z českých zemí:

Emigrace a reemigrace z českých zemí před okupací, Vystěhovalectví po okupaci: emigrace Židů a okupační a protektorátní správa, Židovské organizace

a organizace vystěhovalců po okupaci, Emigrace do Palestiny, Emigrace do dalších zemí, Emigranti v pasti.

- Další projekty Institutu Tereziánské iniciativy

Dokumentace jmen a připomínání obětí

Institut Tereziánské iniciativy dokumentuje a tím připomíná osudy obětí tereziánského ghetta a dalších obětí z českých zemí. Získává, zpřístupňuje informace a dokumenty o každém ze zavražděných tak, aby si za nesčíslným množstvím zavražděných dokázali lidé představit jednotlivé muže, ženy a děti.

Databáze obětí³⁹

Institut Tereziánské iniciativy vytvořil databázi obětí „konečného řešení židovské otázky“ v českých zemích. Databáze obsahuje stručné údaje o všech vězňích tereziánského ghetta deportovaných z českých zemí, z Německa, z Rakouska, z Nizozemí, z Dánska, ze Slovenska a těch, kteří do Terezína přišli v posledních dnech války s pochody smrti.

Dále podává informace o Židech, kteří byli z českých zemí deportováni přímo do Lodže, Osvětimi, Minsku a Ujzdówa.

Tereziánská pamětní kniha

Edice Tereziánských pamětních knih je symbolickým památníkem Židům, kteří byli deportováni do tereziánského ghetta. Záznamy o jednotlivých obětech jsou strukturovány jako symbolický epitaf na náhrobku. Dosud vyšly svazky dokumentující jména a osudy tereziánských vězňů z českých zemí, z Německa a z Rakouska. *Tereziánské album*

Cílem projektu Tereziánské album je sbírat, digitalizovat a zpřístupňovat fotografie a další dokumenty obětí šoa v českých zemích.

Terezín Digital Resource Centre

Internetová aplikace zpřístupňuje informace týkající se šoa v českých zemích. Cílem projektu je překlenout rozdíly mezi databázemi obětí vyvinutými v Beit

Terezín v Izraeli, v Židovském muzeu v Praze a v Institutu Tereziánské iniciativy v Praze. Terezín Digital Resource Centre není přístupný online a slouží pouze úzkému okruhu odborníků.

3.4.5. Projekty Ministerstva školství, mládeže a tělesné výchovy ČR⁴⁰

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je ústředním orgánem státní správy pro předškolní zařízení, školská zařízení, základní školy, střední školy a vysoké školy, pro vědní politiku, výzkum a vývoj, včetně mezinárodní spolupráce v této oblasti, a pro vědecké hodnosti, pro státní péči o děti, mládež, tělesnou výchovu, sport, turistiku a sportovní reprezentaci státu⁴¹.

Jednou ze základních snah Ministerstva školství, mládeže a tělesné výchovy je i podpora institucí, které se svojí činností zasluhují o potírání novodobých společenských „neduhů“, jakými jsou xenofobie, extrémní ideologické projevy, podceňování menšin a jiné. Také podporuje vzdělávání v jazycích, národnostních menšinách a multikulturní výchovu.

V roce 2007 schválilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Rámcový vzdělávací program pro gymnázia a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou. Jsou určeny pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupeň víceletých gymnázií. Od 1. září 2007 nastalo dvouleté období, v němž jsou připravovány školní vzdělávací programy, podle kterých gymnázia začnou nejpozději od 1. září 2009 vyučovat. V pedagogických dokumentech je zařazeno povinné průřezové téma „Občan v demokratické společnosti“, které v kurikulu posiluje výchovu k demokracii, k multikulturnímu soužití a přispívá k eliminaci extremismu. K programům vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělesné výchovy metodickou příručku Manuál pro tvorbu ŠVP na gymnáziích.

Podpora Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy probíhá mimo jiné formou akreditace seminářů, projektů a institucí věnujících se výše uvedené

problematice, rozvoje multikulturní výchovy a zavádění RVP, které respektují novodobé společenské potřeby změny. Školy si ve svých vzdělávacích programech dále průřezová témata upravují samy.

Cílem seminářů je pomoci učitelům dějepisu zorientovat se v tématech, která bývají ve výuce vnímána jako okrajová, ale často se prolínají do dnešní doby.

- Vybrané akreditované semináře a projekty:

seminář „Příběh české vsi Lidice“, seminář „Co je fašismus a nacismus“, seminář UP v Olomouci, Letní škola: „Výchova k demokracii, občanství a toleranci“.

- Vybrané akreditované instituce:

Památník Lidice, Židovský památník Černovice: Informační a vzdělávací program, Židovské muzeum v Praze: Pocta (dětským) obětem holocaustu – vzdělávací aktivity pro školy, Muzeum romské kultury: Doprovodné vzdělávací a výchovné aktivity k výstavám, Muzeum Boskovice: Kehillac, W.I.P. s.r.o.: Loterie života - Nicholas Winton, II. etapa – semináře, Nakladatelství Sedmikráska: Výukový CD-ROM „Čítanka o holocaustu Židů za 2.svět.války“, Člověk v tísni o.p.s.: „Jeden svět na školách“, Památník Terezín: Zpravodaj Památníku Terezín - vzdělávací materiál pro školy, Semináře k výuce o holocaustu.

3.4.5.1. Zhodnocení:

Zastávám názor, že se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy věnuje zmiňované problematice velice pečlivě. Na zájem institucí odpovídají stále zvyšujícím se počtem akreditovaných seminářů a projektů. Svoji činností vyplňuje, ale i zastřešuje poptávku po změně ve výuce o výše uvedené problematice.

3.4.6. Lauderovy školy při Židovské obci v Praze⁴²

Lauderovy školy v Praze patří do sítě židovských škol, které byly v 90. letech 20. století v Evropě zakládány Lauderovou nadací⁴³. V současnosti je

tato škola jedinou svého druhu v České republice. Zřizovatelem škol je Židovská obec v Praze. Školy byly založeny v roce 1997 za pomoci Nadace Ronalda S. Laudera. O založení školy se také zasloužili vrchní pražský rabín Karol Efraim Sidon a Dr. Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze.

Lauderovy školy mají jedno vedení, ale jsou tvořeny dvěma samostatnými školami:

- základní školou Gur Arje
- gymnáziem Or Chadaš

Jména škol mají svůj význam. Jejich tvůrcem je rabín Jehuda ben Becalel, známý jako rabi Löw či Maharal. Základní škola nese jméno jeho komentářů k Tóře - Gur Arje (Lvíče), a jeho knihu o svátku Purim, Or Chadaš (Nové světlo).

Současná Lauderova škola navazuje na tradici 1. Československé republiky, kdy vznikla řada samostatných židovských škol. V období nacistické okupace země byly školy zrušeny. Vzhledem k velkým ztrátám, které Židé za války utrpěli, nebyly hned po válce židovské školy obnoveny. Také komunistický režim školám nepřál. V současné době je tradice židovského vzdělávání téměř po padesátiletém přerušení kontinuity naštěstí opět obnovena.

Důležitá je spolupráce s rabinátem, Židovským muzeem a dalšími židovskými institucemi v Praze⁴⁴. U příležitosti návštěvy a ocenění Sira Nicolasa Wintona⁴⁵ vedením Univerzity Karlovy v Praze měli žáci Lauderovy školy příležitost osobního setkání s ním.

3.4.6.1. Základní škola Gur Arje

Výuka na ZŠ vychází ze schváleného vzdělávacího programu Základní škola s rozšířenou výukou jazyků. Žáci absolvují stejný rozsah učiva jako na ostatních základních školách, přičemž osnovy jsou obohaceny židovskou tematikou. Na obou stupních základní školy je kladen důraz na individuální přístup k dítěti.

První stupeň

Podle nového Školního vzdělávacího programu se v první a druhé třídě vyučuje „židovská výchova“ a hebrejšтина společně podle kanadského výukového

programu Tal Am čtyři hodiny týdně. V dalších třídách se děti na prvním stupni učí „židovskou výchovu“ dvě hodiny týdně.

Druhý stupeň

I na druhém stupni se děti učí „židovskou výchovu“ dvě hodiny týdně. Cílem židovské výchovy je v šesté třídě rozvinutí a prohloubení znalostí nabytých na prvním stupni. V sedmé třídě se pozornost orientuje na osobnostní rozvoj, systematizaci a prohloubení znalostí, spojených s židovskými tradicemi týdenního, ročního a životního cyklu. V osmé třídě jsou žáci vystavováni větší konfrontaci s dospělým a vnějším světem a zároveň se učí prakticky využívat získané vědomosti. Cílem židovské výchovy v posledním ročníku základní školy je znalostní rozvoj žáků v oblasti historie židovského národa s důrazem na možnosti týmové spolupráce a vlastní prezentace.

3.4.6.2. Gymnázium Or chadaš

Gymnázium je svým zaměřením všeobecné. Cílem školy je poskytnout vzdělání v rámci evropské, české a židovské kultury. Škola je otevřena všem žákům s židovskými kořeny, případně i těm, kteří chtějí poznat židovskou kulturu a tradici formou volitelných seminářů.

Třídy tvoří malé kolektivy a nabízejí osobní přístup.

Výuka probíhá podle osnov MŠMT pro gymnázia, učební plán je však přizpůsoben specifikům gymnázia, tedy výuce základů judaismu a hebrejštiny. V oblasti cizích jazyků škola, kromě povinného anglického a hebrejského jazyka, nabízí francouzštinu a němčinu⁴⁶.

Gymnázium pořádá různé výlety, kulturní akce a vzdělávací projekty s židovskou tematikou. Od všech žáků se vyžaduje dosažení nezbytného znalostního minima, na které v rámci povinné židovské výchovy naváže široký blok povinně volitelných seminářů.

Základní kurz pokrývá tato témata: základní struktura Tanachu a jeho klíčové kapitoly, šabat, svátky a roční cyklus, životní cyklus, hlavní osa židovské

historie, Židé v Čechách a na Moravě (včetně hlavních památek), antisemitismus, šoa, sionismus a základní židovské reálie.

Gymnázium Or chadaš se může pochlubit dlouhodobým vysokým procentem (přibližně 70%) úspěšnosti svých žáků při přímácích zkouškách na různé vysoké školy.

3.4.7. Program „Jeden svět“⁴⁷ a „Jeden svět na školách“⁴⁸

3.4.7.1. Letošní festival 2009⁴⁹

Letošní festival dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět 2009 se věnuje problematice demokracie. Název festivalu zní: Před dvaceti lety jsme přišli do svobody. Teď ukažte, jak s ní umíte naložit.

Název festivalu nese i podtitul: Festival pro první dospělou polistopadovou generaci a jak sám název evokuje, tento rok se svým charakterem věnuje ne jen zániku Československa, demokracii, nedemokratickým režimům, diktatuře proletariátu, ochraně lidských práv, ale i „odpovědnosti“ občana k sobě samému a společnosti, ve které žije nebo se pohybuje.

Do projektu Jeden svět se také opět zapojila i ČTV, která nabízí možnost zhlédnutí vybraných 22 dokumentů na svém webu. Jednotlivé dokumenty jsou rozděleny do pěti částí.

Filmový festival nezapomněl ani na podporu pro pedagogy, pro které byly připravené didaktické materiály a semináře, které se snažily o seznámení pedagogů s metodami prací s dokumentárním filmem tak, aby mohli výukové materiály zapojit do své vlastní výuky na škole. Školy se do projektu mohou zapojit prostřednictvím elektronické registrace.

Přehled filmů spadajících svým obsahem do tématu mé rigorózní práce:

Černá srdce

Režie: Břetislav Rychlík, Monika Rychlíková

Dokument se zabývá nejen romskou kulturou, ale mapuje i mentalitu etnika, které si zakládá na své historii a které pocítuje obavy z procesu splývání kultur, který může ohrožovat jeho autenticitu.

Doprovodnou akci k dokumentu tvořila výstava černobílých fotografií Jindřicha Štreita a Marie Zachovalové.

El Paso

Režie: Zdeněk Tyc

Hraný snímek El Paso se snaží o zmapování každodenního života romské rodiny, na který může majoritní společnost nahlížet se strachem a rozpaky, které plynou z faktu, že svět Romů se většinové společnosti může jevit „uzavřeně,“ a tak zpravidla může vzbuzovat strach a rozpaky vlastně kvůli skutečnosti, že o tomto „světě“ vůbec nic nevíme.

Město Romů

Režie: Frédéric Castaignede

Dokument mapuje život v romském ghettě Bulharského města Sliven a proces začleňování romských dětí do vyučování ve škole a tak vlastně i do většinové společnosti.

Dokument se snaží o zmapování přístupu k romské menšině ve všeobecnosti.

Pizza v Osvětimi

Režie: Moshe Zimerman

Dokumentární film je kromě odkazu na historickou událost holocaustu v podstatě mezigeneračním dialogem mezi otcem dětí, který přežil holocaust, a jeho dětmi, které se snaží o vyrovnání se s otcovou minulostí. Do budoucna hledí „poznamenané“ minulostí, ale s vědomím, že život je odpovědnost k člověku a ta určuje cíl.

Sedm světél

Režie: *Olga Sommerová*

V dokumentu Sedm světél mapuje režisérka Olga Sommerová osud a svědectví šest židovských žen, které prožili holocaust.

Každá z nich přináší svojí vlastní „výpověď“ o životě za druhé světové války v Terezíně, Osvětimi a Bergen-Belsenu, ale i o tom, jako se snažily přežít a posléze, jak se účastnili „odboje“.

Dokument přináší šest osobních zamyšlení se nad vlastním chováním ve chvílích, kdy byly vystaveny extrémní životní situaci.

Film není jen odkazem dnešní společnosti o minulosti, ale upozorňuje na nebezpečné chování současníků, kteří se veřejně hlásí k myšlenkám nacismu a poukazuje na skutečnost, kam tyto sympatie mohou zajít, pokud je společně neporazíme.

Zapomenuté transporty do Běloruska⁵⁰

Režie: *Lukáš Příbyl*

Snímek z čtyřdílného dokumentárního cyklu Lukáše Příbyla přibližuje transporty židovského obyvatelstva do běloruského koncentračního tábora v Minsku a do blízkého vyhlazovacího tábora Trostinec. V několika deportačních vlacích vypravených z Brna do Běloruska odjelo celkem pět tisíc mužů, žen a dětí. Ve filmu vzpomínají na holocaust tři muži z dvaadvaceti přeživších. Režisér doprovází slova pamětníků množstvím unikátních archivních záběrů, čímž rekonstruuje příběhy působivé svou syrovostí. Všem třem mužům se podařilo vyhnout „dušehubkám“, tedy nákladním autům se smrtícím cyklonem B, běloruské období plynových komor. Přestože všichni mluví o štěstí, jejich vkladem na cestě za svobodou byla také osobní statečnost a schopnost adaptovat se na prostředí, v němž je pro přežití důležité změnit dočasně žebříček hodnot. Film navíc nabízí zajímavé srovnání podmínek východních a západních Židů a Židovek, kteří se sešli v jednom ghettu rozděleném na dvě části právě podle další etnické a kulturní příslušnosti.

***Zapomenuté transporty do Estonska*⁵¹**

Režie: Lukáš Příbyl

Estonský díl cyklu *Zapomenuté transporty* režiséra Lukáše Příbyla nás přivádí do Jägaly, Talinu a Erady. V roce 1942 z terezínského ghetta vyjel transport s hrdinkami tohoto filmu, židovskými dívkami z Protektorátu Čechy a Morava, na východ přes Rigu do Estonska. Dokument, v němž vyprávění pamětnic doprovázejí archivní dokumenty, fotografie, originální zvuky a působivá hudba Petra Ostroucha, ukazuje nevšední přátelství skupiny mladých dívek a žen, do jejichž dospívání vstoupila druhá světová válka. Za jejich vzpomínkami se formuje podoba netradičního rodinného modelu, který jim v menších koncentračních a pracovních táborech umožnil přežít. Dokument tak ukazuje jeden z paradoxů války: z popření všech humánních konceptů může vyrůst ryzí forma lidského přátelství založená na nesobecké lásce a pomoci.

***Zapomenuté transporty do Polska*⁵²**

Režie: Lukáš Příbyl

Nejnovější ze čtveřice filmů dokumentárního cyklu *Zapomenuté transporty* režiséra Lukáše Příbyla se věnuje méně známým koncentračním, pracovním a vyhlazovacím táborech na nacisty okupovaném území Polska. Spletité příběhy několika mužů a žen z Československa nás zavádějí do ghet a lágrů v Lublinu, Zamošči, Piaski, Sobiboru a v Sawinu. Vyprávění židovských hrdinek a hrdinů líčí útky a ukrývání se před nacisty v Maďarsku a na nacisty okupovaném území Polska. Líčení holocaustu tak dostává nový rozměr, posílený aktivním odporem zajatých a týraných Židů. Jejich cesty na svobodu byly přitom různé - od povstání v táboře Sobibor až po riskantní hru na hluchoněmého prostáčka, který své údajné nežidovství dokládá neobřezaným penisem. Poslední z dokumentů o zapomenutých transportech na východ, bohatě využívající archivní materiály, kreslí překvapivé podobenství holocaustu, jež zplastičuje někdy poněkud jednostranně vnímaný obraz života a přežívání židovského obyvatelstva za druhé světové války. Dichotomie pasivních obětí a aktivních agresorů se tak pomalu rozplývá.

3.4.7.2. Didaktické využití:

Návštěva filmové projekce, promítání filmu ve škole anebo využití nabídky organizací, které se věnují školním projekcím shledávám za velmi prospěšnou aktivitu v rámci výchovně - vzdělávacího procesu.

V rámci dokumentů se žáci setkávají tváří v tvář osobní výpovědi lidí, kteří ne vlastním přičiněním byli vypovězeni ze společnosti a odkázáni na smrt jen na základě rasové, náboženské nebo jiné odlišnosti. Na vlastní kůži zažili, co znamená skutečnost, když je člověk opuštěn civilizací a co přináší život, když civilizaci svým jednáním opustí dobrovolně člověk.

Výpověď těchto lidí je velkým odkazem pro nás všechny, ale v prvním radě pro mladou generaci, která svým způsobem života bude modelovat společnost, ve které žijeme „my všichni.“

3.4.7.3. Jeden svět na školách

Festival Jeden svět zastřešuje i akci: „Jeden svět na školách.“ Filmy jsou rozděleny do kategorií na základě věku žáků.

Pro žáky nižších ročníků ZŠ byla připravená projekce kratších filmů.

Pro žáky vyšších ročníků ZŠ a středoškolské žáky byly připravené dokumentární filmy na cca hodinu.

Po každé projekci následovala beseda s hostem, odborníkem na dané téma.

Didaktické využití:

Za velmi přínosné pokládám fakt, že pozornost je soustředěna jak na žáka, tak na učitele. Určitě je efektní, když žáci na škole zhlédnou film zaměřující se na určitou problematiku, ale mnohem přínosnější je následná práce učitele se žáky. Proto je výborné, že k celému projektu existují již vypracované metodiky, postupy a didaktické materiály, které po provedení zabezpečí lepší pochopení zhlédnuté projekce u žáků.

3.4.7.4. Filmy z minulých ročníků

Zpráva o Lodži – Baluty⁵³

Kategorie: české filmy

Režie: Pavel Štingl

Dvě roviny dokumentu režiséra Pavla Štingla spojuje genius loci někdejšího židovského ghetta - Baluty v polské Lodži. Pamětnice a pamětníci, kteří do něj byli za druhé světové války umístěni, vzpomínají na každodenní život v těchto prostorách. Popisují všechny složky běžného života v ghettu, jež režisér dokládá archivními fotografiemi. Výpovědi se pak vpíjejí do druhé roviny filmu, v níž Štingl ukazuje současnost někdejšího ghetta, které se příliš nezměnilo. Slouží dnes jako ubikace pro sociálně slabší skupiny polského obyvatelstva. Režisér hledá paralely mezi denním rytmem místa, jež dříve pojmovalo téměř čtvrt milionu Židů a nyní se stalo útočištěm nemajetných Poláků a Polek. Jaké podoby může mít bydlení a soužití lidí a čím je determinováno? Za jakých podmínek mohou lidé žít a přežívat? Ovlivňuje náš duševní stav místo, kde žijeme, nebo působí silněji ono na nás?⁵⁴

- Didaktické využití:

Na filmu „Zpráva o Lodži – Baluty“ se dá velice dobře žákům vykreslit problematika ghetta a jeho každodennosti. Podle výpovědí účastníků šlo o návrat do „středověkého města“ s některými jeho atributy: zašedlostí, všudepřítomné hnědo-šedo-černé barvy, pochmurnosti, ale i s pocitem permanentního hladu... Podle přeživších se ghetto rovná nejhorší život. V Osvětimi a v Chelme, kam deportace „sperre“ směřovaly, život už nebyl. Tam lidí už nebyli lidmi. Myslím si, že i na tomto úryvku se dá žákům vysvětlit, co znamená německá protižidovská ideologie, a to: „zbavení člověka lidské důstojnosti“, aby si nepřipadal jako člověk.

Pro žáky není důležitá jenom informace o organizaci celého transportu, který začal do Lodže v roce 1941, ale i to, že Židé byli před transportem nejdříve koncentrováni

ve Veletržním paláci. Takové informace, které v dokumentu zazněly, se dají ve výuce využít z hlediska prolínání se historické paměti a současnosti.

Most přes Wadi

Režie: Barak a Tomer Heymann

Kategorie: celovečerní filmy, vítězný snímek 9. ročník (2007)

V kraji Wadi, který se nachází ve středu Izraele, žijí v těsné blízkosti Židé a Arabové. Po letech násilných konfliktů se rodiče z obou stran rozhodli založit společnou bilingvní a národnostně smíšenou školu pro své děti. Atmosféra prvního školního dne dokazuje, jak radost dětí dokáže obměkčit rodiče, kteří se najednou snesou i se svými „nepřáteli“. Režiséři Barak a Tomer Heymannovi však neodešli, jakmile získali několik optimistických záběrů. Každý státní nebo náboženský svátek znamená pro učitele a rodiče dětí nelehké rozhodování o tom, co je správné a co se mají děti učit. Zatímco izraelské děti mohou chápat modlení při muslimských svátcích spolu s palestinskými spolužáky jako další druh zábavy, tak například státní svátek deklarace nezávislosti Izraele vnáší mezi ně etnické napětí. Přesto tyto děti, zatížené předsudky zatím jen málo, provokují rodiče dotěrnými otázkami a nutí je uvažovat o svých názorech. Nezdá se, že by se děti vzdaly nových přátelství, ale už teď se musejí rozhodovat, zda přijmou za svou toleranci nebo zášť předchozích generací⁵⁵.

- Didaktické využití:

Myslím si, že tento film se dá ve výuce velmi zdárně využít. Zachycuje nejen problematiku kulturní, politickou, problematiku vzdělávání, ale hlavně otázku sociální. Právě tím, že se dotýká dětí, se dá využít v různých rovinách. Film by se mohl stát prototypem proti stereotypům, předsudkům a domnělým představám, kterým jsou někteří z nás více nebo méně vystavováni.

Namísto je také upozornění, že předsudky byla zamořená lidová slovesnost, tedy veršované útvary písňového popěvku, zaříkadla, rozpočítadla a podobně a že poezie jako forma antisemitské propagandy byla zneužívána už od 19. století⁵⁶.

V našem kulturním prostředí se dá film využít v různých rovinách. Ať už v otázkách integrace romské, vietnamské anebo jiné národnosti do každodenního školského dne, ale i ze sociálního hlediska. Žáci si uvědomí, že i když jsme rozdílní, jsme svým způsobem stejní, protože jsme všichni lidé.

Zapomenuté transporty do Lotyšska

Režie: Lukáš Příbyl

Kategorie: české filmy

Režisér Lukáš Příbyl se ve svém dokumentu věnuje transportům Židů a Židovek do ghetta v lotyšské Rize a do tamějšího lágru Salaspils, o němž se mluví méně často než o jiných pracovních, koncentračních a vyhlazovacích táborech. V roce 1942 do něj bylo deportováno na tři tisíce lidí z Čech a Moravy: mužů, žen a dětí. V dokumentu vypovídají přeživší z Československa, Německa a Rakouska. Jejich příběhy doprovázejí archivní záběry míst, o nichž vyprávějí, fotografie obětí i jejich vrahů a detaily důležitých dokumentů. Vzpomínky deportovaných nepatří pouze dnům naplněným smutkem a krutostí, ale i přátelství, láskám či tématům, jako je sexualita a menstruace. Paměti zpovídáných tak skládají mentální mapu, na níž se nepolarizuje zlo a dobro, ale kde se tyto kategorie proplétají ve vztahu k lidských charakterům, národnostem a k jejich životním motivacím. Film tedy není pouze připomínkou toho, že deportační vlaky odjížděly i na východ, ale především varovným světlem v době, kdy někteří lidé ještě stále zpochybňují holocaust⁵⁷.

Problematika všedního dne je zajímavě zpracována v knize „Sexualizované násilí“, která se věnuje ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů. Výpovědi obsahují ve velké míře vzpomínky na nucenou sexuální práci pro příslušníky SS, sexualizované ponižování, nucenou sterilizaci. Pro mě osobně byla velice zajímavá kapitola věnující se problematice amenorea.

- Didaktické využití:

Tento film je podle mě využitelný ve výuce v různých rovinách. Na jedné straně se dá žákům demonstrovat, jak vypadá lidská odhodlanost ve víře v život,

v naději i v podmínkách, kde život přestává existovat, a na druhé straně jak vypadá zneužití moci. Ať už fašistickým, anebo jiným režimem.

- **Otázka k zamyšlení:** Speciálně k tomuto filmu a pedagogickému využití jsem vnitřně nucená položit otázku, která je v souvislosti s transporty Židů často pokládána. A to, jak je možné, že se Židé při transportech nebránili a nekladli odpor.

Za prvé, vysvětlené by měly být i základní znaky ideologie. Jako náhle pochopí, že postupné zbavování práv člověka, ať už kulturních, politických anebo jiných, znamená částečné anebo úplné otroctví a podrobení z rezignace, není nutné zodpovídat výše uvedenou otázku.

V této souvislosti je nutné uvést i osobní výpověď paní Evy Morisové, která je podrobněji přiblížena v kapitole 3A, a to, že byla nutná poválečná potřeba vzniku státu Izrael, který souvisí s jejím pocitem, že jednotná vlast je zárukou bezpečí pro židovský národ a že existence tohoto státu dává záruku, že situace se nebude opakovat.

Můj dodatek k výše uvedené otázce je de facto jen úvahou o tom, zda rezignace lidí nebyla více méně určená historickým vědomím a vývojem. Židé byli přes celou historii pronásledováni a na občasnou perzekuce zvyklí. I v tomto čase věřili, jak se dozvídáme z různých výpovědí přeživších, že šlo jen o přechodné období, po kterém se vrátí do svých domovů. A tak se přizpůsobili, ale nevzdali.

Další a velice pravděpodobné vysvětlení podává ve své knize „Modernita a holocaust“ Zygmunt Bauman⁵⁸.

Poukazuje na roli židovských samospráv a participaci těchto orgánů na mechanismu kolektivní zkázy. Soustředění Židů do ghatt, které se zprvu mělo jevit jako prostředek ochrany před pogromy, se ukázalo jen postupným a nutným krokem na cestě k deportacím a záhubě⁵⁹.

Nazi Pop Stars

Kategorie: Snášeniiví - nesnášeniiví

Režie: James Quinn

Ve filmu je představené kontroverzní hudební teenagerské duo „Prussian Blue“ z Kalifornie. Vypadají jako andílci, ale prosluly radikálními názory otevřeně podporujícími neonacismus. Zpěvačky, dvojčata jsou pod nemalým vlivem své matky a dědečka, který otevřeně popírá holocaust a hákový kříž zaregistroval jako cejch pro svůj dobytek. Zejména matka zaráží svými nenávisnými a nestoudnými rasistickými výroky, namířenými proti Mexičanům a černochům. Děvčata prorazila v Americe se svými texty plnými rasových a nacionalistických motivů a víry v nadřazenost bílé rasy⁶⁰.

Didaktické využití:

Jak by se dal využít tento film ve výuce? Přímou se nabízí více témat na řízenou debatu se žáky:

1. otázka nadřazenosti „bílé rasy“. Témata: dopady takových prohlášení v multikulturním společenství, otázka svobodného projevu a cenzury z demokratického pohledu, neonacismus a jeho propagace, řízená debata na otázku správnosti anebo nesprávnosti legalizované propagandy neonacismu v USA.
2. otázka popírání holocaustu⁶¹.
3. otázka banalizace zla⁶², obecného alibismu, přehnaná loajálnost.

Nepřítel mého nepřítele

Kategorie: máme právo vědět

Režie: Kevin Macdonald

Ruce válečného zločince Klause Barbieho potřísnila krev tisíců lidí. Za druhé světové války byl velitelem gestapa v Lyonu a do historie vstoupil zejména zatčením a mučením Jeana Moulina, velitele francouzských odbojářů. Po konci války nebyl odsouzen, ale začal nový život s pomocí amerických tajných služeb. Zachránil ho totiž jeho vědomosti a schopnosti, které přišly v atmosféře

postupujícího strachu ze světového komunismu velmi vhod. Dokument režiséra Kevina Macdonalda zachycuje život Klause Barbieho, nacistického mučitele, amerického špiona, školitele v krutostech a celoživotního nacisty od doby jeho působení v gestapu přes léta strávená v Latinské Americe až po jeho konec. Autoři filmu poskládali archivní záběry z více než čtyř dekad 20. století dohromady s osobními svědectvími lidí, kterým setkání s Barbiem navždy změnilo život. Snímek nesoudí pouze hrůznou povahu Barbieho, ale především s mučivou výmluvností sahá do svědomí vlád některých západních zemí, když odhaluje principy, jež mnohé z nich po svém válečném vítězství přijaly⁶³.

- Didaktické využití:

řízená debata se žáky:

1. Holocaust není jenom smrtí šesti milionů lidí, ale smrtí šesti milionů jednotlivců, osobitých příběhů, snů. Genocida.
2. Postoj západních vlád k židovské otázce.
3. Činnost gestapa v našem prostředí.
4. Norimberský soud.

Lítost a soucit

Režie: Marcel Ophüls

Kategorie: filmy, které změnili svět

Lítost a soucit je velkofilm o francouzské společnosti okupované hitlerovským Německem. Režisér Marcel Ophüls v něm kombinuje dobové záběry s rozhovory s lidmi z nejrůznějších prostředí. Zkoumá psychologii kolaborace a její dopad na francouzskou společnost po válce. Kontroverzní dokument popřel mýtus o jednotném odporu Francouzů proti okupaci a šokoval odhalením míry, v jaké Francouzi kolaborovali s nacisty. První část filmu je doložena prostřednictvím archivního materiálu – zkoumá pozadí rychlé porážky Francie v roce 1940 a odhaluje všudypřítomný antisemitismus a strach z bolševismu. Druhá část staví dobové záběry do ostrého protikladu se vzpomínkami pamětníků. Ophüls odhaluje neuvěřitelnou lhostejnost, s jakou tito lidé přistupují k důsledkům svých činů, a rozsah, v němž racionalizace a selektivní paměť ospravedlňují kolaboraci.

Režisérovy hlavním tématem je přitom lidská povaha a různé druhy reakcí na mezní situace⁶⁴.

- Didaktické využití:

1. Co znamená antisemitismus, antijudaismus, antisionismus, anebo filojudaismus v našem prostředí? Jaké jsou jejich příčiny?
2. Co znamená termín kolaborace?

O zlém snu, Pavel Štingl, 2000, 49 minut

Snímek Pavla Štingla je „dokumentární pohádkou“, která se inspiruje knihou Evy Erbenové: Vyprávěj, mámo, jak to bylo. Autor citlivou formou natočil film o osudech Židů za války a utrpení malé Evy, která jako malá přežila hrůzy holocaustu i pochodu smrti tak, aby mohl být prezentován dětem ve věku kolem deseti let.

Hlas malé vypravěčky se prolíná s dokumentárními snímky z předválečné Prahy, s hranými němými výjevy z rodinného života, se snímky z rodinného alba. Stejným způsobem je zachycen další vývoj - deportace, Terezín, transport do Osvětimi. Do válečných dokumentů a dotáček jsou navíc zdařile vkomponovány archivní snímky z českých hraných filmů. Tato část se již od knižní podoby v mnohém liší - je naučnější - a do filmu vstupuje také autorka, dospělá Eva Erbenová, která rekapituluje průběh války⁶⁵.

- Didaktické využití: Myslím si, že snímek určitě probudí dětskou zvědavost a přinutí učitele i žáky, aby se více zabývali tématem holocaustu.

Ó, ty černý ptáčku, Břetislav Rychlík, 1997, 59 minut

Tento film hodnotím jako mimořádně přínosný pro výuku o holocaustu, protože zachycuje problematiku romského holocaustu, ale také vypovídá o znevážení památky mrtvých Romů komunismem. Dokument čerpá i ze svědectví dvou žen, které pobyt v koncentračním táboru přežily.

- **Didaktické využití:** Na tento snímek bych navázala řízenou debatou. Myslím si, že téma „Romové“ bude žákům blízké z hlediska jeho aktuálnosti. Věřím ale, že díky pedagogickému působení, které zahrnuje i výchovnou složku, budou žáci na toto téma reagovat odlišně, jak jsme zvyklí mnohdy slyšet ze svého bezprostředního okolí.

3.4.7.5. Doprovodné akce k filmovému festivalu

K filmovému festivalu je každoročně připraven bohatý doprovodný program. Opět uvádím jenom program, který je zaměřen na téma mojí rigorózní práce:

- Debatní večery ve Francouzském institutu: Snášenliví - nesnášenliví. Debata zaměřená na xenofobii a rasismus. Debata navázala na shlédnuté filmy: Nenávistné pozdravy z Ruska a Nazi Pop stars.
- Debata v kině Atlas s režisérem Pavlem Štinglem po filmu Zpráva o Lodži (Baluty).
- Výstava „Zpráva o Lodži“ ve snímcích Karla Cudlíka v prostorech kina Světozor. Fotograf Karel Cudlík prezentoval kolekci fotografií, které udělal v rámci natáčení dokumentu z Lodže.
- Langhans Galerie: Výstava „Nakreslená genocida.“ Kresby dětí ve věku 6 -18 let ze západosudánsého Dárfuru. Kresby jsou alarmující výpovědi o konfliktu, který se dětem nesmazatelně zapsal do paměti.

Didaktické využití:

Doprovodný program poskytuje široké spektrum témat, které se dá uplatnit ve výuce na školách ve výchovně orientovaných předmětech. Myslím si, že i když doprovodné akce nenavštívili přímo žáci, pro vyučující jde o akce, z kterých mohou následně čerpat při výuce. Řízená debata, která zpravidla navazuje na výstavy nebo shlédnuté filmy, může poskytnout výrazné vodítko pro navázání debaty ve třídě.

3.4.8. Vybraná synagoga, galerie, muzea, památník a občanské sdružení

Vybraný památník:

3.4.8.1. Lidice⁶⁶

Památník Lidice jsem vybrala jako prototyp, který může sloužit ve své činnosti jako vzor.

Komplex památníku Lidice jsem do své rigorózní práce vybrala ze dvou důvodů.

Za prvé: na základě výjimečnosti současného zpracování prezentace a také proto, že bývalé město se stalo památníkem kvůli svojí statečnosti a nevinnosti zároveň⁶⁷.

Za druhé: památník Lidice je od roku 2006 akreditovanou vzdělávací institucí a příspěvkovou organizací Ministerstva kultury ČR. To jí dovoluje vypracovávat vzdělávací materiály, organizovat specializované semináře věnované problematice německé okupace, persekuce a československého odboje, které jsou určeny zejména učitelům dějepisu, výchovy k občanství nebo jiných humanitních vyučovacích předmětů.

I dnes je komplex památníku Lidice stále nejmodernější institucí svého charakteru.

Posláním Památníku Lidice se tedy stala péče o trvalé uchování vzpomínky na vyhlazení obce dne 10. června 1942.

V rámci vzpomínkových akcí je v areálu památníku každoročně dne 14. června organizované setkání, které slouží jako pietní akt a vzpomínka na vyhlazení obce Lidice.

V pietním areálu Lidice se nacházejí tři instituce:

Památník Lidice

Muzeum památníku Lidice

Lidická galerie

Památník Lidice připravil pro pedagogy tyto semináře:

„Co je to fašismus a nacismus“

„Příběh české vsi Lidice“

„Odbojová činnost na území Protektorátu a nacistická represe“

Vzdělávacím cílem těchto seminářů je pomoci pedagogům využívat Lidice a jiná památná místa jako místa vhodná k výchovnému působení na mládež a k exkurznímu vyučování.

První dva semináře probíhají v prostorách Lidické galerie. Seminář: „Odbojová činnost na území Protektorátu a nacistická represe“ probíhá v prostorách věznice Památníku Pankrác.

Na závěr každého semináře probíhá debata, ve které se věnují účastníci zhodnocení semináře, což dává vzdělávací instituci Památníku Lidice zpětnou vazbu a konkrétní podobu toho, na co se ještě v seminářích soustředit.

První dva uvedené semináře jsou zakončeny prohlídkou audiovizuální expozicí v muzeu Památníku Lidice a exkurzí po pietním území, spojenou s odborným výkladem.

- Program jednotlivých seminářů:

„Co je fašismus a nacismus“

V rámci tohoto semináře se pedagogové seznámí s tématy jako: „Charakter Česko-Slovenska (tzv. druhá republika)“, „Činnost a cíle Obrany národa a podoby nacistické pomsty za odbojovou činnost“ a „Lidická tragédie, její viníci i oběti“.

„Příběh české vsi Lidice“

V rámci tohoto semináře se pedagogové seznámí s tématy jako: „Co byl protektorát a jak se v něm žilo.“ Zvláštní pozornost je pak věnovaná příběhu Lidic a lidické tragédii.

Součástí tohoto semináře je i beseda s pamětníci lidické tragédie.

„Odbojová činnost na území Protektorátu a nacistická represe“

V rámci tohoto semináře se pedagogové seznámí s tématy jako: „Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice“ a „Odbojové organizace a paraskupiny na území Protektorátu a organizační struktura nacistického potlačovacího aparátu“.

- Didaktické využití:

Uvědomuji si, že ne každého vyučujícího problematika holocaustu zajímá. Právě proto je tady širší nabídka seminářů, výstav, workshopů, vzdělávacích materiálů, ale i dokumentárních filmů, které mohou pomoci učitelům najít vlastní cestu výuky o problematice holocaustu a jejich následné interpretaci i lepší pochopení problematiky žákům. Všechny vyjmenované postupy umožňují učitelům lépe proniknout do podstaty výchovno - vzdělávacího procesu a ujasnění základních problémů, které se vážou na určité historické období.

Další akce památníku Lidice:

- „Lidice pro 21. století“

Velmi zajímavou akcí, kterou organizuje každoročně Památník Lidice ve spolupráci s Vojenským historickým ústavem Praha a Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy, je soutěž „Lidice pro 21. století.“ Myslím si, že tento projekt je mimořádným zobrazením snahy lidí o uchování paměti národa a propojením historie s budoucností, která je vkládaná právě do tvorby a fantazie dětí. Soutěž je určena dětem a mládeži z celého světa. Je tedy vyhlašovaná pro česky, anglicky, německy, rusky a italsky mluvící děti ve věku 11 - 18 let.

Popis soutěže

Soutěž je rozdělená do dvou částí, přičemž každá z nich má svoje podskupiny.

Písemné vyplnění vědomostního testu, jehož otázky jsou zaměřené na okolnosti lidické tragédie a na události 2. světové války u nás i ve světě.

Zpracování volného literárního útvaru na zadané téma. Tato práce nesmí překročit 2000 znaků, kratší být může.

Závěrečné pořadí se sestavuje ze součtu výsledků z prvního a druhého kola. Slavnostní vyhlášení výsledků proběhne v Památníku Lidice.

Kontakty, Vyhlášovatelé, Záštitá, Zpracovatel metodiky soutěže⁶⁸

Akci, jako je tato soutěž, mohu jenom doporučit. Připadá mi velmi užitečná a efektivní.

3.4.8.2. Občanské sdružení Židovský památník Černovice a jeho vzdělávací projekt⁶⁹

Deiml Michal - výtvarník, autor památníku, spoluautor pedagogických publikací a vedoucí projektu OS ŽPČ.

PhDr. Skácelová Jana - pedagoška Masarykovy univerzity Brno, vedoucí týmu pedagogů a spoluautorka pedagogických publikací.

Židovský památník Černovice vznikl jako výsledek snahy a velkého snu Michaela Deimla, který ve spolupráci s Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky komplex navrhl a vybudoval. Černovický památník není postaven na autentickém místě pozůstatků genocidy. Černovice jsou naproti tomu příkladem toho, co se nazývá „periferie holocaustu.“ Je to jedno z tisíců historicky nevýznamných míst v Evropě, jejichž význam z hlediska holocaustu spočívá v tom, že v nich žili potomci pozdějších obětí.

Památník byl odhalen 10. listopadu 2002 u příležitosti 60. výročí deportace tamního židovského obyvatelstva do nacistických koncentračních táborů.

Od roku 2005 je každoročně v areálu uspořádán pedagogický seminář.

Cílovou skupinou programu jsou žáci a učitelé základních a středních škol⁷⁰.

Hlavním cílem je na jedné straně připravit žáky v oboru dějepis, občanská výchova, jazyk, zeměpis, estetické předměty na mezipředmětové projekty a na straně druhé připravuje učitele na to, jak integrovat Pedagogický program Černovice do výuky.

Svým komplexním zaměřením také odpovídá základním myšlenkám rámcového vzdělávacího programu.

Pro celý projekt se podařilo týmu Michaela Deimla navázat spolupráci s PhDr. Janou Skácelovou z katedry občanské výchovy na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Výsledkem jednorocní spolupráce je inovativní pedagogický program a dvě pedagogické publikace. Pedagogická příručka a Pracovní listy.

- „Pedagogická příručka“ a „Pracovní listy.“

Pedagogická příručka je určena vyučujícím. Mimo jiné obsahuje formulaci cílů jednotlivých cvičení, návrhy postupů k jejich dosažení, soupis pomůcek, časové údaje etc.

Pracovní listy určené žákům obsahují konkrétní úlohy. Cílem není jen zprostředkování dějin, ale prohloubení schopnosti vcítit se do situace lidí, kteří v této době žili.

Emocionální oslovení, individualizace obětí a seznámení se s jejich osudy je klíčem pro porozumění doby.

3.4.8.3. Občanské sdružení AISIS

- Program Tváří tvář historii⁷¹.

Vzdělávací program „Tváří tvář historii“ je českou verzí mezinárodního kurzu „Facing history and Ourselves“, který vznikl v roce 1976 v USA. Jedná se o vzdělávací program, jehož prvořadým cílem je propojení historie a dějepisu se současností. Reflektuje především případy extrémního lidského chování. Jeho smyslem je výchova k mírovému a obohacujícímu soužití v různorodé společnosti. Česká verze programu funguje od roku 2002 a je v souladu s probíhající kurikulární reformou. Je součástí vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“.

Program je akreditován MŠMT jako program DVPP pro učitele pražských škol.

Nabízí originální metodiku a materiály pro efektivní výuku historie a společenských věd. Organizátoři ale věří, že mezipředmětový přístup a zapojení vyučujících všech předmětů může programu více pomoci.

Program má charakter dvou víkendových vzdělávacích seminářů v rozsahu 40 hodin.

3.4.8.4. Pinkasova synagoga⁷²

Návštěvu vybrané synagogy bych zahrnula do didaktického programu. Jde o nesmírně zajímavou a podněcující instituci.

Interiér synagogy je tematicky rozdělen dvěma stálými expozicemi:

- Památník v Pinkasově synagoze
- Expozice dětských kreseb z Terezína

- Památník v Pinkasově synagoze

Památník obětí holocaustu v Pinkasově synagoze je dlouhým náhrobním nápisem připomínajícím jména českých a moravských Židů, jimž nemohl být vztyčen náhrobní kámen.

Dnešní stavba pochází z roku 1535. Jde o druhou nejstarší pražskou synagogu⁷³. Vystavěla ji rodina Horoviců jako soukromnou modlitebnu pro vlastní potřebu. V poválečných letech byl v synagoze zřízen Památník českých a moravských Židů, kteří se stali oběťmi nacistické perzekuce. Od této doby je známý jako „Památník 77 297“⁷⁴.

Synagogální interiér byl navržen Václavem Boštíkem (1913) a Jiřím Johnem (1923–1972). V letech 1992–1996 bylo na 80 000 jmen obětí, které za nacismu zahynuly, ručně přepsáno na stěny synagogy⁷⁵.

Zdi interiéru jsou pokryté jmény obětí holocaustu s jejich daty narození a smrti. Skutečné datum úmrtí je ve většině případů neznámé, a proto je nahrazuje datum deportace do ghatt a vyhlazovacích táborů na východě, které je většinou poslední informací o obětech. Jména obětí jsou členěna

podle posledního bydliště před deportací či zatčením a v rámci tohoto členění jsou napsána abecedně podle příjmení jednotlivých rodin⁷⁶.

- Expozice dětských kreseb z Terezína

Na koncept připomínky obětí holocaustu navazuje rovněž stálá expozice dětských kreseb z Terezína, která je od května 1997 umístěna v prvním patře synagogy. Příběh začíná reflexí událostí, které nastaly po 15. březnu 1939. Následuje líčení transportů do terezínského ghetta, zahájených 24. listopadu 1941. Další oddělení tvoří kresby všedního života v ghettu a života v tamních dětských domovech, tzv. heimech, které zobrazují i události, jako jsou oslavy svátků, sny dětí o domově a jiné.

Hodiny kreslení zaujímaly v rámci výuky dětí v Terezíně, která ovšem z větší části probíhala tajně, jisté výsadní postavení, neboť byly výsledkem propracované pedagogické koncepce. Kresba byla chápána jako klíč k poznávání a osvojování si základních principů komunikace, byla v tomto pojetí prostředkem k sebevyjádření, uvolnění fantazie a emocí. Z tohoto hlediska působila výuka kreslení zároveň i jako terapie, která pomáhala dětem lépe snášet život ve skličující každodenní realitě ghetta⁷⁷.

- Didaktické využití:

Myslím si, že návštěva Pinkasovy synagogy má pro žáky velký význam. Nejde jen o působivost interiéru, ale i o celkovou atmosféru, která je vytvářena spojením „výstavního“ prostoru synagogy a expozicí dětských kreseb z Terezína. Co se týče projektů, které se dají na základě návštěvy prezentovat, jde skutečně o „nevyčerpatelnou studnici“ nápadů. Například je možné porovnat Pinkasovu synagogu jako památník holocaustu s jinými památníky židovské kultury, nebo se může žákům vysvětlit analogie persekuce na dnešní neonacistické hnutí.

Taktéž si myslím, že exkurzní vyučování, tedy výuka v terénu, jakou je například návštěva muzea synagogy, kostela, pietního místa nebo jakéhokoli historického objektu má pro žáky význam z více hledisek. Jednak jde o pochopení faktu, že historie se neděje jen v čase, ale taky v prostoru.

Jednak zastávám názor, že přímo na místě, které má z hlediska společnosti upozornit na „odvrácenou tvář našeho bytí“, se lépe uplatňuje výchovný element výuky a interakce učitel - žák.

3.4.8.5. Galerie Roberta Guttmanna⁷⁸

Následující galerie je zajímavá z hlediska pořádání výstav, věnujících se otázce života a tvorby významných židovských občanů. Galerie se taky zabývá výstavami, které mapují židovskou historii, zejména otázku holocaustu.

Svou dnešní činností navázala galerie na období působení v letech 1945 až 1948, kdy mělo Židovské muzeum v Praze vlastní výstavní prostor pro prezentaci krátkodobých tematických výstav. Otevření nové galerie bylo dlouho očekávanou událostí.

Výstavy se zaměřují především na domácí židovské umělce konce 19. a první poloviny 20. století, současně však je cílem galerie prezentovat také výstavy historické, které dokumentují různé etapy židovského obyvatelstva z Čech a Moravy.

- Vybraný seznam tematických výstav:

„Od té doby věřím na osud...“ Transporty protektorátních Židů na území Polska v letech 1941 – 1942

„Od té doby věřím na osud...“ Transporty protektorátních Židů do Pobaltí v r. 1942

Bestii navzdory: Židovské muzeum v Praze 1906-1940

Pražské ghetto v obrazech

Adolf Kohn - Malíř pražského ghetta

Vražda v Polné - výstava ke 100. výročí Hilsnerovy aféry

Příběh rodiny Kolbenů

- Didaktické využití:

Každá z výše uvedených výstav je zaměřena jiným směrem. Jednu věc mají ale společnou. Jde o tematizaci, která zachycuje problematiku holocaustu, antisemitismu, perzekuce. Expozice přibližují příběhy konkrétních lidí, kteří se ne svojí vůlí stali účastníky tragických udalostí a byli svědky úplné ztráty lidské důstojnosti. Na jednotlivých výstavách se dá poukázat na to, že problémy ve společnosti začínají nenápadně a mohou při souhře více negativních faktorů vést až ke „ konečnému řešení.“ Myslím si, že žáci, jakožto mladí progresivní lidé, mají pro jakoukoli formu útlaku zvýšenou vnímavost. Jde jen o to poukázat nenásilnou formou na negativní společenské jevy. Alibismus nebo banalizace zla může být začátkem.

- Didaktické využití mimoškolních institucí:

Myslím si, že spolupráce škol a mimoškolních institucí na výchovně - vzdělávacím procesu žáků je přínosná a neopominutelná. Škola, ale i jednotlivý učitel tak může čerpat inspiraci, využívat bohaté informační zdroje daných institucí zaměřených na dějepisnou výuku. U návštěvy výše uvedených institucí se žáci seznamují s hmotnými památkami a s historickými originály. Při klasické výuce ve třídě se tyto památky dají využívat jen v reprodukované formě, což jim nebere nic na jejich hodnotě, ale tváří v tvář místu, se kterým se pojí, mají větší emocionální nádech.

K další formě spolupráce, která se jeví jako velmi efektivní, náleží odborné přednášky, semináře, besedy pořádané výše uvedenými mimoškolními institucemi. Do této kategorie bych zařadila i sborníky a publikace, které mohou významně obohatit výuku ve škole.

Za důležité pokládám také oboustrannou připravenost na návštěvu. Ať už pracovní listy, které některé instituce v předstihu učitelům zasílají, pracovní listy na místě nebo komplexní informace poskytnuté přímo vyučujícím žákům ve třídě před návštěvou.

3.4.9. Izraelské velvyslanectví v Praze⁷⁹

Práce kulturního oddělení vychází z Programu kulturních, vzdělávacích a vědeckých výměn mezi vládou České republiky a vládou státu Izrael.

Velvyslanectví také spolupracuje se Vzdělávacím centrem Židovského muzea v Praze a s dalšími kulturními a vzdělávacími institucemi v ČR a v Izraeli⁸⁰.

Kulturní oddělení pořádá výstavy, koncerty, divadelní představení, každoročně zajišťuje izraelskou účast na filmovém festivalu Febiofest a na knižním veletrhu Svět knihy.

Přehled akcí za rok 2008:

Koncerty České a Izraelské hudby

Vystoupení Izraelského dětského sboru

Předání medaile: „Spravedlivý mezi národy“

Přehled akcí za rok 2007:

Divadlo a tanec

Vystoupení folklórní skupiny „Hora Rišonim“ na Pražském jarmarku

Hudba

- Didaktické využití:

Návštěvu žáků na akcích, které se vyznačují multikulturním zastoupením, považuji za velmi zdárné akce. Žáci se setkávají s jinými zvyklostmi, návyky, jídlem, hudbou a nenásilně tak vstřebávají informaci, že „odlišné“ neznamená špatné nebo nebezpečné.

3.4.10. Památník Pankrác

Mezi památná místa z období nacistické okupace v Praze s největším počtem obětí se řadí právě tato věznice. Představuje tragický památník let 1939 - 1945.

Budovu věznice Krajského soudu zabralo gestapo již 15. března 1939 a za šest let tudy prošly desetitisíce českých vězňů⁸¹.

Německá okupační správa zde zřídila vyšetřovací vazbu Německé kriminální policie gestapa. Dne 15. 4. 1943⁸² říšský ministr spravedlnosti nechal v objektu věznice Pankrác zřídit popravčí místnost "sekyrárnu" a zařízení k vykonávání poprav stětím gilotinou⁸³. Popravovalo se obvykle každý čtvrtek a nebo pátek po 16. hodině. Poslední poprava vykonaná ve věznici se konala 26. dubna 1945. Gilotina byla posléze „gestapáky“ svržena v noci z Karlova mostu do Vltavy. Po osvobození byla gilotina nalezena a vytažena.

Kromě věznice na Pankráci mělo gestapo v Praze ještě poboční věznici na Karlově náměstí a mimo Prahu Malou pevnost Terezín.

V roce 1946 byl vydán dvoudílný sborník „Žaluji – Pankrácká kalvárie“. V něm byly soustředěny desítky osobních svědectví bývalých pankráckých vězňů, fotografie vězňů, kresby, které vznikly v pankrácké věznici, i dokumentární snímky „sekyrárny“ a některých „esesáků“. Sbírkou obsahuje i řadu posledních dopisů, které napsali k smrti odsouzení svým rodinám⁸⁴.

- Didaktické využití:

Návštěvou památníku Pankrác bych žáky seznámila s tzv. odbornou exkurzí. Myslím si, že tento druh exkurze je vhodný pro nenásilné zprostředkování informací plynoucí z přímého pozorování předmětů a historického obsahu daného místa. Výchovně vzdělávací cíl se dá organizovat buď tematicky, kdy pozornost zaměřujeme na látku jednoho tematického celku, anebo se zaměřujeme komplexně a exkurzi orientujeme vícepředmětově.

3.5. Výběr některých publikací zachycujících problematiku holocaustu určených pro SŠ

V této kapitole se věnuji publikacím, které mi přijdou zajímavé z hlediska jejich využitelnosti na školách.

3.5.1. Naděje, dokumentace holocaustu. Projekt Gymnázia Boskovice a Muzea Boskovice, 2005.

Projekt ve formě nosiče CD, který se mi v rámci přípravy mé rigorózní práce dostal do rukou, mě silně oslovil. CD „Naděje, dokumentace holocaustu“ je výsledkem aktivity žáků boskovického gymnázia. Základním impulzem ke vzniku projektu se stala jedna z putovních výstav Informačního a vzdělávacího Židovského centra v Praze.

Po zhlédnutí této výstavy bylo pár žáků natolik zasaženo tématem, že se rozhodli odhalit jednu z tváří boskovické historie.

Práce je rozdělená do dvou celků:

1. celek zahrnuje dokumentární film o historii Boskovic, zaměřený na historickou etapu dvanácti let nacistického teroru. Tato etapa zahrnuje i vzpomínky přeživších na transport do Terezína (1.4.1942), následnou „sperre“ do Osvětimi, Buchenwaldu, Sobiboru, ale i situaci, která nastala po „osvobození“ a návrat asi dvaceti přeživších do Boskovic.

2. celek má silně emotivní charakter. Jde o výpovědi tří přeživších, narozených v Boskovicích:

Paní Eva Moris: s rodiči emigrovala do Velké Británie. Podařilo se jim to 31. 3. 1939. Šlo o poslední povolený odchod lidí z Francie do Velké Británie bez víza. Po tomto datu byli lidé posíláni zpátky. Paní Moris svoji výpověď vztahuje i k poválečné potřebě vzniku státu Izrael, který souvisí s jejím pocitem, že jednotná vlast je zárukou bezpečí pro židovský národ a že existence tohoto státu dává lidem záruku, že se situace nebude opakovat.

Pan Erich Brull: zaměřil svoji „výpověď“ na okolnost, jak se mu podařilo utéci z Osvětimi a jak přežil tzv. „pochod smrti.“

Pan Kurt Ticho: svoji „výpověď“ zaměřil na okolnost, jak se mu podařilo v době vzpoury v roce 1943 utéci z tábora Sobibor. V této souvislosti je v příběhu zaměřena pozornost i na tzv. skupinu „spravedliví mezi národy.“ Šlo

o lidi, kteří pomáhali občanům postiženým nacistickým terorem i na úkor vlastní bezpečí.

Didaktické využití: Celý projekt je mimořádně emotivně ladený, to je ale úkaz, který se vždy pojí s osobními výpověďmi přeživších. Myslím si, že tento dokument je vhodný pro žáky SŠ a studenty VŠ. Mnohé informace nejsou mladší děti schopny pochopit, natolik jejich psychika není ještě připravená konfrontovat se s pohledem na tvrdou realitu. Proto je třeba vždy dbát na to, aby způsob podání byl přizpůsoben věku žáků.

3.5.2. Je mojí vlastní hradba ghett?

Didaktická analýza: Kniha „Je mojí vlastní hradba ghett?“ není učebnicí. Ve výuce se ale dá využít jako doplňková četba k danému tématu. Obsahuje krátké básně, prózu a kresby terezínských dětí, které velice rychle dospěly. Vybrané statě vypovídají nejen o osudech svých autorů, ale také o celém životě za hradbami pevnostního města. Myslím si, že vzhledem k tomu, že jde o autory v rozmezí věku 15 - 18 let, bude tvorba žákům blízká. Svým námětem může děti výrazně zasáhnout v kladném slova smyslu, protože všeobecně mládež v tomto věku hloubá po smyslu života a existencionálních otázkách, které jsou v knize vysoce zastoupeny.

Základ této publikace je tvořen z textů časopisu „Vedem.“ Mezi zachovanými literárními pracemi z ghetta je tento časopis jedinečným a nejcennějším dokladem o terezínských dětech.

Všichni z bloku L 417, kteří se podíleli na výrobě časopisu, až na malé výjimky zahynuli i se svým milovaným profesorem Valtrem Eisingerem⁸⁵.

Ucelené publikace se autoři před rokem 1989 z ideologických důvodů nedočkali. „Poúnorový antisemitismus“, někdy skrytý, jindy, jako při politických procesech v 50. letech, nepokrytě stavěný na obdiv, bránil zveřejnění našich mladých literárních pokusů z Terezína.⁸⁶“

Od roku 1973 se šířila publikace jenom jako samizdat. Současná kniha je oproti samizdatovým vydáním doplněná o početná vyobrazení, v jejichž prospěch byly vynechány i některé texty.

3.5.3. Holocaust. Informační materiál pro učitele k výuce na základních a středních školách.

Publikace, se kterou jsem se seznámila, je příručkou určenou učitelům. Obsahuje přehledně koncipované dějiny holocaustu Židů, ale i jiných perzekuovaných jedinců v českých zemích a v Evropě.

Didaktická analýza:

Z mého osobního hlediska bych tuto knihu doporučila i žákům SŠ jako doplněk učiva k problematice holocaustu, protože již jenom obrazová příloha, tabulky zařazené v textu a fotografie mají hluboce výpovědný charakter a vhodně doplňují předložený text.

3.5.4. Holocaust: Ztracená slova.

Tato kniha vás svou silnou a emotivní výpovědí přenesení zpět do doby, kdy se v Německu dostali k moci nacisté a začali s pronásledováním Židů. Přečtěte si více o cestě Adolfa Hitlera k moci, o zruďném, brutálním násilí holocaustu, ale především o mužích a ženách, kteří se stali oběťmi Hitlerova zvráceného plánu. V knize naleznete množství autentických rozhovorů, úryvků z dobových dokumentů, ale i více než 150 dobových fotografií a ilustrací a také mnoho přehledných map⁸⁷.

Didaktická analýza:

Publikaci bych doporučila až žákům SŠ, protože v knize jsou zařazeny velice expresivní obrazové dokumentace, které nejsou vhodné pro mladší žáky. Kniha je působivá, přehledná, srozumitelná a co je důležité, podpořená mapami, obrazovou přílohou i dobovými karikaturami, což pokládám za oživující. Myslím si, že i barevné odlišení textu, marginálií a různých vsuvek celkově zpřehledňuje danou publikaci a vhodně doplňuje celý text. V rámci publikace nalezne čtenář i slovníček pojmů, rejstřík pojmů, soupis významných osobností pojících se s problematikou.

Na konec bych uvedla, že i když nejde o rozsáhlou publikaci, má význam z hlediska zdárného přehledu, což bylo určitě i autorčiným záměrem.

3.5.5. Cesta - cíl neznámý. Čítanka.

Autorky čítanku koncipovaly tak, aby byla dostupná co nejširšímu spektru čtenářů. Je tedy určena vyspělejšími žákům základních škol, středních škol, všem čtenářům, kteří se zajímají o problematiku holocaustu, ale i čtenářům, kteří jsou problematikou holocaustu naprosto nedotčení. Prioritně je ale určena jako čítanka pro SŠ.

Text knihy je členěn do čtyř kapitol, přičemž všechny zachycují osudy lidí postižených holocaustem a nacistickým terorem.

První kapitola se jmenuje *Motýli tam nežili*. Texty uvedené v této kapitole pocházejí od dětí, které byly deportované do Terezína a zahynuly v Osvětimi, nebo se nějakou šťastnou náhodou zachránily před smrtí. Jde o dětskou poezii, která má s dětstvím ale pramálo společného.

Druhá část nese název *Přežili svůj holocaust*. Myslím si, že texty byly vybrány autorkami tak, aby pokryly co nejširší spektrum příběhů o tom, jak bylo možné holocaust přežít. Právě tato část je podle mého názoru nejemotivnější.

Následuje kapitola „*Spravedlivý mezi národy*.“ Tato část se věnuje příběhům, které popisují lidi, kteří se snažili pomoci těm, kteří to potřebovali. Podle mého názoru je právě tato kapitola vhodná k výuce občanské výchovy a k výchově vůbec, protože se zabývá humanitou a lidstvem v nás a zároveň věří, že „dobrý člověk žije“.

Poslední kapitola se věnuje spisovatelům, kteří vypovídají. Zahrnuje osobnosti jako Karla Čapka, T. G. Masaryka, Arnošta Lustiga a jiných významných osobností.

Didaktická analýza: Osobně bych publikaci doporučila až žákům SŠ nebo žákům ve vyšších ročnících druhého stupně. Čítanka má velice emotivní charakter, takže si myslím, že některé statě jsou pochopitelné jen pro vyzrálé čtenáře.

Text publikace je flexibilní, a tak se dá použít nejen při výuce dějepisu, občanské nauky, ale i v jiných výchovně-vzdělávacích předmětech.

Za každým textem v čítance následují úkoly, otázky a náměty k zamyšlení, které předchozí text reflektují a nutí čtenáře, aby se nad textem zamysleli, naučili se vyjadřovat své argumenty a názory a vcítili se do myšlení jiných lidí.

3.5.6. Spiegelman, A. Maus I. Příběh očitého svědka (otcova krvavá pouť dějinami). Torst. Praha, 1997.

Spiegelman, A. Maus I. Příběh očitého svědka (a tady začalo moje trápení). Torst. Praha, 1998

Komiks „Maus“ od Arta Spiegelmana považují z hlediska jeho provedení za velmi přínosnou knihu pro dnešní generaci mladistvých, kteří nejsou zvyklí číst beletrii.

Skutečný příběh je autorem rozdělen do dvou knih. První z nich, „Příběh očitého svědka- otcova krvavá pouť dějinami“, je příběhem Vladka Spiegelmana od poloviny třicátých let do zimy 1944, tedy do času, kdy prošel branou Osvětimi s ironickým názvem „Arbeit macht frei“.

Druhá kniha, „Příběh očitého svědka- a tady začalo moje trápení“, přibližuje vyprávění o každodenním životě v táboře smrti a spojuje tak historickou minulost s dobou, ve které píše autor o smutné a bolestivé minulosti svého otce.

Komix je na trhu od roku 1986 a stále patří k nejčtenějším materiálům, které přibližují problematiku holocaustu. Autor příběh zprostředkoval dosazením zvířecích postav do děje. Židovské obyvatelstvo zobrazil jako myši a nacisty zobrazil jako kočky. Toto provedení v prvním momentě šokuje, ale ve skutečnosti pomáhá čtenářům pochopit podstatu absurdity, které jsme jako lidé naším jednáním dopustili.

Art Spiegelman je synem člověka, který přežil holocaust a toto dílo je jeho osobní cesta, jak pomoci nejbližšímu vyrovnat se s minulostí plnou bolesti a s dějinami jako takovými.

Didaktická analýza:

Vzhledem k netradičnímu a osobitému přístupu, formě a způsobu zprostředkování se dá materiál lehce využít pro práci v hodinách a různých samostatných projektech na vyšším stupni ZŠ a SŠ. S komixem se dá pracovat v celku, nebo lze snadno vybrat kapitoly, které chceme pro práci v hodině využít.

Publikace má velice emotivní charakter. Střídají se komické situace s reálným pohledem na svět a prolínají se dva časy. Bolestivá minulost s „reálným dneškem“, který přináší radost, ale i bolest a smutek nad ztrátou člověka. Autor přibližuje i fakt, že jeho matka zvolila jako způsob vypořádání se s minulostí sebevraždu.

Obsah komiksu má interdisciplinární charakter a tak je lehce využitelný i v jiných hodinách, než je dějepis.

3.5.7. Kapitoly z dějin Romů.

Prohlubujme to, co nás spojuje,

Překonávejme to, co nás rozděluje,

Uchovávejme to, co nás rozlišuje⁸⁸.

Po roku 1989 se často v některých publikacích objevovala nepřesná informace o tom, že holocaust byl spojen pouze s židovským obyvatelstvem. Tato nepřesná informace ale pramenila z nesprávného pochopení pojmu, různého výkladu a „unikátního“ postavení židovské populace v rámci holocaustu. Posléze byl termín „holocaust“ doplněn v publikacích i o ostatní perzekuované skupiny.

Za publikace, které se věnují problematice romské perzekuce a genocidy bych uvedla **Kapitoly z dějin Romů⁸⁹** od autorky Jany Horváthové.

Materiál vznikl v rámci projektu Varianty, podpořeného programem Phare Evropské unie, realizovaného společností Člověk v tísni.

Publikaci jsem vybrala kvůli její komplexnosti a schopnosti v relativně krátkém čase uvést čtenáře do problematiky související s perzekucí tohoto etnika a pochopit, co byla ta „událost“, která spustila přítrž laviny zažitých stereotypů.

Každá kapitola je uvedena jedním zažitým předsudkem, spojeným s tematikou a na konci je uveden přehled literatury doporučených autorkou k danému tématu.

Kapitoly jsou řazeny chronologicky od „odchodu z pravlasti“ tak, aby zachytili základní schéma vývoje romského etnika v evropské a naší společnosti do současnosti.

Pozitivum textu vidím i v tom, že je napsán romskou autorkou, která problematice dobře rozumí a zároveň uvádí různé možné cesty k tomu, jak najít mezi majoritní a minoritní společností konstruktivní dialog a řešení pro naše soužití.

Probíráním stereotypů a postojem naší společnosti za druhé světové války jsme dospěli k tomu, že se na mapě českého území objevily dva neblaze známé koncentrační tábory Lety u Písku a Hodonín u Kunštat. Musím jenom podotknout, že je smutné, že i v dnešní době je na místě bývalého koncentračního tábora Lety u Písku postaven „prasečinec“.

Této problematice se věnuje v České republice i německý novinář Marcus Pápe, který ji přibližuje ve své knize „A nikdo Vám nebude věřit“.

Autor také pořádal fotografickou výstavu „Zaniklý svět“ o původu českých Romů a Sintů v galerii Portheimka v Praze v termínu od 3.-30.ledna 2009.

Závěr:

Zastávám názor, že výuka o problematice Romů a romské genocidy není na školách dostatečně probírána. Svědčí o tom i fakt, že v případě negativních vyjádření k romskému etniku se ve společnosti setkáváme s nesprávným označením negativního postoje - jako „xenofobie“. Musím říci, že o

xenofobii se rozhodně ve spojitosti s romskou minoritou nejedná. Romské etnikum totiž na území dnešní České republiky pobývá přibližně od 14. století, a tak nemůže být bráno jako „cizorodý element“ ve společnosti, ale jako „naše“ etnická skupina. Negativní postoj k ní pak není xenofobii, ale pouze negativním nazíráním na dané etnikum.

Také si myslím, že o problematice se dostatečně nevyučuje i vzhledem k dnešní stále více napjaté situaci mezi naší největší minoritou a „postojem“ společnosti. Jediné východisko, které shledávám účinným a vhodným, je vytvoření „konstruktivního dialogu“ mezi legislativou ČR a zástupci rómské minority o tom, jaké opatření je potřeba na obou stranách přijmout k tomu, aby se napětí a „nesympatie“ eliminovaly a aby se jak majorita, tak i minorita necítila „být zneužívána“.

Didaktická analýza:

Text „Kapitoly z dějin Romů“ je lehce využitelný pro školní výuku, ať už na hodinách dějepisu, hodinách občanské výchovy, ale i v jiných výchovně-vzdělávacích předmětech. Doporučuji ho jak pro SŠ, tak pro vyšší ročníky ZŠ a víceletých gymnázií.

Informace o romském holocaustu nesmí být zastírány. Vyučováním o problematice jsou žáci vedeni k tomu, aby si uvědomili, že rasismus, stejně tak jako antisemitismus není termín, který se pojí k době 2. světové války, ale že jde o fenomén, který je stále živý, před kterým není žádná společnost imunní a který byl a je problémem naší společnosti.

3.6. Vyhodnocení

Pro tuto kapitolu jsem se snažila zvolit tituly, které zachycují problematiku holocaustu z více rovin.

Po jejich pečlivém přečtení bych je doporučila pouze žákům na SŠ jako doplňkovou četbu k výuce a všem lidem starším 15 let.

Čítanku o holocaustu bych ale doporučila používat i ve vyšších ročnících ZŠ. Knihy, které tady prezentuji, mě svým způsobem vnitřně zasáhly a obohatily a pevně věřím, že stejné pocity vyvolá jakákoli četba o problematice holocaustu i u žáků.

Určitě bych ale žákům doporučila přečíst si publikaci vydanou Židovským muzeem v Praze - Židé dějiny a kultura, která zachycuje židovské dějiny a myšlení od biblických dob do současnosti, věnuje se persekuci a vyhlazování Židů za 2. světové války a seznamuje čtenáře se židovskou tradicí.

Autoři knihu uzpůsobili českému prostředí.

Za velice dobrou učební pomůcku pro učitele považuji publikaci Tatjany Šiškové *Výchova k toleranci a proti rasismu*⁹⁰. Publikace obsahuje texty o antisemitismu, rasismu, zaměřuje se i na problematiku menšin a obsahuje modelové hodiny pro žáky.

4. Dotazníková akce na SŠ a SOU

V této části mé rigorózní práce se věnuji komparaci výuky týkající se problematiky holocaustu na třech různých středních školách v Praze.

Vybrané střední školy:

Střední odborné učiliště ekonomické s maturitou⁹¹

Obchodní akademie⁹²

Gymnázium Or chadaš⁹³

Každá z těchto škol vyučuje dějepis podle dosavadních platných osnov pro SŠ a SOU (RVP pro SŠ a SOU jsou v přípravě), přičemž hodinová dotace výuky je různá.

Žákům jsem zadala dotazník, na základě kterého jsem provedla komparaci zájmu a vědomostí týkající se problematiky holocaustu na školách. Uvědomuji si,

že výsledky nejsou stoprocentně směrodatné, protože jsem porovnávala vždy jen jednu školu ve vybraném typu středních škol, ale výsledky, které jsem z dotazníkové akce získala, jsou odpovědí na moji otázku: Jak žáci rozumí základní problematice a pojmům pojímám se s problematikou holocaustu.

1. Vysvětlete pojem „Hilsnerová aféra“.
2. Existuje dnes antisemitismus? Vysvětlete pojem „antisemitismus“.
3. Vysvětlete pojem „pogrom“. Uveďte příklady.
4. Vysvětlete pojem holocaust.
5. Co znamená v češtině slovo „holocaust“.
6. Vysvětlete pojem „šoa“.
7. Co znamenalo v nacistické terminologii „konečné řešení židovské otázky“?
8. Jakou znáte knihu týkající se problematiky holocaustu?
9. Jak se liší ghetto od koncentračního tábora? Uveďte příklady.
10. V kterém roce vznikl stát Izrael? Na jakých principech vznikl stát Izrael?

4.1. Střední odborné učiliště ekonomické s maturitou

Na základě vyhodnocených dotazníků a osobní konzultace s vyučujícím třídy, ve které jsem dotazník zadala, Mgr. Vagenknechtem, můžu říct, že žáci mají znalosti na úrovni ZŠ.

Na SOU se dějepis vyučuje pouze jeden rok. Vzhledem k této skutečnosti nejsou žáci povinni si zakupovat jakoukoli učebnici dějepisu a jsou odkázáni na výklad a aktivitu vyučujícího⁹⁴.

U výkladu se používá výrazně tzv. „elementarizace“, kdy se složitý společenský jev vysvětluje jednoduchými, základními poučkami nebo příkladem.

V třídě vládne převážný nezájem o výuku.

Vyhodnocení dotazníku: 1. ročník, 26 žáků

Vysvětlete pojem „Hilsnerová aféra“.

Na tuto otázku neodpověděl ani jeden žák.

Existuje dnes antisemitismus? Vysvětlete pojem „antisemitismus“.

Odpověď „ano“ volilo 13 žáků, odpověď „ne“ 2 žáci, zbytek třídy odpověď neuvedl.

Pojem antisemitismus byl v 7 případech charakterizován jako nenávist vůči Židům, ve 2 případech jako nenávist vůči náboženství a vírám a ve čtyřech případech jako nenávist vůči menšinám.

Vysvětlete pojem „pogrom“. Uved'te příklady.

Na tuto otázku neodpověděl ani jeden žák.

Vysvětlete pojem holocaust.

Pojem byl v 8 případech charakterizován jednoslovně jako: „vyhlazení plynem.“ Ve čtyřech případech jako „systematické vyhlazování“ a v jednom případě se pojem holocaustu ztotožňoval s pojmem antisemitismus.

Co znamená v češtině slovo „holocaust“?

Na otázku uvedlo deset žáků odpověď „nevím“ a deset žáků odpovědělo jednoslovně pojmem „vyhlazení.“

Vysvětlete pojem „šoa“.

Na tuto otázku neodpověděl ani jeden žák.

Co znamenalo v nacistické terminologii „konečné řešení židovské otázky“?

Pojem byl v 8 případech charakterizován jednoslovně jako „vyhlazení“, v jednom případě byla uvedena odpověď, že „jde o naprosté odstranění židovské populace ze světa“.

Jakou znáte knihu týkající se problematiky holocaustu?

Čtyři žáci uvedli knihu „Norimberský deník“.

Jak se liší ghetto od koncentračního tábora? Uved'te příklady

Odpověď, že ghetto je „přestupní“ stanice k táboru smrti si zvolili dva žáci. Tři žáci rozuměli pojům správně, ale nedokázali je správně definovat. Příklady nebyly uváděny vůbec.

Odpověď jako: „ghetto je místem, kde se nejčastěji schovali negermani“, si zvolili dva žáci.

V kterém roce vznikl stát Izrael? Na jakých principech vznikl stát Izrael?

Ve dvou případech byl uveden rok vzniku Izraele v roce 1946, jednou v roce 1948, dvakrát v roce 1951. Principy vzniku uvedeny nebyly, ve čtyřech případech bylo ale uvedeno, že jde o „stát Židů“.

4.2. Zhodnocení:

Odpovědi žáků mě nepřekvapily, protože jsem očekávala podobné charakteristiky pojmů. Žáci mají skutečně znalosti na úrovni ZŠ, a to ještě mizivé. Do dotazníkové akce se zapojila přibližně polovina žáků ze třídy, zbytek na dotazník nereagoval nebo odpověděl maximálně na jednu až dvě zadané otázky.

Na otázku 1, 3, 6 a 10. jsem neočekávala žádné odpovědi. Byla jsem mile překvapena, že v otázce číslo 10 se žáci skutečně blízce přiblížili správné odpovědi. Pojem v otázce číslo dvě charakterizoval jenom jeden žák naprosto správně.

Na konec cituji vyjádření jedné žákyně. Na základě odpovědí z dotazníků si myslím, že její charakteristika problematiky holocaustu koresponduje s převážnou částí třídy.

Žákyně se nevyjádřila ani k jedné otázce a do poznámky připsala:

„O Hitlerovi jako takovém vím hodně, ale mnoho pojmů, co zde uvádíte, jsem neslyšela ani na základní škole. Holocaust byl tábor, kde umírali Židé. Období 1. – 2. světové války bylo strašlivé. Zemřely miliony lidí, příbuzných, dětí a podobně. Moje babička to přežila a naštěstí žije, za jakých podmínek, ale žije. O tomto tématu se nerada bavím.“

4.3. Obchodní akademie

Na základě vyhodnocených dotazníků a osobní konzultace s vyučujícím třídy, ve které jsem dotazníky zadala, Mgr. Špačkovou, můžu říct, že žáci mají velice dobré znalosti o problematice holocaustu. Dotazníkovou akci jsem provedla ve 2 třídách (2. A, 2. C), odpovědi byly na malé výjimky stejné. Překvapilo mě sedm prací, které jsem vyhodnotila za naprosto správné. Tři z 2. A a čtyři z 2. C. Na OA se dějepis vyučuje dva roky.

Vyhodnocení dotazníku: 2. ročník, 26 žáků

Vysvětlete pojem „Hilsnerová aféra“.

Na tuto otázku neodpověděl ani jeden žák.

Existuje dnes antisemitismus? Vysvětlete pojem „antisemitismus“.

Pojem definovalo správně pět žáků, dalších deset žáků také uvedlo správnou definici s tím, že rozumí i paralele antisemitismu na neonacismus. Dvakrát byl antisemitismus zaměněn za holocaust. Zbytek žáků pojmu rozumělo, ale nedokázalo ho úplně správně charakterizovat. Na otázku existence tohoto jevu odpovědělo sedmkrát „ne“ a desetkrát „ano.“ Jeden žák uvedl, že antisemitismus existuje pouze u starších lidí v Německu.

Vysvětlete pojmem „pogrom“. Uved'te příklady.

Dvakrát byl pojem definován naprosto správně, dvakrát byl nesprávně definován, i když žáci pojmu rozuměli. Jednou byl pojem definován nesprávně. Zbytek žáků pojem nedefinoval vůbec.

Vysvětlete pojem holocaust.

Třikrát byl pojem definován naprosto správně. Dva žáci uvedli, že byly perzekuovány i jiné skupiny obyvatelstva. Deset žáků zúžilo definici na pojem „vyhlazení.“ Zbytek žáků odpovědělo přibližně správně.

Co znamená v češtině slovo „holocaust“?

Deset žáků pojem vysvětlil jednoslovně „vyhlazení.“ Dvakrát byl pojem definován naprosto správně. Zbytek žáků otázku číslo 4. a 5. definovalo stejně.

Vysvětlete pojem „šoa“.

Deset žáků správně uvedlo, že jde o židovský název pro holocaust. Zbytek žáků pojem definoval nedostatečně.

Co znamenalo v nacistické terminologii „konečné řešení židovské otázky“?

Šest žáků pojem definovalo správně, dva žáci naprosto správně, zbytek žáků pojmu rozumělo, ale nedostatečně ho definovalo.

Jednou byl vysloven názor, že mezi persekucí a konečným řešením je tenká linie.

Jakou znáte knihu týkající se problematiky holocaustu?

Nejvíce žáků četlo jenom jednu publikaci věnovanou problematice holocaustu. Zato čte velká většina třídy. (Denník Anny Frankové, Říkali mi Lena, Utekl jsem z Osvětimi, Pianista, Romeo, Julie a tma, Klid je síla, řekl tatínek). Ve třídě jsou ale i jedinci, kteří přečetli dvě a více publikací.

Jak se liší ghetto od koncentračního tábora? Uved'te příklady.

Deset žáků odpovědělo. Tři žáci naprosto správně, zbytek uvedl, že ghetto je přechodní stanice do koncentračního tábora. Příklady byly uvedeny správně. Jenom sedm žáků rozdíl neumělo definovat.

V kterém roce vznikl stát Izrael? Na jakých principech vznikl stát Izrael?

Deset žáků uvedlo 20. století, jeden žák rok 1947, dva žáci odpověděli nesprávně, zbytek žáků na otázku neodpovědělo.

Za princip vzniku státu Izrael uvedla asi polovina žáků nejčastěji: víru, náboženský princip, sionismus, domov, odškodnění. Zbytek žáků neodpověděl.

4.4. Zhodnocení:

Odpověďmi žáků jsem byla mile překvapená. Předpokládala jsem, že když jde o obchodní akademii, budou žáci zaměřeni více „ekonomicky“. Prokázali ale, že jim nedělají problém obecné a abstraktní pojmy, úsudek, vztah k současnosti, logická struktura a že mají na druhý ročník střední školy odpovídající znalosti.

4.5. Gymnázium

Dotazníkové akce na této škole se zúčastnily dvě třídy - první a třetí ročník. Za první ročník vyplnilo dotazník 8 žáků, za třetí ročník 5 žáků.

Ostatní žáci byli v době méj dotazníkové akce mimo školu (exkurze).

Výsledky dotazníkové akce na gymnázium nerozebírám jednotlivě, jako u OA a SOU, protože až na některé ojedinělé odpovědi odpovídali žáci na všechny dotazované otázky správně.

4.6. Zhodnocení:

Odpověďmi žáků jsem nebyla překvapená. Podobný výsledek jsem očekávala. Za prvé proto, že cílem výuky na gymnáziu je všeobecný přehled a hlubší znalosti jako na jiných středních školách, a za druhé jde o vybrané židovské gymnázium, u kterého zaměření na židovskou problematiku, historii a tradici je součástí výchovně-vzdělávacího systému na škole.

4.7. Závěr

V této části moji rigorózní práce jsem se věnovala komparaci výuky týkající se problematiky holocaustu na třech různých středních školách v Praze.

K výuce na gymnáziu a OA se vyjadřovat nebudu, protože závěry uvádím na konci dotazníkové akce. Ráda bych ale vyslovila svůj názor na výuku na SOU.

Na školách typu SOU se vyučuje dějepis jeden rok. Žáci se tedy seznamují s velice úzkým přehledem historie od antiky po současnost. Podle rozhovoru s vyučujícím jsem nabyla představy, že ani tak nejde o vzdělávací část výuky, ale v prvním řadě o výchovu. Žáci nemají zájem o hlubší studium, a tak se samozřejmě s nimi ne vždy dobře spolupracuje.

Mým cílem není kritizovat situaci na vybrané škole, ale ráda bych vyjádřila názor, že systém výuky dějepisu by se měl na školách typu SOU změnit. Možná by bylo potřebné více respektovat poptávku ve společnosti za odstranění novodobých vlivů neonacistických hnutí ve výuce na úkor jiných částí výuky dějepisu nebo lépe spolupracovat s vyučujícími, kteří vyučují předměty přímo orientovány na výchovu.

Obávám se, že právě mladí lidé bez dostatečného vzdělanostního fundamentu jsou příliš lehkým terčem již zmíněných hnutí. Svoje vyjádření maximálně zobecňuji, ale myslím si, že členové „militantních“ organizací se rekrutují právě z lehce ovladatelných mas.

V mém přesvědčení mě utvrzuje i názor pár dotazovaných žáků, kteří se vyjádřili, že: „antisemitismus je trestán, i když jde o osobní názor“.

5. Dotazníková akce na ZŠ

V této části mé rigorózní práce se věnuji „dotazníkové akci“. Mojí prioritní snahou nebylo převést komparaci výchovně – vzdělávacího procesu na vybraných ZŠ, ale ujasnit si odpověď na otázku, jak žáci rozumějí učební látce a pojmům pojícím se s problematikou holocaustu a zda reálně v rámci výuky k této problematice došli, anebo zda látku nestihli probrat.

Vybrané základní školy:

ZŠ Donovalská⁹⁵

ZŠ Londýnska⁹⁶

FZŠ Tábořská⁹⁷

Žákům jsem zadala dotazník, jehož cílem byla snaha objasnit dvě skutečnosti:

1. zjistit, zda mají žáci konkrétních škol vytvořenou základní pojmovou mapu
2. zjistit, zda mají žáci danou problematiku probranou.

Nebála jsem se, že by žáci nedokázali odpovědět na zadané otázky, ale apriorně jsem očekávala větší počet nezodpovězených a negativně vyznívajících odpovědí, vzhledem k tomu, že žáci v tomto věku přebírají vyjádření na jakékoli téma ze svého okolí a jsou velmi ovlivnitelní názory vrstevníků. V rámci psychologického pohledu na problematiku se dá předpokládat, že většina žáků inklinuje k „negativní postojové orientaci“ vzhledem k tomu, že ještě nedisponuje vlastními zkušenostmi tak, aby se se svým přesvědčením dokázali konfrontovat a více méně přebírají názory, náhledy od ne příliš názorově kvalitních respondentů.

Vzhledem k tomuto faktu příkládám velký důraz na výchovnou stránku vzdělávacího procesu.

1. Vysvětli pojem xenofobie.
2. Existuje dnes v ČR xenofobie? Proti komu je zaměřená?
3. Podtrhni skupinu osob(jednu nebo více), která ti je nesympatická. Napiš důvod, proč tomu tak je.
Židé, Romové, Asiati, homosexuálové, Slováci, Ukrajinci, automechanik, popelář.
4. Vysvětli pojem antisemitismus.
5. Vysvětli pojem holocaust. Co je jeho podstatou?
6. Co znamenalo v nacistické terminologii „ konečné řešení židovské otázky“?
7. Jakou znáte knihu týkající se problematiky Židů za druhé světové války? Kde bys hledal/a informace týkající se této problematiky?

8. *Jak bys vysvětlil/a slovo „ghetto“? Kdy vznikla u nás ghetta? Kdy byla zrušená? Uveď místo označované jako ghetto v blízkosti tvého bydliště.*

5.1. Základní škola Donovalská

Na základní škole Donovalská se v současné době vyučuje podle RVP a následně ŠVP jen omezeně. Nová koncepce je dovedená po 7. třídu. V 8. a 9. ročnících se učí zatím podle dřívějších přijatých učebních dokumentů.

Hodinová dotace výuky dějepisu činí 2 hodiny týdně. Žáci devátého ročníku, ve kterém jsem prováděla dotazníkovou akci, používají při výuce učebnici Nová doba, IV.díl.

Vyhodnocení dotazníku: 9.ročník, 27 žáků.

1. Vysvětlí pojem xenofobie.

Na tuto otázku odpovědělo 10 žáků správně (povětšinou odpovídali, že jde o strach z neznámého, nebo strach z cizích národů, přistěhovalců nebo určitých skupin).

Odpověď, že xenofobie je obdoba rasismu volilo 10 žáků, na otázku neznalo odpověď 6 žáků a 1 uvedl, že jde: „o strach z žen, protože fobie je strach z něčeho a Xena je přece žena“.

2. Existuje dnes v ČR xenofobie? Proti komu je zaměřená?

Odpověď „nevím“ uvedlo 7 žáků, zbytek třídy si existenci xenofobie v ČR uvědomuje.

10 odpovědí určilo Romy, 4 cizince, 3 Rusy a Ukrajince, 2 Asiaty a 1 židovské občany.

3. Podtrhni skupinu osob (jednu nebo více), která ti je nesympatická. Napiš důvod, proč tomu tak je.

Židé, Romové, Asiaté, homosexuálové, Slováci, Ukrajinci, automechanik, popelář.

Za nejvíce nesympatickou skupinu lidí byli označeni Romové. V odpovědích převládaly jednoznačně přebrané předsudky typu: platíme za ně daně, žijí z

přídavků, neplatí dluhy, jsou nevychovaní, kradou a nechtějí nic dělat. Také si myslím, že se v této odpovědi projektovalo společenské mínění nepříliš vzdělané části obyvatelstva. Následovala skupina *Romové + Ukrajinci* a stejný počet „získali“ *Asiaté a Ukrajinci* samostatně. Odpovědi týkající se *Romů, Ukrajinců a Asiatů* byly velice obdobné. *Ukrajinci* vyšli z dotazníku „lépe“ než *Romové*, protože i když jsou podle některých žáků agresivní, vulgární, jde z nich strach a nahlízejí na ně jako na „méněcenné“, tak „alespoň“ pracují. Co se týče *Asiatů*, tak ti vadí žákům proto, že se do ČR „cpou“, je jich tady moc a zabírají pracovní místa Čechům.

Homosexuálové a Židé vadili 2 žákům, kteří ale neuvedli důvod a třem žákům jsou nesympatičtí *popeláři*. 2 z nich uvedli příčinu, že „smrdí“, jedna z nich uvedla, že jsou jí nesympatičtí proto, že nepřikládají cenu vzdělání a že vzdělání má být pro každého důležité. Jednou žačkou byli doplněni *Němci*, kvůli jejich chování se k Židům za druhé světové války. Nikomu z třídy nevadili automechanici a Slováci.

4. Vysvětli pojem antisemitismus.

Odpověď ve smyslu, že jde o protižidovský postoj volilo 15 žáků. 8 žáků neznalo odpověď a 4 žáci odpověděli nesprávně v smyslu, že jde o postoj proti víře, míru, masám a cizincům.

5. Vysvětli pojem holocaust. Co je jeho podstatou?

Pojem dokázalo vysvětlit a správně určit „podstatu“ 8 žáků. Nepřesně, ale ne nesprávně určilo odpověď 6 žáků, 13 žáků neznalo, nebo neuvedlo odpověď.

6. Co znamenalo v nacistické terminologii „konečné řešení židovské otázky“?

Na tuto otázku odpovědělo jednoslovně 17 žáků. 9 z nich uvedlo, že jde o „vyhlazení“, zbytek zvolil slovo „vyvraždění“. 4 žáci ze třídy uvedli, že konečné řešení znamenalo posílání Židů do koncentračních táborů, 2 žáci zvolili význam slovem „utlačování“ a zbytek třídy neuvedl na otázku odpověď.

7. Jakou znáte knihu, týkající se problematiky Židů za 2. světové války? Kde by jsi hledal/a informace týkající se této problematiky?

Odpověď ve smyslu: „neznám žádnou knihu týkající se problematiky Židů za 2. světové války“ volilo 18 žáků. 4 uvedli dílo *Mein Kampf*, 1 žákyně napsala, že četla *Modlitbu pro Kateřinu Horovitzovou* i *Noc a naděje* od spisovatele Arnošta Lustiga a 1 žák uvedl, že četl knihu *Jak chutná moc* od slovenského

spisovatele Ladislava Mňačka.

Dva žáci uvedli, že viděli film Schindlerův seznam a jeden z nich ještě film Pianista. Informace týkající se problematiky by hledalo 12 žáků na internetu, 5 v knihovně, 3 žáci uvedli knihovnu i internet a zbytek žáků se nevyjádřil.

8. Jak bys vysvětlil/a slovo „ghetto“? Kdy vznikla u nás ghetta? Kdy byla zrušena? Uveď místo označované jako ghetto v blízkosti tvého bydliště.

Správně vysvětlili slovo ghetto pouze 4 žáci s tím, že jeden z nich uvedl i dnešní paralelu na ghetto Janov. 9 žáků si ghetto ztotožnilo s koncentračním táborem. Nesprávně odpovědělo 5 žáků, 6 nevědělo nebo neuvedlo odpověď a 3 žáci považují ghetto za místo, ve kterém žijí Romové- Janov, místa na Mostecku.

Odpověď na otázku, kdy u nás vznikla ghetta, neuvedl správně ani jeden žák. 7 žáků uvedlo, že se tak dělo za druhé světové války, zbytek třídy odpověď neuvedla.

Na otázku související ze zrušením ghetto u nás uvedlo 5 žáků odpověď, že se tak dělo po skončení druhé světové války. Zbytek žáků odpověď neuvedl.

Na poslední část otázky reflektovalo pouze 7 žáků. 4 z nich uvedlo, že znají ghetto Terezín a 3 označili ghetto v Třebíči.

5.2. Zhodnocení:

Musím říct, že odpovědi žáků mě nepřekvapily. Tak jak jsem výše napsala, apriorně jsem očekávala určitý typ „modelových“ odpovědí na některé ze zadaných otázek. Můj pocit se potvrdil v otázkách číslo 2, 3 a 6.

Co se týče otázky číslo 2, přibližující problematiku xenofobie v ČR, odpovědi mě jen utvrdily v přesvědčení, jak hluboce jsou ve společnosti zakořeněné předsudky a stereotypy k naší největší minoritě. Smutné však je, že i když romští spoluobčané s námi žijí přibližně od 14. století, pořád je vnímá velká většina lidí jako „cizorodý prvek“ naší společnosti a neustále upozorňuje jen na „nepřizpůsobivou“ část této menšiny.

Otázkou číslo 2 jsem chtěla zjistit odpověď související s povědomím, které kolem sebe žáci vnímají. Otázka číslo 3 se naopak soustřeďuje na jejich vlastní úsudek a skutečnost, zda postřehnou „absurditu“ otázky. Samozřejmě jsem vycházela z přesvědčení, že žáci ve věku 14 let nebudou mít svůj názor na

problematiku, ale že budou silně ovlivněni prostředím, ve kterém se pohybují.

Největší obavu shledávám v antipatii, kterou žáci na základě předsudků a strachu v souvislosti s určitými skupinami pociťují. Směs strachu a negativních iracionálních pocitů je totiž ideálními ingrediencemi do "rozbušky" ve společnosti.

Otázkami číslo 4,5,6 jsem sledovala to, zda si žáci uvědomí logickou posloupnost termínů antisemitismus-holocaust/konečné řešení a jestli jsou schopni logické úvahy v mnou sledované problematice. Většina z nich si propojenost daných termínů neuvědomila a nedokázala tak vyvodit závěr, k čemu může vyhrocená nesympatie za určitých okolností dospět. Právě v této skutečnosti shledávám určitou rezervu ve výchovně - vzdělávacím procesu.

5.3. Základní škola Londýnská

Na základní škole Londýnská se v současné době vyučuje podle RVP a následném rozpracování v ŠVP ve všech ročnících ZŠ.

Hodinová dotace výuky dějepisu činí 3 hodiny týdně.

K výuce používají žáci devátého ročníku učebnici: Pečenka, M., Augusta, P., Honzák, F., Luňák, P. Dějiny moderní doby. I díl. SPL – Práce. Úvaly, 2007

Vyhodnocení dotazníku: 9.ročník, 24 žáků.

1. Vysvětli pojem xenofobie.

Na tuto otázku odpovědělo 14 žáků správně. 8 z nich uvedlo, že jde o strach z něčeho cizího, neznámého a 6 uvedlo, že jde o strach ze všeho nového.

U 7 žáků se pojem xenofobie prolíná s rasismem, a to ve významu, že jde o strach a nenávisť k okolním národům. 2 žáci odpověď neznali, 1 odpověděl nesprávně (xenofobie označená jako strach z Židů).

2. Existuje dnes v ČR xenofobie? Proti komu je zaměřená?

Odpověď „nevím“ uvedli 2 žáci, zbytek třídy si existenci xenofobie v ČR uvědomuje.

10 odpovědí určilo Romy, 6 cizince, 2 Rusy a Ukrajince, 1 Židy, 1 Němce a 4 žáci určili za terč xenofobie přistěhovalce.

3. Podtrhni skupinu osob(jednu, nebo více), která ti je nesympatická. Napiš důvod, proč tomu tak je.

Židé, Romové, Asiati, homosexuálové, Slováci, Ukrajinci, automechanik, popelář.

Z 24 žáků podtrhlo určitou skupinu 19. 4 z 5 žáků nepodtrhlo nikoho, 1 z nich uvedl, že nemůže označit jakoukoli skupinu, protože žádná z nich mu nevadí a že nemá žádnou negativní zkušenost.

13 podtrhnutí zajistilo prvenství v nesympatii skupině *Romů*. Následovala skupina *Ukrajinců* s 10 podtrženími. Co se týče *Romů*, tak v odpovědích převládala vyjádření: "chovají se odlišně, mají jiný jazyk, nemají naše zvyky, jsou vulgární k cizím lidem na ulici a dvakrát byli označeni na základě špatné zkušenosti. Pouze jeden žák určil nesympatii na základě tvrzení, že většina *Romů* využívá ČR pomocí přídavek.

Co se týče *Ukrajinců*, ti byli nejčastěji nesympatičtí žákům kvůli strachu, který pociťují, když je vidí a kvůli tomu, že zvlášť děvčatům připadají „úchylně“.

3 ze žáků označilo za nesympatickou skupinu jak *Romy*, tak *Ukrajince* vzhledem k tomu, že je prostě nemají rádi.

Dvakrát byl podtržen *popelář*, ale pouze s jedním vysvětlením, které znělo, že jde o „špinavé zaměstnání“.

Bez vysvětlení byli podtrženi dvakrát jak *homosexuálové*, tak *asiaté* a jednou *Židé* a *Slováci*.

4. Vysvětli pojem antisemitismus.

19 žáků volilo vysvětlení ve smyslu, že jde o nenávistný postoj vůči Židům, 5 žáků nevedlo odpověď.

5. Vysvětli pojem holocaust. Co je jeho podstatou?

Na otázku nevedlo odpověď 5 žáků. 17 žáků si spojilo vysvětlení pojmu a odpověď na otázku v jednoslovné vyjádření. Uvedli, že holocaust a jeho podstata znamená vyvraždění nebo vyhlazení Židů. 2 žáci uvedli, že holocaust se netýkal jen Židů, ale že to byl problém i pro občany tmavé pleti a jiné menšiny. 4 žáci uvedli, že holocaust probíhal v průběhu druhé světové války.

6. Co znamenalo v nacistické terminologii „konečné řešení židovské otázky“?

Na tuto otázku odpovědělo jednoslovně 13 žáků. Uvedli, že podstatou

konečného řešení bylo vyhlazení/vyvraždění Židů. 3 žáci ze třídy uvedli, že konečné řešení znamenalo posílání Židů do koncentračních táborů a 8 žáků ze třídy nevedlo žádnou odpověď.

7. Jakou znáte knihu týkající se problematiky Židů za 2. světové války? Kde bys hledal/a informace týkající se této problematiky?

15 žáků nezná žádnou knihu, která souvisí s problematikou. 1 četl komix Mouse a doporučil by ho i ostatním. 2 znají knihu Mein Kampf. 6 žáků uvedlo namísto knihy film. Byly to: Schindlerův seznam, Sophiina volba, Šedá zóna a Pianista.

Informace týkající se problematiky by hledalo 15 žáků na internetu, 3 v knihovně, 1 žák uvedl, že by se informoval u učitele a zbytek žáků se nevyjádřil.

8. Jak bys vysvětlil/a slovo „ghetto“? Kdy vznikla u nás ghetta? Kdy byla zrušená? Uved' místo označované jako ghetto v blízkosti tvého bydliště.

Správně vysvětlili slovo ghetto pouze 3 žáci. 8 žáků uvedlo, že ghetto je místo pro Židy a Romy bez dalšího vysvětlení. 4 žáci uvedli, že jde o uzavřené místo pro lidi a 2 žáci uvedli, že jde o místo, kde dnes žijí Romové- Žižkov, Karlín.

Odpověď na otázku, kdy u nás vznikla ghetta, nevedl správně ani jeden žák. 7 žáků uvedlo, že se tak dělo za druhé světové války, zbytek třídy odpověď nevedla.

Na otázku související ze zrušením ghatt u nás uvedli 3 žáci odpověď, že se tak dělo po skončení druhé světové války. Zbytek žáků odpověď nevedl.

Na poslední část otázky reflektoval pouze 1 žák a označil ghetto Terezín.

5.4. Zhodnocení:

Tak jako v předešlém zhodnocení ZŠ, i tady musím říct, že odpovědi žáků mě moc nepřekvapily. Víceméně jsem očekávala určitý typ „modelových“ odpovědí na otázky číslo 2,3. Pozitivum vidím v tom, že žáci si problém xenofobie uvědomují ve velké míře(20 žáků z 24). To je první stupeň, který vede k procesu odstraňování tohoto jevu přes výchovný cíl vzdělávacího systému. I tady však žáci v největší míře nesprávně určili terč xenofobie. Negativní postoj k Romům xenofobií není, jak jsem už výše uvedla. To, že Romy označili, vidím

jako ukazatel, že vnímají situaci kolem sebe.

Co se týče otázky číslo 3, tak situaci ve třídě hodnotím kladněji než situaci na předchozí ZŠ. A to z důvodu, že i když nejsou vyjádření nikterak pozitivní, tak žáci uváděli příčiny negativních postojů k Romům na základě vlastního vypořádání situace a nekopírovali vyjádření svého okolí, typu: „platíme za ně dávky“. V této skutečnosti vidím možnosti vyučování o jiných kulturách, s kterými se žáci mohou setkat nebo se setkávají, přes danou odlišnost, podle vzoru citátu Bernarda z Clairvaux, který se vyjádřil ve smyslu - prohlubujme to, co nás spojuje, překonávejme to, co nás rozděluje a uchovávejme to, co nás rozlišuje.

S odpověďmi na otázku číslo 4 jsem spokojená. Co se týče navazující otázky vysvětlení pojmu holocaust a jeho podstaty, tak bych se více zaměřila na vysvětlení rozdílu termínu holocaust a genocida, i když na první pohled mohou nezajímavému člověku, v tomto případě žákovi připadat totožné.

Otázka číslo 5 a 6 žákům splynula do jedné, ale pouze 13 žáků ze třídy určilo správnou odpověď.

5.5. Základní škola Tábořská

Na základní škole Tábořská se v současné době vyučuje podle RVP. Hodinová dotace výuky dějepisu činí 2 hodiny týdně.

K výuce používají žáci devátého ročníku učebnici: Burešová, J., Hýsek, O.: Moderní dějiny. Prodos, 2008

Vyhodnocení dotazníku: 9.A, 9.B.ročníky, 40 žáků.

1. Vysvětli pojem xenofobie.

Na tuto otázku odpovědělo 20 žáků správně. U 10 žáků se pojem xenofobie prolíná s pojmem rasismus. 1 odpověděl nesprávně a zbytek žáků odpověď neznala, nebo nevedla.

2. Existuje dnes v ČR xenofobie? Proti komu je zaměřená?

Odpověď „nevím“ uvedlo 15 žáků, zbytek třídy si existenci xenofobie v ČR uvědomuje.

17 odpovědí určilo za terč xenofobie Romy, 6 žáků označilo Ukrajince, 3 určilo

přistěhovalce, 3 východní národy, 2 Asiaty a 1 Turky. Jeden žák trval na vyjádření z předchozí otázky, že xenofobie je rasismus a poukázal na to, že neonacisté jsou zaměřeni proti Romům. Jeden žák se také vyjádřil, že xenofobie závisí od momentální události, protože lidé se „pořád“ něčeho obávají a v současné době je zaměřená proti lidem navrátilším se z Mexika. Zbytek třídy blíže skupiny lidí nespecifikovalo.

3. Podtrhni skupinu osob(jednu, nebo více), která ti je nesympatická. Napiš důvod, proč tomu tak je.

Židé, Romové, Asiaty, homosexuálové, Slováci, Ukrajinci, automechanik, popelář.

Ze 40 žáků podtrhlo určitou skupinu 38 lidí. 6 žáků nepodtrhlo nikoho a kromě jednoho z nich převážně uváděli, že jim není nikdo nesympatický vzhledem k tomu, že „všichni jsme stejní lidé“, každý z nás má právo žít svobodně a dle svého rozhodnutí nebo že se na základě rozdílného chování, národnosti, náboženství rozlišovat mezi lidmi nedá. Myslím si, že nejlépe vyjádřila svůj postoj žákyně, která uvedla: „jsem tolerantní ke všem, posuzuji podle individuálního chování“.

Druhý pól těchto vyjádření se nesl v duchu proslovu: „nemám ráda Asiaty, protože je jich tady hodně a přebírají práci poctivým českým lidem“. Toto tvrzení se objevilo třikrát v různých variantách.

Nejvíce „nesympatickou“ skupinu tvořili *Romové*, kteří byli podtrženi 28 krát. V odpovědích převládalo vyjádření: nemám je prostě rád/ráda kvůli tomu, jak se chovají, protože pobírají dávky, které platíme my, neváží si věcí, dělají bordel, kradou, jsou konfliktní a nepřizpůsobiví. Pouze 5 žáků uvedlo, že tak se chová jen naprostá menšina z nich. Musím říct, že mě zarazila vyjádření typu: „vadí mi Romové, asi víte proč“...

Druhou nejvíce nesympatickou skupinu zastoupili *Ukrajinci* s 20 podtrženími. Co se týče této skupiny, tak byla označovaná kvůli tomu, že se nechová, jak se patří, že je vulgární, agresivní a že pokřikuje na děvčata.

Trojici nesympatických skupin uzavřeli *Asiaté* s 9 „hlasy“. Tato skupina vadí žákům, protože jich žije v ČR „až moc“.

Pětkrát byli podtrženi *homosexuálové*. Na základě tvrzení, že jsou nechutní, divní a že jejich chování je proti přírodě.

Dvakrát byl podtržen *popelář*. V obou případech na základě tvrzení, že jde o „špinavé zaměstnání“.

Pouze jednou byla podtržena skupina *Židé*, v podstatě na základě skutečnosti, že jsou uzavřenou enklávou.

4. Vysvětli pojem antisemitismus.

13 žáků volilo vysvětlení ve smyslu, že jde o nenávistný postoj vůči Židům, 3 žáci nesprávně odpověděli a 24 odpověď neuvedlo.

5. Vysvětli pojem holocaust. Co je jeho podstatou?

Na otázku neuvedlo odpověď 8 žáků. 15 žáků si spojilo vysvětlení pojmu a odpověď na otázku v krátké vyjádření ve smyslu „hromadné vyvražďování Židů“. 17 žáků uvedlo, že holocaust a jeho podstata znamená systematické vyvražďování Židů. 3 z nich uvedli, že se jednalo i o jiné skupiny obyvatelstva.

6. Co znamenalo v nacistické terminologii „konečné řešení židovské otázky“?

Na tuto otázku odpovědělo jednoslovně 17 žáků. Uvedli, že podstatou konečného řešení bylo vyhlazení/vyvražďování Židů. 9 žáků uvedlo, že konečné řešení znamenalo zbavení se Židů. 3 z nich napsali, že toto zbavení se proběhlo prostřednictvím poslání Židů do koncentračních táborů. 14 žáků ze třídy neuvedlo žádnou odpověď.

7. Jakou znáte knihu, týkající se problematiky Židů za 2 světové války? Kde bys hledal/a informace týkající se této problematiky?

10 žáků nezná žádnou knihu, která souvisí s problematikou. 3 žáci uvedli knihu Holocaust. Jeden z nich si vzpomněl, že jim na dějepisu „někdo z ní něco četl“. Také tři žáci uvedli, že znají tvorbu Oty Pavla. Jedna žákyně četla deník Anny Frankové, jedna četla knihu o perzekuci Židů, ale nevzpomíná si na název. Jednou byla uvedena i kniha Mein Kampf.

21 žáků na otázku vůbec nereflektovalo.

Informace týkající se problematiky by hledalo 13 žáků na internetu, 8 v knihovně, 1 žák uvedl, že by se zeptal otce, který se o holocaust zajímá, 1 by se informoval v Židovském muzeu a jeden by nahlédl do nějaké historické encyklopedie. Zbytek žáků se nevyjádřil.

8. Jak bys vysvětlil/a slovo „ghetto“? Kdy vznikla u nás ghetta? Kdy byla zrušena? Uveď místo označované jako ghetto v blízkosti tvého bydliště.

Ve správném významu vysvětlilo slovo ghetto pouze 8 žáků. 3 uvedli, že

ghetto bylo uzavřené místo pro Židy a Romy v průběhu druhé světové války. 18 žáků uvedlo, že jde o uzavřené místo nebo čtvrť, kde žije určitá skupina lidí na základě národnosti, rasy, náboženství. 6 žáků uvedlo, že jde o čtvrť, ve které žijí Romové, a že tyto oblasti se vyznačují velice nízkým životním standardem. Například: Karlín, Michle, Praha 8 a část Neratovic. Zbytek třídy se k otázce nevyjádřil.

Odpovědi na otázku, kdy u nás vznikla ghetta se výrazně lišily. 3 žáci uvedli, že vznikla ve středověku pro Židy, 4 žáci uvedli, že se tak dělo za druhé světové války a zbytek třídy odpověď nevedla.

Na otázku související se zrušením ghatt u nás uvedli 2 žáci odpověď, že se tak dělo po skončení druhé světové války, jeden žák se podivil, že ghetta jsou zrušena a zbytek žáků odpověď nevedl.

5.6. Zhodnocení:

Co se týče žáků na základní škole Tábořská, tak musím říct, že odpovědi v rámci dotazníkové akce se výrazně neliší od odpovědí na výše uvedených základních školách.

I v dotaznících této školy se v otázce č. 2-3 objevily tzv. modelové typy odpovědí a jakýsi automatický předpoklad, že i já bych měla znát „jak se například Ukrajinci, Asiati a Romové chovají“.

Tato skutečnost mě přivedla k myšlence, že je potřebné na školách ve větší míře provádět didaktické aktivity, hry, nebo cvičení s čistě výchovným zaměřením, aby si byli žáci schopni uvědomit problematiku a tíživou situaci lidí odkázaných na pracovní emigraci.

Co se týče negativních vyjádření směřovaných k Romům, jediné východisko jak k této skutečnosti přistupovat vidím ve výchovně - vzdělávacím procesu žáků na obou stranách.

5.7. Závěr dotazníkové akce na třech vybraných základních školách.

Jak jsem v úvodu této kapitoly uvedla, mou snahou nebylo provést komparaci výchovně - vzdělávacího systému na základních školách, ale poukázat na to, jakou mají žáci postojeovou orientaci, vědomí o problematice a jak rozumí termínům jako antisemitismus, holocaust, xenofobie. Mým záměrem bylo i zjistit, jak žáci základních škol vnímají problematiku přistěhovalectví a problematiku naší největší minority. Jejich převážně negativní vyjádření nevnímám jako jejich chybu, ale jako skutečnost, že vnímají situaci kolem sebe.

Informace, které jsem získala v rámci dotazníkové akce mi poslouží jako určité východisko nebo vodítko k metodám využitelných v rámci výchovně - vzdělávacího procesu.

Myslím si, že ze strany státu je prostřednictvím RVP výchovně - vzdělávací proces v oblasti výuky o perzekuci, holocaustu a menšinách výborně prezentován.

Ráda bych upozornila na důležitost osobního zainteresování každého vyučujícího, jako jednotlivce do procesu výuky. Samozřejmě chápu fakt, že ne každého učitele oslovuje mnou sledovaná problematika. Důležité je ale to, aby si vyučující uvědomil skutečnost, že i on sám je jedním z nejvýznamnějších „mostů“, které zprostředkovávají informace a předávají žákům schopnost „zdravé“ orientace ve společnosti.

6. Didaktické portfolio

Cílem didaktického portfolio, které prezentuji, nejsou jen obecné návody a informace, které lze v hodinách zabývajících se problematikou vyučování o holocaustu a perzekuci lidí postižených nacistickým terorem využít, ale měly by sloužit jako „vodítko“ a „cesta možné prezentace“ učiva.

Následující návrhy, připomínky, hry a pracovní listy mají za úkol přimět žáky k myšlence, že holocaust, genocida a válka, nejsou termíny vytržené z učebnice nebo z encyklopedie dějin, ale že vždy s sebou nesou jakousi „vnitřní naléhavost“, která nás nutí zamyslet se nad faktem, že se jednalo o „nás“, o lidi, kteří byli obětí, ale i o „nás“, kteří máme osud naší společnosti v rukách, a že je naší povinností, abychom „zlo“ ve formě nevšímavosti a určité arogance k druhému v co největší míře minimalizovali v běžném životě a pochopili problematiku v širším

kontextu, co by jim mohlo pomoci uplatnit své poznatky v praktickém životě.

Myslím si, že to je jedna z priorit výchovné stránky vzdělávacího procesu a netýká se jen hodin občanské výchovy a dějepisu, jako dvou důležitých mínkovitvořících předmětů, ale celého školního systému.

Didaktické náměty pro kolegy

Na následujících stránkách uvádím možnosti a přístupy využitelné ve výuce dané problematiky.

Co se týče metod, zvolených k tomu jak vyučovat o holocaustu, zastávám názor, že vhodnou cestou je „umírněnost“, a osobně odmítám výuku pomocí fotografické prezentace, která vyvolává šok nebo úděs.

Naopak pozitivum vidím v práci s vhodně zvolenou obrazovou přílohou. Daná fotografie, obraz, ilustrace by ale měl doplňovat krátký popis osoby nebo události, kterou prezentuje (žák v tomto případě vnímá problematiku tím, že ji slyší, vidí, čte a popřípadě o ní píše).

V rámci umírněnosti bych ráda upozornila na „debaty“ věnované polemikám probíhajícím na půdě institucí, které problematiku vzdělávání o holocaustu přibližují a které diskutují o tom, kdy a jak je možné začít u dětí se samotnou výukou.

Další důležitá věc, která by neměla být opomenuta, je přizpůsobit danou akci (výstava, filmová projekce, prezentace...) věku a schopnostem žákům tak, aby jim byla tématicky blízká a tím je oslovila.

Se žáky, které vyučuji dějepis, jsme navštívili mimo jiné v galerii Portheimka (Štefánková 12, Praha5) fotografickou výstavu Narcusa Pápeho: „Zaniklý svět“, která se věnovala problematice původních českých Romů a Sintů, a mohu říct, že ze všeho je nejvíce zaujalo vyprávění autora výstavy nad svatební fotografií mladého manželského páru, který zobrazoval Čecha a Českou Sintku. Po předvolání mladé ženy k „nástupu na práci“ do Reichu ji její manžel odmítl pustit samotnou a vzdát se jí. Šel s ní. On v koncentračním táboře zemřel, ona se

vrátila.

Vzhledem k tomu, že byla výstava vhodně přizpůsobená věku, vyvolala následně prudkou diskuzi na dané téma a i mnou zadané „reflexe“ se neminuly účinkem.

Beseda s přeživším:

tato forma má neocenitelný přínos díky své výpovědní hodnotě, schopnosti přiblížit dobu, o které mluvíme, a emocionálnímu prožitku.

Vyprávění nese s sebou určité kouzlo, které plyne z faktu, že lidé mají většinou k vyprávění velice kladný vztah.

Beseda zároveň přibližuje „jednotlivce“ a poukazuje na to, že miliony obětí byly vytvořeny z reálných lidí a ne z anonymní masy.

Při poukazování na důležitost a osobitost konkrétního člověka v dané situaci není třeba opomíjet fakt „jednání spravedlivých mezi národy“.

Je dobré poukázat na to, že i v průběhu nacistické perzekuce zůstali mezi Němci i „lidé na svém místě“, kteří se snažili a pomáhali „postiženým“ kolem sebe. Svůj mikrokosmos totiž ovlivňuje každý sám.

V případě, že se beseda z jakýchkoli důvodů nedá zorganizovat, ideálním řešením může být využití naukových CD/DVD určeným pro školní výuku na základních a středních školách. Doporučuji výše uvedené CD „Naděje“- dokumentace holocaustu Boskovického gymnázia a muzea města Boskovice, anebo **CD „Zpověď“ od Arnošta Lustiga.**

Arnošt Lustig vypráví příhody ze svého života od dětství v období druhé světové války, které přežil v Terezíně a Osvětimi až po osvobození a dobu po ní. Život v Terezíně popisuje očima šestnácti letého kluka, který situaci vnímá úplně z jiné perspektivy než jeho rodiče. Terezín byl podle jeho osobní „zpovědi“ zlý, ale právě tady dostal svojí první pus. Hrůzy holocaustu popisuje věcně a střízlivě ale tak, že v člověku vyvolávají pocit „člověčenství“, i když jde o dobu, ve které jsme došli až tam, že jsme opustili civilizaci.

Reflexe:

na základě osobní zkušenosti vyučujícího jsem se přesvědčila, že reflexe jako zpětná vazba, například na zhlédnutý film o problematice holocaustu, není tím nejlepším řešením. Odpověď na zadané téma ve většině případů sklouzne k reprodukci děje filmu a ze zamyšlení nezůstane nic.

Reflexi, sloh a úvahu jako způsob zpětné vazby doporučuji jako „doplňk“ k pracovním listům, nebo jako metodu určenou k tomu, aby byli žáci nuceni vyjádřit písemně svůj názor, postoj k určité problematice a také aby se naučili korigovat tok svých myšlenek podle určité osnovy.

Konkrétní příklad-„Orchidej“:

jednoho dne jsem se musela vypořádat s otázkou žákyně, která se mě zeptala na to: „k čemu je dobré koukat na filmy o holocaustu, když její otec řekl, že je to všechno dávno pryč“.

Po kratičkém zamyšlení, jak v „kostce“ odpovědět na tuto otázku, jsem si vybavila květ - orchidej. Jestliže nikdy v životě žáci neslyšeli o tom, co je to „orchidej“, tak nejlepší cestou, jak jim tuto věc přiblížit, je vzít je do botanické zahrady a ukázat jim ji.

Samozřejmě je nutné a prvořadé je o problematice informovat, ale zároveň je nutné vytvořit žákům „obrazový vjem“, nebo vzpomínku, která se jim vybaví, kdykoli o problematice přemýšlejí, nebo na ni narazí.

V podstatě jde o to, že je důležité žáky připravit na to, co je čeká v určitém tématickém celku, kterému se budou věnovat, anebo sdělení, co bude jeho základním obsahem.

6.1. Konkrétní aktivity

V rámci konkrétních aktivit představuji možnosti využitelné ve výuce sledovaného tématu. Za efektivní cestu považuji využití klíčových kompetencí při přípravě konkrétních aktivit, protože vytvářejí jakousi pomyslnou hráz určenou konkrétními vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotovým systémem.

Zároveň společné penzum vychází z obecně přijímaných hodnot ve společnosti a je dlouhodobým procesem, proto je důležité, aby ho žáci svojí aktivitou a činností naplňovali.

V rámci konkrétních aktivit vybírám klíčové kompetence tak, aby měly koherentní charakter. Soustředím se zejména na kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence občanské a kompetence k řešení problémů.

Níže uvedené postupy přibližují tematiku druhé světové války, problematiku perzekuce, holocaustu a jiných blízkých témat. V rámci konkrétních aktivit sledujeme naučně - výchovný záměr a snahu o podpoření hodnotového systému žáka.

V úvodě konkrétní aktivity by měl učitel kromě obeznámení s „technickým provedením“ dané aktivity provést motivaci. Druh motivace závisí od charakteru aktivity, musí však s ním ale přímo souviset. Může jít o motivační rozhovor, vyprávění, demonstraci - obrazem, filmem, audiozáznamem a jinými metodami.

Všechny aktivity mají v podstatě sloužit k fixaci nabytých zkušeností, rozvoji hodnotového systému žáka a dají se různě modifikovat podle naléhavosti sdělení a charakteru určité skutečnosti.

Jednotlivé klíčové kompetence se vzájemně doplňují a spolu vytvářejí jakýsi „balíček“ potřebný pro smysluplnou a hodnotnou orientaci života člověka, v tomto případě žáka. Vybrala jsem ty z nich, které mi pro žáky při řešení konkrétních aktivit připadají nejvíce využitelné a na které bych se zaměřila.

Kompetence k učení:

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

Kompetence občanské:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí

Kompetence komunikativní:

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje
- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění

Kompetence k řešení problémů:

- vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností
- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

6.2. Příklady pro konkrétní aktivitu

- Aktivita:

slovo aktivita samo o sobě vyjadřuje nějakou určitou činnost. Následující návrhy přibližují možné aktivity v rámci výchovně - vzdělávacího procesu.

V rámci edukace funguje aktivita ve vztahu učitel - žák. Přičemž učitel má za úkol informovat žáky o problematice, které se budou v rámci aktivity věnovat, zvolí postupy a techniky a usměrňuje průběh. Naopak žák má příležitost k aktivnímu samostatnému myšlení, pracuje sám, nebo ve skupině a v rámci klíčových kompetencí si fixuje vědomosti, dovednosti, postoje přes *vcítění se, představivost a prožívání* dané problematiky, které se v rámci aktivity věnuje.

Aktivity jsou určené jak žákům vyšších tříd ZŠ a nižších tříd víceletých gymnázií, tak žákům SŠ všeobecně.

- **Didaktická hra:**

hra se zabývá určitým tématickým okruhem, který se snaží zprostředkovat, přiblížit a pochopit daný jev přes aktivitu, která je ke hře potřebná. Didaktická hra zároveň v sobě dokáže lehce skloubit výchovný a sociálně - psychologický aspekt výchovně - vzdělávacího procesu.

Pozitivum didaktických her vidím v tom, že žáci využívají skupinovou spolupráci, jsou zapojeni do procesu hry a přes určitou aktivitu si fixují nabyté vědomosti pro ně „atraktivnější“ formou. Následně jsou pak schopni o problematice „živě“- zainteresovaně diskutovat.

Hry jsou určeny jak žákům vyšších tříd ZŠ a nižších tříd víceletých gymnázií, tak žákům SŠ všeobecně. V podstatě hrát si může každý, jen vždy za předem určených pravidel.

Požadavky ke hře jsou vždy minimální a využívají aktivity ve třídě a práci v menších nebo větších skupinkách.

- **Dramatizace:**

v rámci dramatizace sledují žáci ztvárnění problematiky do určité scénky. Na základě dramatizace se vytváří uvědomění si zprostředkované problematiky. K tomuto druhu aktivity mohou žáci využít dialog, monolog, pantomimu a tzv. živé obrazy (statická pantomima zaměřená na vyjádření postojů a pocitů).

- **Pracovní listy:**

myslím si, že pracovní listy jsou ideálním řešením, které umožňují zpětnou vazbu, zaměřenou na ustálení nabytých poznatků, znalostí, postojů a schopnosti porozumět textu. Svým charakterem nenásilně žáky přimějí k tomu, aby se zamysleli nad probíranou nebo opakovanou problematikou.

- **Aktivita - Práce s textem** (např. příběh, článek, úvaha)

V rámci této aktivity žáci pracují s krátkým textem přibližující problematiku

již probraného učiva. Text je přizpůsoben věku a schopnostem žáků a samozřejmě probrané látce a klimatu třídy. Aktivita je velice variabilní a lehce modifikovatelná.

Žák má za úkol buď vybrat myšlenku, která ho v textu zaujala, odůvodnit svůj výběr a v rámci následující diskuze dokázat zdůvodnit svůj názor i před třídou (vhodné i pro práci ve skupinkách), anebo je aktivita zaměřená na „porozumění textu“, kde žák na základě učitelem zadaných pomocných otázek prokáže, jestli se orientuje a chápe text v souvislostech.

- Využití filmu ve výuce:

Promítání filmu ve škole, anebo využití nabídky organizací, které se věnují školním projekcím shledám za velmi prospěšnou aktivitou v rámci výchovně - vzdělávacího procesu.

Co se týče promítání filmu ve škole, je vhodné, aby nešlo jen o film určený široké veřejnosti, ale například o dokument nebo film poskytující určitou sondu do problematiky každodenního života respondentů za určité doby, protože takové nahlédnutí tradiční historie ve výkladu učitele neumožňuje.

Takovým filmem je například interaktivní DVD Hitler, Stalin a já, který vypráví životní příběh Hedy Margoliové-Kovalyové v podání režisérky Heleny Třeštíkové.

Promítání filmů a dokumentů přibližující problematiku holocaustu a perzekuce by se mělo uskutečnit i před určitými daty spojenými se vzpomínkami na oběti holocaustu nebo rasového násilí.

Např. 27.1. *Pamětný den obětem holocaustu*(osvobození koncentračního tábora Osvětim- Birkenau), *Den Šoa*(památka na povstání ve Varšavském ghettu), 8.5. *Den vítězství nad fašismem*, 9.-10.11. *Den pogromu*(připomínka křišťálové noci).

6.3. Dramatizace - Norimberské zákony „současnosti“

Po přiblížení základních informací týkajících se dvou Norimberským zákonů přijatých 15.09.1935 Říšským sněmem a nastínění situace, která následovala v Německu po přebrání moci Adolfem Hitlerem, nechám ve třídě kolovat(promítnu

dataprojektorem) přílohu obsahující plakát vysvětlující kategorizaci Židů a míšenců podle výše uvedených zákonů, karikatury židovských občanů, tak jak je vnímali propagátoři dané doby a vybrané předpisy upravující život Židů. Vyberu jen ty předpisy, které osloví žáky vzhledem k jejich věku. Například: odevzdání sportovního náčiní, zákaz kouření, předpis upravující cestování v MHD, zákaz navštěvování kulturních akcí, zákaz intimního sblížení mezi Židy a příslušníky německé krve.

Následně nechám prostor pro bezprostřední diskuzi, promítnu "citylights" Židovského muzea v Praze, jako jednu z cest, kterými bojují proti antisemitismu a informuji žáky o následující aktivitě.

Provedení: třídu rozdělím na 2 nepoměrné skupiny. 1 část bude reprezentovat plnoprávné Říšské občany (větší skupina), 2. část Židy (menší skupina); diskriminovanou skupinu.

Výběr žáků do obou skupin se dá provést například podle prospěchu, podle toho, jestli žáci nosí brýle, podle barvy vlasů, nebo začátečního písmena jejich jména. Možností je skutečně hodně. Jde o to, aby si respondenti na základě aktivity uvědomili, že výběr perzekuovaných lidí je absurdní záležitost.

V rámci nových - diskriminačních zákonů bude diskriminovaná část třídy povinna odevzdat prostřednictvím 2 zástupců ze své části veškeré telefony, MP3 přehrávače, prstýnky, náušnice, ozdoby, značkové mikiny, tašky a jídlo druhé části, které budou od této chvíle na základě nových zákonů „přiděleny“.

Za domácí úkol budou mít žáci napsat úvahu/reflexi na zadané téma.
„říšská část“ - popsat nespravedlivost daných předpisů a doby
„Židovská část“ - pokusit se popsat dobu diskriminace, ve které žili.

Touto aktivitou bych ráda docílila toho, aby si žáci uvědomili absurditu daných zákonů a předpisů v praxi a zamysleli se nad tím, co tyto zákony ve skutečnosti znamenaly.

Na konec promítnu žákům ukázky.

6.4. Aktivita – „Badatelský úkol“

Tato aktivita je velmi flexibilní a má širokospektrální využití. Dá se uplatnit na aktuální problém ve společnosti, který souvisí s probranou tematikou, nebo na právě probírané učivo. Pozitivum vidím i v tom, že při využití této aktivity jsou žáci nuceni pracovat i s informacemi, které vyžadují interdisciplinární vyhledávání.

Pilířem celé aktivity je práce žáků jako jednotlivců, anebo jako zástupců svojí skupinky.

Aktivita se dá provést ve více variantách.

Provedení: pomocí brainstormingu namotivuji žáky na určitou problematiku, které se chci věnovat. Žáci jsou rozděleni do skupinek ve třídě (například 5x5, 6x4, podle velikosti třídy a je jim učitelem zadaná otázka:

a) všem skupinám stejná b) každé skupině jiná

V případě možnosti „a“ po vypracování odpovědi žáci svoje výstupy konfrontují s výstupy ostatních skupin a snaží se dosáhnout koncesu nebo více vyargumentovaných postojů.

V případě možnosti „b“, tedy když jsou žákům zadané různé otázky, každá ze skupin informuje ostatní spolužáky o odpovědi nebo skutečnosti, ke které dospěli na základě rozhovoru a vzájemné dohody.

Možnost „b“ bych doporučila na projektovou aktivitu- badatelský úkol, která si vyžaduje větší časovou dotaci, jako 45 minut.

Provedení možnosti „b“: učitel seznámí žáky s následujícím úkolem, časovým rozvržením a očekávaným výstupem.

Na základě otázky, kterou skupinky vypracovaly na hodině, dostane každá z nich za úkol najít odpovídající literaturu, která se „jejich“ problematice věnuje, blíže se s ní seznámit a jednotlivě ve skupině pracovat tak, aby byly po určitém čase (například měsíc) schopné panelové diskuze, tedy, aby svým spolužákům dokázali vysvětlit problematiku, seznámit je s výsledkem, ke kterému dospěli, a také, aby byly schopné odpovídat svým spolužákům na dotazy.

Z prvotní aktivity na hodině „badatelé“ dospějí až ke skutečnosti, že o svém výstupu napíší krátký „sborník třídních badatelů“.

6.5. Aktivita – „Boj proti stereotypům“

Tuto aktivitu nejde efektně provést bez dřívější domácí přípravy žáků. Pomocí brainstormingu namotivuji žáky v rámci části z jedné hodiny na stereotypy a stereotypní tvrzení vztahující se k romské menšině. Po týdenní přípravě můžeme provést danou aktivitu.

Aktivita – „Boj proti stereotypům“ sleduje „názorový konflikt“ v skupině a snaží se poukázat na důležitost komunikace a zvolení vhodných argumentů.

Názory v obou skupinách musí mít opodstatnění a nesmí se zakládat pouze na iracionálních tvrzeních.

Provedení: třídu rozdělím na 2 části, přičemž každá část dostane za domácí úkol jiné zadání.

1.část se zamyslí a vypíše alespoň 10 kladů spojených se stereotypy, rozdílnostmi, odlišnostmi v rámci spoluzití majority a minority.

2.část se zamyslí a vypíše alespoň 10 záporů vyplývajících ze spoluzití majority a minority.

V úvodě konkrétní hodiny nastíním v rámci krátké prezentace a promítaných obrázků stručnou historii Romů od odchodu z pravlasti po příchod do Evropy a charakter vzájemného sblížení (tady bych se věnovala pouze přiblížení skutečnosti, že Romové neopustili svoji pravlast kvůli kořistnickému způsobu života, ale v první řadě kvůli vyčerpání poptávky po náplni jejich práce a pak postojům, které svým způsobem určily vztahy mezi domácím obyvatelstvem a Romy v rámci jejich integrace do dané společnosti).

Posléze vypíšu stejná tvrzení z obou částí domácích úkolů na tabuli, jak mi je budou žáci diktovat. Červeně podtrhnu po dohodě s žáky a tvrzení, která jsou stereotypně přijímána a podněcují nevráživost na obou stranách.

Po diskusi, která proběhne, přiblížím žákům úskalí termínů asimilace, integrace a spoluzití ve společnosti.

6.6. Aktivita - Práce s komixem

V úvodu hodiny připravím motivačním rozhovorem, kratičkým popisem knihy Maus, nebo vyprávěním o dané, určité problematice žáky na myšlenou aktivitu.

V rámci této aktivity žáci pracují s krátkým vybraným textem z komixu Maus, který je učitelem upraven tak, že nejde o souvislé vyprávění, ale jednotlivé „bublíny“ jsou bez textu a od poloviny příběh končí.

Úkolem žáků bude samostatně, anebo v malých skupinkách doplnit jednotlivé bubliny tak, aby text bublin na sebe navazoval a tím dokončit vyprávění příběhu.

Text je přizpůsoben věku a schopnostem žáků, probrané látce a klimatu třídy. Aktivita je velice variabilní a lehce modifikovatelná.

Všechny příběhy mohou být vyvěšeny buď na nástěnce ve třídě, nebo je žáci upraví tak, aby mohly být s krátkým vysvětlujícím popisem přibližujícím dobu perzekuce a antisemitismu umístěné na školní chodbu.

6.7. Hra - "Kdo je kdo?"

Cílem hry je dosáhnout skutečnosti, abychom lidi ve svém okolí neuposuzovali a nehodnotili jen na základě jejich projevu a vnějšího výrazu a neuplatňovali tím na nich stereotypní vzorce chování.

Provedení: hru doporučuji provádět v skupinách přibližně o deseti žácích. Mezi ně postupně nechávám kolovat fotky různých lidí s čistým papírem pro každou fotku (např. formát A4). Každý žák napíše, co si myslí o člověku na fotografiích na papír (jakou má profesi, co dělá nebo jak na první pohled působí) a papír přeloží tak, aby nebylo vidět odpověď. Když jsou takto pojmenované všechny fotografie, tak je i s papíry učitel vybere.

Ke každé fotografii přečte napsané názory. A sám přečte, kdo byl ve skutečnosti daný člověk.

Úkol učitele je vybrat na základě problematiky, které se chce věnovat, vzorek takto určovaných lidí, aby poukázal na to, kdo vlastně žije mezi námi, jak

působí a jak je první dojem mylnou záležitostí. Je potřeba upozornit na to, že člověka bychom měli posuzovat na základě toho, jak jedná, jak se orientuje, co dělá, jakou má názorovou orientaci a ne podle toho, jak působí.

Aktivita je velice vhodná i na zopakování problematiky týkající se určitého – „ismu“. Podobnou aktivitu jsem absolvovala v rámci školení ve Vzdělávacím centru Židovského muzea v Praze. Zobrazení lidé byli například: nacističtí velitel bez uniformy (v civilu - bez identifikujícího označení) hrající si na pískovišti s dětmi nebo dozorkyně v koncentračním táboře před nástupem do funkce a po jejím zatčením, etc.

Musím říci, že dozorkyně na mě působila jako „Jidáš“ z obrazu poslední večere od da Vinciho a že na ní byla na první pohled viditelná skutečnost, jakou práci a životní filozofii zastává. U muže z pískoviště jsem napsala něco ve smyslu: „sympatický otec rodiny“ a myslím, že to byl zrovna Reinhard Heydrich.

6.8. Hra – „Dělají z nás odlišnosti jiné lidi?“

Cílem hry je na základě momentu překvapení a údivu dosáhnout toho, aby se žáci zamysleli nad skutečností, že kdokoli je jednou označen v rámci společnosti (menší skupiny/většího celku) za nepřizpůsobivého a vymykajícího se normám, tak jen těžko dokazuje opak.

Hra je variabilní, dá se použít na jakoukoli problematiku. Například spojení s romskými občany, jinými menšinami etc.

Výběr žáků do „demonstrující“ skupiny se dá provést například podle prospěchu, podle toho, jestli žáci nosí brýle, podle barvy vlasů, nebo začátečního písmena jejich jména. Možností je skutečně hodně. Jde o to, aby si respondenti na základě hry uvědomili, že výběr perzekuovaných lidí je absurdní záležitost.

Provedení: aktivita by měla být naplánovaná tak, aby hodině, ve které budu hru provádět, předcházela velká přestávka. Před ní vyberu skupinu žáků o několika málo osob na základě určitého klíče. Na vrchní část oděvu jim připnu nápis „homosexuál“, dovedu je do třídy a po celou dobu přestávky budou stát v rohu

místnosti a s nikým nebudou mluvit. Na začátku hodiny žáky upozorním na fakt, že je nepřípustné, aby se skupinou navazovali jakýkoli kontakt. V rámci hodiny(15 minut) bude označená skupina různě znevýhodněná. Po přibližně 15 minutách si žáci nápisy sundají a zapojí se mezi spolužáky.

Nápis může být nahrazen i oblečením. Například děvčata by byla zahalena do islámské burky.

V rámci diskuze budeme mluvit o pocitech, situaci označených spolužáků, kteří 20 minut z velké přestávky a 15 minut z hodiny podstupovali „posměšky“ od spolužáků a reakci ostatních.

V rámci aktivity byli určitě ostatní spolužáci překvapení. V reálném životě ale moment překvapení ustupuje v závislosti na setkání s nějakou menšinou. Žáci mohou podléhat různým předsudkům, které vnímají z okolí. Touto aktivitou a samozřejmě výchovně vzdělávacím procesem bych chtěla dosáhnout skutečnosti, aby žáci nepotlačili v sobě „zvědavost“ a snahu něco se dozvědět o jiné kulturní skupině a nevyměnili ji za pohodlné předsudky.

6.9. Hra – „máme stejné chyby, i když jsme odlišní“

Cílem hry je uvědomění si odlišného chování jednotlivce, vztah já a ostatní na základě projevu všech zúčastněných a uvědomění si, že všichni jsme stejní, i když nás odlišují drobnosti vyplývající z různých výchovných metod a prostředí, v kterém se pohybujeme.

Každý z nás je osobnost schopná ovlivnit svůj projev tak, aby nenarušoval prostor druhého člověka.

Provedení: hru doporučuji provádět v skupinách přibližně o deseti žácích. Žáci si napíší na papír učitelem zadané otázky: *Jednám podobně? Chovám se taky tak? Dělán tuto chybu i já? Závidím? Ublížuji někomu svým jednáním?*

Žáci sedí v kruhu a každý napíše na svůj papír to, jaké charakteristické rysy, postoje nebo chování mu vadí na každém členovi ze skupinky. Ke každé připomínce, kterou napíše si udělá značku, jestli někdy jednal podobně, nebo se stejného činu dopouští sám.

Podstatou je, aby se každý jednatel konfrontoval sám se sebou a vnímal

druhé objektivně, bez předsudků.

6.10. Hra - Kviz

Tato hra je nenáročná, velmi zábavná a lehce přizpůsobitelná aktivita. Učitel ji může využít na rychlé zopakování učiva, nebo jako úvodní aktivitu k nějakému novému tématu.

Provedení: učitel rozdělí třídu na dvě skupiny. Žáci sedí proti sobě v lavicích a společně vymýšlejí v rámci své skupiny 10 otázek a tři odpovědi na každou z nich související se zadaným tématem.

Když jsou obě skupiny hotové, na střídačku čte jednu otázku s třemi možnostmi nahlas zástupce skupiny. Druhá skupina má v určitém časovém limitu vybrat správnou možnost.

Vítězí ta skupina, která zodpověděla správně více otázek.

6.11. Hra – „piškvorky“

Tuto hru pozná asi každý žák. Je nenáročná a lehce přizpůsobivá na jakékoli „prostředí“. Učitel ji může využít na zaktivizování třídy v rámci vyučování, nebo jako odměnu za práci v hodině etc.

Provedení: učitel rozdělí třídu na dvě části. Žáci sedí normálně ve svých lavicích. Pak zadává otázky a na střídačku odpovídá jednou 1. skupina, pak 2. skupina. Odpovědi označuje X, O. Když je na tabuli 5 x, nebo O za sebou, jedná ze skupin vyhrává.

Možností jak technicky provést hru je skutečně hodně. Důležité jsou otázky zadané vyučujícím. Měli by se týkat vždy jedné problematiky, aby si ji mohli žáci lehce procvičit a nenásilnou formou zjistit, co všechno k dané problematice náleží.

6.12. Využití historického filmu ve výuce: Spartakovo povstání s podtextem „Boj za svobodu“

Po stručném výkladu historické události týkající se Spartaka, jeho povstání, krachu Římské republiky a nástupu císařství obeznámím žáky s průběhem a sledovaným záměrem, jehož nosným bodem bude na základě sledovaných úryvků z filmu „Spartakus“ (film Stanleyho Kubricka „Spartakus“ z roku 1960) porovnat dvě roviny významu povstání.

1. zprostředkování významu povstání pro Spartaka a jeho současníky
2. zprostředkování významu Spartakova povstání pro současnost

Závěrem aktivity bude reflexe nebo úvaha, kterou si mohou žáci vybrat ze tří nabídnutých zadání. Rozsah práce musí být alespoň jedna A4 textu.

Námět na reflexi/úvahu:

- 1. Co představovala svodoba, pro kterou byl Spartakus ochoten položit život?**
- 2. Jak může pokračovat snaha lidí „být svobodný“ v ilegalitě daného prostředí?**
- 3. Volná úvaha vyplývající ze Spartakova odkazu do současnosti.**

Toto historické téma jsem zvolila jako zářný příklad toho, že problematika útlaku, perzekuce a boje za svobodu není jen školním tématem historie, ale že na skoro každé probírané události můžeme poukázat na paralelu k dnešní situaci ve společnosti. Historie přece neprezentuje jednotlivé uzavřené příběhy, které se sebou nesouvisí, ale události, které by měly být pro současnou generaci odkazem a jakýmsi mementem upozorňujícím na úskalí jednání lidí a společnosti.

Provedení: technicky vyžaduje provedení aktivity 1 až 2 vyučovací hodiny. Časová dotace závisí na skutečnosti, jestli žáci Spartakovo povstání probrali, anebo ne.

V případě, že je tato téma ještě čeká, tak je aktivita rozdělená do 2 vyučovacích hodin. V průběhu první hodiny se žáci seznámí s učební látkou Spartakova povstání, během druhé hodiny, po krátkém zopakování poslední učební látky, přejdou k prezentaci připravených úryvků z filmu.

Kvůli časové náročnosti vybraného filmu doporučuji film rozdělit pouze na úryvky, které chceme v rámci aktivity prezentovat. (Celý film je možné promítnout na vybraném dějepisném semináři, který připravuje žáky k maturitě, nebo v průběhu suplovaných hodin.)

K zachycení problematiky Spartakova povstání: „Boj za svobodu“, jsem zvolila pět úryvků, v přibližné délce 3 až 5 minut. Vybrané části podtrhují sociální nespravedlnost a politickou situaci Spartakovy doby, a tím mohou být velmi zajímavé pro danou věkovou kategorii a také přínosné pro zamyšlení se.

Za každým úryvkem následuje bezprostředně krátké ozřejmění situace, kterou žáci viděli a na kterou by se měli zaměřit.

úryvek 1. : Spartakus v kamenném lomě.

V tomto úryvku se zaměřuji na „kupu člověka, kupu lidské bytosti“, a tím na podstatu otrokářského systému. Pauzu, která následuje po úryvku by měl učitel využít na nastínění otázek: kdo byl otrok?, jak se jím mohl stát? a také, co znamená termín „otrokářská demokracie“. Co je její podstatou?

úryvek 2.: Gladiátorská škola.

Tímto úryvkem bych ráda dosáhla toho, aby žáci charakterizovali podstatu „bytí v gladiátorské škole“. Co znamenalo pro lidskou bytost stát se gladiátorem?

úryvek 3.: Moment rozhodnutí se „nezabít“ pro potěšení publika.

Myslím si, že právě tato scéna je ve filmu výborně zpracována a nastavená na zlomový efekt. Ukazuje, že „otrok“ má silné mravní cítění a je člověkem, dokonce o mnoho více, než lidé se zvrácenou morálkou, kteří se díky politickému systému plně těší vymoženostem své doby.

úryvek 4.: Vzpouza v gladiátorské škole.

Tento úryvek by měl vést k tomu, aby si žáci uvědomili, co vystupňovalo napětí až k danému zlomu, anebo co může být příčinou otevřené revolty.

úryvek 5.: Spartakova smrt.

Zde by se měli žáci zamyslet nad významem Spartakovy smrti a nad specifikacemi povstání. Anebo znamenalo povstání skutečně konec lidského „boje za svobodu“?

6.13. Pracovní listy - Vycházka do Židovského muzea

Cílem vycházky je dosáhnout toho, že si žák uvědomí, že „jeho kultura“ není ve společnosti jediná a že vždy nemusí být ta nejlepší. Uvědomí si, že každá kultura má svou historii, tradice, hodnoty, a proto není správné ostatní kultury soudit bez poznání těchto odlišností.

Zastávám názor, že znalost různých kultur může pomoci efektivně předcházet řadě nedorozumění. Žák si uvědomí, že nás jiné kultury nemusí jen ohrožovat, ale mohou nás i výrazně obohacovat.

Provedení:

přípravná hodina na vycházku: žáky vyučující seznámí s cílem vycházky, seznámí je s objekty, které navštíví (fotoprojekce), provede brainstorming na téma „Židovství“ a formou otázek nastíní žákům stručnou historii židovské kultury.

Žáci obdrží pracovní listy, které si společně přečtou, aby zjistili, zda jim správně porozuměli. Listy si budou samostatně vypracovávat v průběhu vycházky.

Následující hodina po vycházce: po vybrání pracovních listů následuje reflexe, co na žáky nejvíce zapůsobilo nebo co je nejvíce zaujalo.

Vyučující případně může dát žákům desetiminutovku na vybrané otázky z pracovních listů.

Vycházka může být zakončená i zadáním reflexe/úvahy za domácí úkol na téma:

- 1. Proč křesťané vytvářeli ghetta pro své spoluobčany?*
- 2. Otevřená úvaha na libovolné téma týkající se židovské problematiky, stereotypů, předsudků ve společnosti.*

Pracovní list:

1. Oddělená část města, ve které žili Židé v období středověku, novověku a v průběhu 20 století se

nazývá.....

2. Co podle pověsti pokládají Židé na hroby místo květin?

Proč?.....

3. Co vypovídají symboly na náhrobcích? Napiš alespoň 2 symboly, které si pamatuješ z výkladu.....
4. Nejstarší doklad o přítomnosti Židů v Praze pochází z:
(zakroužkuj správnou odpověď)
- a) 1. století b) 5. století c) 10. století
5. Který z následujících znaků nepatří mezi židovské symboly?
- a) kříž b) Davidova hvězda c) sedmiramenný svícen
6. Jakou funkci zastával v Židovské obci Mordechai Maisel? Napiš, čím se proslavil
7. Které století bylo pro Židy označováno jako „zlaté období“?
8. Z jakého důvodu jsou náhrobky na židovských hřbitovech rozmístěné hustě vedle sebe?
9. V kterém století vznikl Starý židovský hřbitov v Praze? V kterém století zanikl?
10. K jakému účelu slouží v současnosti Pinkasova synagoga?
11. Napiš název města, ze kterého pocházejí kresby vystavené v Pinkasově synagoze.....
12. K jakému účelu bylo výše zmíněné město upraveno ve 20. století?.....
13. Napiš, kým byly kresby umístěné v Pinkasově synagoze vyhotovené.....
14. Seřad' události do časové souslednosti:
- a) transporty b) ghettoizace c) Norimberské zákony d) konečné řešení židovské otázky

6.14. Pracovní list - Film „O zlém snu“

Didaktickému rozboru filmu O zlém snu se věnuji v kapitole 3.3.7. Program Jeden svět a Jeden svět na školách, proto ho nebudu opětovně přibližovat. Film je vzhledem ke své jedinečnosti a osobitému přístupu k divákovi vynikající pomůckou v rámci výchovno - vzdělávacího procesu.

Provedení: žáci obdrží pracovní listy, které si před danou projekcí s nimi učitel

přečte, aby zjistil, zda jim správně porozuměli. Pracovní listy budou žáci vypracovávat samostatně v průběhu projekce a bezprostředně po ní.

Pracovní list pro žáky ZŠ

1. *Popiš, co znamená termín „pochod smrti“.*
2. *Napiš, za jakým účelem byly tyto pochody organizovány.*
3. *Kdo je organizoval?*
4. *Doplň: oddělená část města, nebo přestavěné město, ve kterém žili Židé v průběhu.....světové války se jmenuje.....*
5. *Napiš názvy ghatt, které znáš.....*
6. *Vyber slovo, které znamená pronásledování určité skupiny lidí*
 - a) evalvace
 - b) perzekuce
 - c) delegace
7. *Napiš, proč si myslíš, že byli Židé posíláni do Terezína.....*
8. *Vyber slovo, které znamená znevýhodňování menšin v dané společnosti*
 - a) dispozice
 - b) integrace
 - c) diskriminace
9. *Doplň název diskriminačních zákonu, podle kterých byli zbaveni židovští obyvatelé svých práv:.....zákony.*
10. *Napiš město, ve kterém byly tyto zákony přijaté.*
11. *Vyber rok, v kterém byly tyto zákony přijaté*
 - a) 1936
 - b) 1935
 - c) 1936

Pracovní list pro žáky SŠ

1. *Popiš, co znamená termín „pochod smrti“.*
2. *Za jakým účelem a kým byly tyto pochody organizovány?*
3. *Doplň, před kým se snažili nacističtí..... zahltit stopy po koncentračních.....*
4. *Doplň, před jakými dvěma armádami se snažili nacisti těsně před koncem.....uprchnout?.....*
5. *Oddělená část města nebo přestavěné město, které zřídili Němci pro Židy v období se jmenuje*
6. *Napiš jméno ghetta v Polsku, ve kterém proběhlo v roce.....povstání.....*
7. *Kvůli čemu proběhlo toto povstání?*
8. *Napiš jméno ghetta, do kterého byla poslána malá Eva.....*

9. *Doplň název budovy, ve které se museli židovští občané z Prahy shromáždit před odjezdem do Terezína.....palác.*
10. *Napiš, v čem je rozdíl mezi ghettem, koncentračním táborem a likvidačním koncentračním táborem.....*
11. *Vysvětli termín „selekcce“. K čemu se v rámci problematiky holocaustu vztahoval?*
12. *Vypiš, proti jakým dalším skupinám kromě Židů byla uplatněna perzekuce a likvidace v koncentračních táborech.*
13. *Vysvětli, co znamená termín „ghetto beze zdí“.*

6.15. Pracovní list - fotografická výstava „Zaniklý svět“

Výstava „Zaniklý svět“ se věnovala problematice českých Romů a Sintů v českých zemích. Bohužel není stálou expozicí, a tak bych doporučila navštívit Muzeum romské kultury v Brně, kde se žáci seznámí s romskou minoritou.

Muzeum poskytuje interaktivní program pro žáky 8. a 9. tříd ZŠ nebo žáky SŠ. Připraveny jsou také zážitkové a diskusní programy, kde se žáci na základě modelových situací seznámí se způsoby, kterými lze bojovat proti předsudkům v společnosti.

Provedení: žáci obdrží před výstavou/návštěvou pracovní listy, které si s nimi učitel přečte, aby zjistil, jestli jim správně porozuměli. Pracovní listy budou žáci vypracovávat samostatně v průběhu výstavy/návštěvy a bezprostředně po ní.

Pracovní list pro žáky SŠ:

1. *Uveď, jaké problematice se výstava věnuje:.....*
2. *Vyber jednu z možností, která označuje název „Sint“:*
 - a) vyznávač šintoizmu
 - b) člen sionistického hnutí
 - c) název kočovné části romské populace
3. *Vyber správnou možnost. Asimilace znamená:*
 - a) vynucené přizpůsobení minority nebo přistěhovalce majoritní společnosti
 - b) dobrovolné přizpůsobení minority nebo přistěhovalce majoritní společnosti

4. Označ správnou možnost. Integrace znamená:

- a) postupné přijetí majoritní kultury, ale nevzdání se svojí vlastní
- b) postupné přijetí majoritní kultury, které končí odmítnutím vlastní kultury
- c) násilné začlenění do společnosti

5. Označ možnost, jak v průběhu dějin majoritní společnost přistupovala k Romům a Sintům:

- a) využitím asimilačních procesů
- b) využitím integračních procesů

6. Uveď, na základě jakého výnosu byli Romové a Sintové posíláni do koncentračních táborů:

7. Doplň definici genocidy:

Jedná se o..... příslušníků národních,a etnických

8. Uveď název koncentračních táborů pro Romy a Siny na území Čech:

9. Vyber správnou možnost: Protektorát Čechy a Morava byl:

- a) formálně samostatný, ale jinak politicky a ekonomicky podřízený stát
- b) formálně závislý na mocnější zemi

Pracovní list pro žáky ZŠ:

1. Doplň: výstava mapuje problematiku.....a.....na území.....

2. Uveď na základě informací, jaký byl osud Romů po čas vlády nacistů

3. Odpověz: Co bylo podstatou nacistické rasové teorie?

4. Vyber správnou možnost: Česká republika byla za druhé světové války:

- a) satelitním státem
- b) protektorátem
- c) neutrálním územím

5. Vyber správnou možnost: Genocida je:

- a) způsob souvislého utlačování židovské a rómské populace
- b) vyvražďování příslušníků národních, rasových, náboženských a etnických skupin
- c) nenávisť vůči příslušníkům národních, rasových, náboženských a etnických skupin

6. Přiřaď správnou předponu k fobii vyjadřující strach a nedůvěru k všemu cizímu

- a)hexa-
- b) xeno-
- c) pyro-

7. Vyhledej názvy dvou koncentračních táborů pro Romy a Siny, které se nacházely na území Čech, a označ je na slepé mapě.

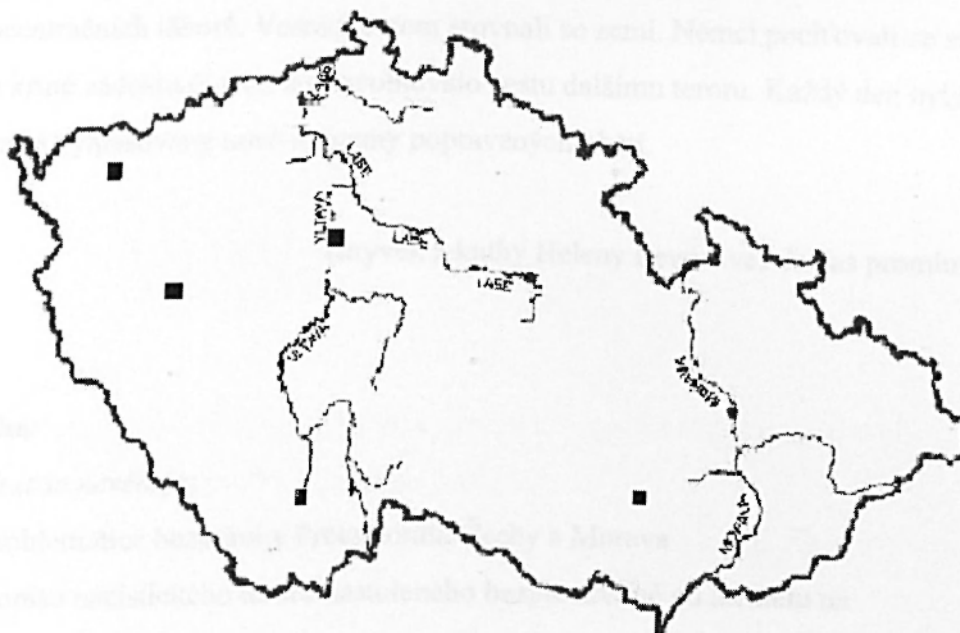
8. Vyhledej jméno velitele tábora Lety u Písku. Jak se choval k internovaným osobám?

9. Zaznamenej události související s romským táborem Lety u Písku do časové souslednosti a stručně popiš, co v praxi znamenaly:

- nařízení Heinricha Himmlera o deportacích, - Norimberské zákony, - tyfová epidemie v táboře, - deportace Romů do Osvětimi, - nařízení protektora Konstantina von Neuratha, - jmenování Josefa Janovského velitelem tábora

Slepá mapa: města: Karlovy Vary, Plzeň, Praha, České Budějovice, Brno

řeky: Labe, Vltava, Morava



6.16. Aktivita – „Porozumění textu“

Aktivita je zaměřená na orientaci a porozumění textu, s kterým se žák setkává poprvé (určitý úryvek, krátká kapitola) a musí prokázat, že se v něm dokáže orientovat.

- Na základě zadaných otázek se učí text chápat v souvislostech.
- Je potřebné uhlídat skutečnost, aby byl text přiměřený věku, schopnostem čtenářů a předmětu, ve kterém aktivitu aplikujeme.

Výchozí text k úloze:

Ten samý měsíc byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Heydricha. Zpráva o tom působila jako blesk z čistého nebe, skoro jsme tomu nemohli uvěřit. Měli jsme z jeho smrti radost, to se dalo stěží zakrýt, ale obávali jsme se represí, které přijdou. A nečekali jsme dlouho. Živý Heydrich znamenal pro obyvatele protektorátu každodenní teror, ale i po mrtvém zůstalo krvavé dědictví. Ke své nelidské pomstě si Němci vybrali neznámou poklidnou vesničku Lidice. Lidické muže zastřelili, několik dětí, které vyhovovaly německým árijským zákonům, odvezli k adopci do Německa a ostatní děti a všechny ženy poslali do koncentračních táborů. Vesnici potom srovnali se zemí. Němci pociťovali ze svého díla kruté zadostiučinění, a to uvolňovalo cestu dalšímu teroru. Každý den byly veřejně vyhlášovány nové seznamy popravených obětí.

(úryvek z knihy Heleny Lewisové, *Je čas promluvit*)

Úloha:

1. Text se nevěnuje:

- a) problematice bezpráví v Protektorátu Čechy a Morava
- b) popisu nacistického teroru nastoleného bezprostředně po atentátu na zastupujícího říšského protektora Heydricha.
- c) výpovědi o exekuci obyvatel Lidic
- d) dopadu akce „atentát“
- e) českému odboji proti německé okupaci

2. Vysvětlete:

- a) Jak vnímalo „teror“ v protektorátu Čechy a Morava české a jak německé obyvatelstvo?
- b) Vysvětli, jaký význam má akt atentátu.

- c) Dá se násilnou akcí odstranit násilí?
- d) Co očekávali od výše uvedeného atentátu Češi?
- e) Jaké prostředky bys použil/a na změnu situace ve společnosti?

6.17. Aktivita- „Přřad'ování vyjádření“

Tato aktivita je určená k nenáročnému a lehce přřizpůsobitelnému procvičení učební látky, nebo jako aktivita určená k rychlému zopakování učiva týkajícího se vždy určitého celku. Zároveň poskytuje učiteli informaci, jestli jsou žáci schopní myšlení v kontextu a vytváření souvislostí.

Přřad'te k jednotlivým datům události vztahující se k „našim“ dějinám:

1. 14.03. 1939
2. 15.03 1939
3. 9 - 10.11. 1939

- a)
- b)
- c)

Opravte tvrzení, které není správné a uveďte, co se v určený den doopravdy stalo.

Zároveň určete datum/měsíc popsané události:

1. Dne, 14.03. 1939 proběhl celoříšský pogrom. Tato událost se stala symbolickým milníkem v pronásledování Židů a předznamenala událost „konečného řešení“.
2. Dne, 30.09.1938 byly Hitlerem vyhlášené tzv. norimberské zákony, které zbavovaly občanství každého, kdo nemohl prokázat árijský původ a vystavily ho tak perzekuci.
3. V březnu 1938 provedlo Německo anšlus Rakouska.

Přřad'te k jednotlivým osobnostem stručnou charakteristiku toho, čím se zapsali do dějin a řekněte, jak danou situaci vnímáte:

1. Edvard Beneš
2. Delano Roosevelt

3. Adolf Hitler

6.18. Aktivita - seřadování událostí do časové posloupnosti

Tato aktivita je určena k procvičování myšlení v souvislostech a k upozornění žáků na skutečnost, že žádná událost neprobíhá bez návaznosti na předchozí.

Z toho vyplývá ponaučení, že každý čin a jeho charakter bezprostředně ovlivňuje další události a možnosti jejich vývoje.

Úloha 1.: v následujících bodech jsou popsány události, které výsledně zapříčinily smrt milionů lidí.

Seřaď tyto události tak, jak po sobě následovaly:

1. deportace
2. vyvlastnění
3. koncentrace obyvatelstva
4. vytváření ghatt beze zdí
5. Norimberské zákony
6. vytváření ghatt
7. střediska fyzické likvidace
8. přijetí nacionalismu jako vůdčího principu
9. podceňování schopností minorit v rámci společnosti

Úloha 2.: uveď, jakými způsoby bys v dnešní společnosti proti uvedeným krokům bojoval/a.

6.19. Aktivita- upozornění na rozdílnost lásky a sounáležitosti k svému národu a nacionalismu jako negativní jevu ve společnosti

Tato aktivita je zaměřena na pochopení rozdílností vycházejících z ideje patriotismu a nacionalismu a poukázání na skutečnost, kam může vést „bezbřehá“, ale slepá příslušnost k nějakému národu.

Provedení: přečtení dvou úryvků a následné analýzy textu předchází brainstorming přibližující termíny patriotismu a nacionalismu, anebo přiblížení termínu prostřednictvím učitele.

Výchozí text 1:

Nezahynu, věčna jsem,
ale žít budu s trapným úžasem:
kterak jsi zapomněl dědičný na díl?
Kterak jsi váhal a kterak jsi zradil?
Jak možno kletý čin provéstí vědomky?
Sebe jsi zradit moh. Ale své potomky?
Dokavád dýchal jsi, proč ses vzdal?
Čeho ses bál?
Co je to smrt?
Smrt znamená jít ke mně.
Tvá matka země
otvírá náruč: možno bys jí zhrd?
Pojď, poznáš, jak je náruč země měkká
pro toho, který splnil, co čeká.
Prosím tě, matka tvá: Braň si mne, synu!
Jdi, třeba k smrti těžko jdeš.
Opustíš-li mne, nezahynu.
Opustíš-li mne, zahyneš!

(úryvek básně Země mluví, Viktor Dyk)

Výchozí text 2:

Pak přišel rok 1918, kdy český národ obratně zradil svou vlast a přihlásil se na stranu vítězů a odvolávajíc se na právo na sebeurčení rozbil mnohonárodní monarchii, aby založil mnohonárodní československý nacionalistický stát, kde vlastní český národ netvořil ani polovinu obyvatelstva. Stát, který si v rozporu se všemi mezinárodními úmluvami usurpil za podpory vítězných mocností ryze

německá území se 3. 000. 000 rakouskými obyvateli. Státní politika teroru proti těmto nedobrovolným občanům ČSR (později souhrně nazývanými Sudetskí Němci) zahrnující konfiskace, zavírání německých škol a všeobecnou diskriminaci, sjednotila všechny Němce nejrůznějších názorových proudů v jejich úsilí za osvobození se od české nadvlády. Dvacetiletým experimentem vaší první republiky jste celému světu dokázali, že nejste schopni ani správy vlastního národa, natož pak vlády nad národy jinými. Tato skutečnost už byla v roce 1938 tak zjevná, že i západní mocnosti neviděly jiné východisko, než umožnit Sudetským Němcům realizaci jejich vysněného práva na sebeurčení.

(úryvek z textu letáku „Sudety byly a opět budou německé“, zajištěného Policií ČR v únoru 2002. Originál letáku viz Archiv skupiny extremistické kriminality Policejního prezidia ČR)

Úloha 2:

- a) na základě výše uvedených textů urči, který z nich charakterizuje patriotismus a který nacionalismus*
- b) Vysvětli, jaký je rozdíl mezi oběma idejemi.*
- c) Uveď příklady států, ve kterých převládla v minulosti jedna i druhá idea.*

7. Výuka o problematice holocaustu na vysokoškolských pracovištích.

7.1. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Karlovy

Po detailním přezkoumáním všech fakult UK, které by se mohly zabývat problematikou holocaustu, jsem došla k názoru, že pouze Pedagogická fakulta a Filozofická fakulta se problematice holocaustu věnuje v rámci seminářů. Na Husitské teologické fakultě UK je přímo Ústav židovských studií, ale ten je zaměřen na jiné aspekty židovské kultury.

Na Pedagogické fakultě UK, katedře dějin a didaktiky dějepisu se problematikou holocaustu v seminářích zabývá Doc. PhDr. Mísková. Semináře jsou koncipovány komplexně, tak aby žáci získali ucelený vhled do problematiky. (Jak učit holocaust?, Češi, Němci, Židé, Od národa k nacismu). Výsledkem semináře „Jak učit holocaust?“ je projekt umístěný na internetu. Jde o soubor prací studentů, kteří seminář absolvovali a vypracovali referáty na určité téma, které se váže k vzpomínané problematice. Projekt je částečně zpřístupněn i veřejnosti.

Na katedře občanské výchovy téma studentům přibližuje PhDr. Jirásková, i když přímo seminář o problematice holocaustu nevede. Účastní se projektu „Letní škola“. Výsledkem jsou Sborníky, které začleňují i problematiku holocaustu. I když výuka o otázce holocaustu není na katedře občanské výchovy přímo zastoupená, náplň seminářů se orientuje na „prevenci v rámci společnosti“. Což shledávám za velice přínosné a efektivní.

Na Filozofické fakultě UK se problematice ve svých seminářích věnují prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc., PhDr. Randák Jan, Ph.D. a Mgr. Bursík.

Na Filozofické fakultě UK jsou vedené tyto semináře k problematice výuky o holocaustu:

Mgr. Bursík - Dějiny totalitních a autoritativních režimů v Československu v letech 1938-1989

Prof. PhDr. Kuklík Jan, CSc. - Česká společnost 1918 - 1945

Česká společnost a československé rezistence

PhDr. Randák Jan, Ph.D. - Mýtus a propaganda v českých novověkých dějinách II.

PhDr. Randák Jan - Němečtí antifašisté v Československu a jejich životní osudy (30. - 50. léta 20. století)

Kostlán - Deformace společenských věd v totalitních režimech (komunismus a nacismus).

7.2. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Palackého v Olomouci

V minulém akademickém roce došlo na Filozofické fakultě UPOL k výrazným změnám. Jejich výsledkem byl i vznik Kabinetu judaistiky, který tak funguje samostatně prvním rokem. Kabinet judaistiky vznikl jako samostatná instituce oddělením se od katedry germanistiky. Obor Judaistika je koncipován jako interdisciplinární studium s internacionálním charakterem. V Kabinetě judaistiky se problematiku zabývá Mgr. Kalousová, jejíž odborné zaměření je: dějiny Židů v českých zemích, holocaust, emigrace Židů z Československa, česko-židovské vztahy. Vede seminář: Vyvolení a prokletí. Čeští Židé ve dvacátém století. V současné době nabídku seminářů uzavírá seminář: Holocaust a dějiny židovské rezistence v letech 1939–1945, kterému ještě nebyl přidělen vyučující.

Na základě těchto informací jsem se obrátila přímo na katedru společenských věd na PhDr. Hrachovcovou, která se problematice také věnuje. Přímou se však zabývá multikulturalitou.

Katedra společenských věd UPOL ale v rámci projektu „Letní škola“⁹⁸ pořádá ve spolupráci s Židovským muzeem pro učitele OV a ZSV už čtvrtým rokem workshopy. Fakulta také pořádala výstavy k Anně Frankové a Zmizelí sousedé.

Výsledkem jsou sborníky.

Pedagogická fakulta UPOL také pro své studenty připravila dvouletý projekt s názvem „Centrum inovativního vzdělávání“.⁹⁹ Tento projekt má za úkol rozšířit profesní kompetence budoucích a stávajících učitelů pomocí deseti nových výukových modulů.

7.3. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Masarykovy Univerzity v Brně

Židovské problematice, nacistické ideologii a problematice holocaustu se na Masarykově Univerzitě věnují skutečně pečlivě. Přímou na Pedagogické fakultě MU se problematice holocaustu věnuje šest lidí, na Filozofické fakultě MU jsou to tři vyučující. Tuto situaci vidím jako velice příznivou, protože novodobé české a československé dějiny bez problematiky holocaustu nelze zkoumat komplexně.

7.4. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Slezské Univerzity

Židovské problematice, nacistické ideologii a problematice holocaustu se na Slezské univerzitě věnují komplexně. Nabídku seminářů pokrývá šest vyučujících, kteří se zabývají českými, československými novodobými a nejnovějšími dějinami.

7.5. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Západočeské Univerzity

Na katedře historie Pedagogické fakulty Západočeské Univerzity se problematikou holocaustu zabývá PhDr. Breitfelder Miroslav. Vede několik seminářů zastřešující právě i sledovanou problematiku. Tou se zabývá v seminářích: Československé a české dějiny po roce 1918, Třetí říše a nacionální socialismus a Českoslovenští Němci 1918 – 1948.

Filozofická fakulta nemá katedru dějepisu a problematikou holocaustu se nezabývá.

7.6. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Jihočeské Univerzity

Výuka o problematice holocaustu a celkově židovské dějiny jsou na této univerzitě zastřešovány jak Filozofickou fakultou JU, tak Pedagogickou fakultou JU. Obě fakulty poskytují několik seminářů věnovaných tématice.

7.7. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Ostravské Univerzity

Židovské problematice a totalitním režimům se na katedře společenských věd Pedagogické fakulty OU věnují Doc. PhDr. Pavlíček Jaromír a PhDr. Janák Dušan. Nejde ale o komplexní výuku ve formě seminářů. Součástí Pedagogické fakulty není katedra historie.

Na Filozofické fakultě OU se problematice „konečného řešení židovské a cikánské otázky“ a čistě romské problematice věnuje prof. PhDr. Pavelčíková Nina, jejíž odborné zaměření je nejnovější česká a československá historie.

7.8. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Problematice holocaustu se na Univerzitě v Ústí nad Labem věnují pouze vyučující na Filozofické fakultě. Za katedru historie FF je to Mgr. Josef Marc. Za katedru politologie a filozofie FF je to PhDr. Miroslav Kryl, CSc.

7.9. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Univerzity Hradec Králové

Je mi líto, k výuce o holocaustu jsem na univerzitě nenašla ani jednu zmínku. Jak na Historickém ústavu, tak na Ústavu filozofie a společenských věd. Myslím si tedy, že otázce, kterou v rigorózní práci zpracovávám, se na univerzitě nikdo nevěnuje.

7.10. Výuka o problematice holocaustu na pracovištích Pardubické Univerzity

Výukou o problematice holocaustu se na této univerzitě zabývá PhDr. Zdeněk Vydra formou volitelných seminářů.

7.11. Závěr

Po detailním přezkoumání jednotlivých VŠ a jejich kateder D a ZSV jsem dospěla k závěru, že na otázku zájmu o problematiku holocaustu je nazíráno různě.

Jednotlivé VŠ poskytují různý stupeň výuky o otázce holocaustu.

Z hlediska informovanosti podle mého názoru zpřístupňuje mnou sledované téma nejlépe Univerzita Karlova v Praze, Univerzita Palackého v Olomouci, Masarykova univerzita v Brně a Slezská univerzita.

Kladně se k problematice výuky staví také Západočeská univerzita, Jihočeská univerzita, Pardubická univerzita a Ostravská univerzita.

Univerzita v Hradci Králové neposkytuje žádnou výuku na toto téma.

8. Závěr

Na závěr bych ráda zhodnotila svou rigorózní práci. Za prvé jsem ráda, že jsem si vybrala právě toto téma. Jednak z hlediska jeho dnešní aktuálnosti, dále z potřeby neustálého zpřístupňování výuky o problematice holocaustu, ať už kvůli osobní satisfakci, svému vnitřnímu pocitu hanby, kterou svým způsobem vnímám za předcházející generace a jejich skutky proti lidskosti.

Každou kapitolu, kterou jsem psala, jsem se snažila zachytit co nejkomplexněji.

Zmapovala jsem výuku o problematice holocaustu v mimoškolských institucích, na vybraných SŠ a VŠ.

Snažila jsem se zhodnotit činnost jednotlivých institucí v didaktických využitích, které jsou zároveň mými osobními náměty k pedagogické praxi.

Myslím si, že činnost výše uvedených institucí je velmi přínosná a neopominutelná z hlediska jejich pedagogicko – výchovné praxe na školách.

Efektivita výuky je i v metodách, které pro svou činnost využívají.

Za nejefektivnější cestu pokládám setkání se s pamětníkem tváří v tvář.

Jde však i o metody, které se dají využít snadno i v běžné výuce. Za tuto metodu považuji krátký film, dokument promítnutý ve vyučování nebo také projekci fotografií spojených s krátkým informačním obsahem.

Věřím, že spoluprací školy a pedagogů s mimoškolskými institucemi, kterým se v rigorózní práci věnuji, se podaří najít „nejefektivnější“ cestu výuky o problematice holocaustu na školách.

8.1. Přehled literatury a pramenů k pedagogickému využití o problematice holocaustu

Publikace:

- Amesbergerová, H.-Auerová, K.-Halbmayrová, B.: Sexualizované násilí (Ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů). BB/art s.r.o. Praha, 2005
- Arendt, H.: Eichmann v Jeruzalémě. Mladá Fronta. Praha, 1995
- Autorský kolektiv: Základy oborové didaktiky dějepisu. Masarykova univerzita v Brně. Brno, 2004
- Bartel, J.S. Holocaust: Ztracená slova. Mayday publishing, 2006
- Bauman, Z.: Modernita a holocaust. Sociologické nakladatelství. Praha, 2003
- Besancon, A.: Nemoc století (Komunismus, Nacismus a Holocaust). Themis. Praha, 2000
- Bezchlebová, M.- Franková, A.- Štichová, E.: Cesta – cíl neznámý. Čítanka pro SŠ. Academia. Praha, 1995
- Čornej, P., Čornejová, I., Parkan, F., Kudrys, M.: Dějepis pro střední odborné školy. SPN. Praha, 2002
- Emmert, F.: Holocaust. Computer Press. Brno, 2006.
- Homerová, M.: Holocaust a lidské chování: Tváří v tvář historii a nám samým.
- Horváthová, J. Kapitoly z dějin Romů. Lidové noviny. Praha, 2002
- Holocaust. EURO – DIDACT. Olomouc. (Autora a rok vydání jsem nedohledala)
- Křižiková, R.- Kotouč, K.J.- Ornest, Z.: Je mojí vlastní hradba ghatt? Aventinum. Praha, 1995
- Kolektiv autorů: Holocaust. Informační materiál pro učitele k výuce na základních a středních školách. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Praha, 2000.
- Kolektiv autorů: Dějiny doby nejnovější. Učební text dějepisu pro 11. postupnýročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1955.
- Kolektiv autorů: Dějepis pro II. Ročník Střední odborné školy. Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1960

- Kolektiv autorů. Dějiny země koruny české II Paseka. Praha Litomyšl, 1997
- Kolektiv autorů: Historie v nepokřiveném zrcadle, nakladatelství Fortuna. Období druhé světové války zpracované Miroslavem Teichmanem.
- Kolektiv autorů. České a československé dějiny II. Fortuna. Praha, 1991
- Kuklík, J.- Kuklík, J.: Dějiny 20. století. Práce. Praha, 1995.
- Kvaček, R.: České dějiny II. SPL - Práce ve spolupráci s nakladatelstvím Albra. Úvaly, 2002.
- Lévinas, E.: Totalita a nekonečno. Oikoymen. Praha, 1997
- Lipstadt, D.: Historie před soudem. EPOCH. Praha, 2006
- Mikulášek, A.: Antisemitismus v České literatuře 19. a 20. století. Votobia. Praha, 2000
- Naděje, dokumentace holocaustu. CD Projekt Gymnázia Boskovice a Muzea Boskovice, 2005
- Nálevka, V.: Dějiny moderní doby. Fortuna. Praha, 1997.
- Olivová, V.: Dějiny nové doby 1850-1993. Scientia. Praha, 1995
- Pátek, J.: Československé dějiny (1939-1948). Státní pedagogické nakladatelství. Praha, 1974.
- Průvodce po nacistických koncentračních táborech. Vydal Český svaz bojovníků za svobodu, Sdružení politických vězňů a pozůstalých a Terezínská iniciativa. 1999
- Spiegelman, A. Maus I. Příběh očitého svědka (otcova krvavá pouť dějinami). Torst. Praha, 1997.
- Spiegelman, A. Maus I. Příběh očitého svědka (a tady začalo moje trápení). Torst. Praha, 1998
- Šišková, T.: Výchova k toleranci a proti rasismu. Portál. Praha, 1998

Odkazy na webstránky:

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/index.html>

<http://82.208.48.130/spec/pf-wiki/>

www.holocaustslovakia.sk

www.holocaust.cz

www.holocaustcenter.org

www.holocaustsurvivors.org

www.holocaust-history.org

www.holocaust-trc.org

www.historyplace.com

www.us-israel.org

www.yad-vashem.org.il

www.bbc.co.uk/history/forkids

www.rvp.cz/clanek/1327

www.pamatnik-terezin.cz

www.wikipedie.cz

www.romove.radio.cz

www.fondholocaust.cz

www.jewishmuseum.cz

www.koncentracni-tabory.estranky.cz

Instituce:

Galerie Robereta Guttmanna

Institut Tereziánské iniciativy

Izraelské velvyslanectví v Praze

Lauderovy školy v Praze

Ministerstvo školství, mládeže a telovýchovy

Muzeum Romské kultury v Brně

Občanské združení AISIS

Občanské združení Židovský památník Černovice

Památník Lidice

Památník Pankrác

Památník Tereziánský

Pinkasova synagoga

Program Jeden svět a Jeden svět na školách

Španělská synagoga

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze a v Brně

Židovské muzeum v Praze

Výstavy, projekty, programy:

Anna Franková

Kulturne – vzdelávacie večery

Projekt „Neztratit víru v člověka. Protektorát očima židovských dětí“

Projekt „Pocta dětským obětem holocaustu“

Projekt „Zmizelí sousedé“

Příběh dětí – kresby dětí s terezínského ghetta

Výstavy Památníku Terezín:

Časopis Vedem

Osvobození míst utrpení a hrdinství

Rodinný tábor

Terezín - Osvětim – Schwarzheide. Holocaust v denníku umelca

17. listopad 1939

Semináře Památníku Terezín:

Jednotlivé názvy seminářů jsou uvedeny v podkapitole Památník Terezín - „vícedenní pobyt“.

Filmy a filmové dokumenty:

Zpráva o Lodži – Baluty, Dětská opera Brundibár, Genocida, Ghetto Terezín, Město poznamenané tragedií, Město darované, Motýli tady nežijí, Most přes Wadi, Nepřítel mého nepřitele, Nazi Pop stars, Obchod na korze, Obyčejný fašismus, O zlém snu, Písň z Terezína, Poslední motýl, Setkání v podivném městě, Sny Anny Frankové, Terezín, Uvězněné sny, Všichni moji blízcí, Výprava do podzemí Richardu, Zapomenuté transporty do Lotyšska

Semináře, přednášky pro pedagogy:

Antisemitismus a šoa

Cyklus Stíny šoa nad Evropou

Dějiny Židů na našem území

Interaktivní výuka šoa

Seminář pro učitele „Jak vyučovat o holocaustu“

Židé a součastnost

Přednášky pro studenty, Židovské muzeum v Praze:

Dějiny antisemitismu, persekuce, šoa, rasismus, xenofobie

Holocaust v dokumentech

Persekuce českých a moravských Židů za druhé světové války

Pracovní sešity: Židovský rok, Arje I, Arje II

Reflexe – Viníci, záchránci a ti ostatní

Umění v mezních situacích

Vzdělávací program Hanin kufřík

Výtvarní – dramatické dílny

9. Citace

- 1 [http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%98jiny_Univerzity_Karlovy\(od-1945\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%98jiny_Univerzity_Karlovy(od-1945))
- 2 Autorský kolektiv. Základy oborové didaktiky dějepisu. Masarykova univerzita v Brně. Brno, 2004, str. 34.
- 3 [http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%98jiny_Univerzity_Karlovy\(od-1945\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%98jiny_Univerzity_Karlovy(od-1945))
- 4 Besancon, A.: Nemoc století (Komunismus, Nacismus a Holocaust). Themis. Praha, 2000
- 5 Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k této změně byl vydán 5.12.1989.
- 6 Autorský kolektiv. Základy oborové didaktiky dějepisu. Masarykova univerzita v Brně. Brno, 2004, str. 41.
- 7 Frankl, M.: www.terezinstudies.cz/cz2/TI/newsletter13/Frankl_rodt (6.4.2008)
- 8 http://www.holocaust.cz/cz2/education/textbooks/Frankl_textbooks (7.4.2008)

- 9 Židovské muzeum v Praze, U staré školy 1, Praha 1, www.jewishmuseum.cz
- 10 <http://www.atlasceska.cz/praha/zidovske-muzeum/21.4.2008>
- 11 LeoPavlát, ředitel Židovského muzea v Praze, <http://www.jewishmuseum.cz/cz/czword.htm>
- 12 <http://www.jewishmuseum.cz/cz/czarchivho.htm>
- 13 PhDr. Šplíchalová Jana: vedoucí oddělení holocaustu, Sedláková Monika: kurátor archivu dějin holocaustu, Svobodová Kateřina: kurátor sbírky vzpomínky pamětníků holocaustu
- 14 Brožura „Zmizelí sousedé“, vydaná Vzdělávacím a kulturním centrem Židovského muzea v Praze
- 15 Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze, Maiselova 15, Praha 1, Kontakty: Vladimír Hanzel: kulturní programy, Marta Polakovičová: vzdělávací programy a dílny, Miroslava Ludvíková: antisemitismus a šoa.
- 16 <http://www.jewishmuseum.cz/cz/czprimary.htm> (7.4.2008)
- 17 <http://www.jewishmuseum.cz/cz/czprimary.htm> (7.4.2008)
- 18 Brožura vydaná Vzdělávacím a kulturním centrem Židovského muzea v Praze
- 19 Brožura: „Neztratit víru v člověka - Protektorát očima židovských dětí“ vydaná Vzdělávacím a kulturním centrem Židovského muzea v Praze
- 20 www.jewishmuseum.cz/cz/czholocaust.htm
- 21 Pobočka Brno: třída Kpt. Jaroše 3, www.jewishmuseum.cz/brno
- 22 Památník Terezín. Kontakt: Mgr. Jan Špringl: vedoucí vzdělávacího oddělení, <http://www.pamatnik-terezin.cz>, <mailto:archiv@pamatnik-terezin.cz>
- 23 <http://www.pamatnik-terezin.cz> (8.4.2008)
- 24 Na počátku okupace se okamžitě věnuje organizaci českého domácího odboje. Je spoluautorem odbojářského programu s názvem „Za svobodu“. Posléze byl uvězněn, poslán do koncentračního tábora a na konci války přežil pochod smrti.

25 <http://www.pamatnik-terezin.cz/showdoc.do?docid=135>

26 <http://www.pamatnik-terezin.cz/showdoc.do?docid=271>

27 Alfred Kantor nastoupil do Rotterovy školy pro reklamní grafiky v době, kdy okupanti v červnu 1940 nařídili vyloučení všech Židů z veřejných i soukromých škol. 1. prosince 1941 obdržel předvolání k transportu do Terezína, kde zůstal až do roku 1943. Poté byl deportován do Osvětimi a v roce 1944 do pracovního tábora ve Schwarzheide. Po osvobození pobýval v táboře pro osvobozené vězně v bavorském Deggendorfu.

28 K této situaci nedošlo a vězni z tábora byli většinou zavražděni v osvětimských plynových komorách.

29 Bezchlebová, M., Franková, A., Štichová, E.: Cesta – cíl neznámý. Čítanka pro SŠ. Academia. Praha, 1995

30 Názvy akcí: **Jom ha' šoa** (30.4.): Vzpomínková akce konaná u příležitosti výročí povstání ve varšavském ghettu 19. 4. – 16. 5. 1943, věnovaná obětem holocaustu, **Výročí poslední popravy v Malé pevnosti** (2. 5. 1945): Vzpomínkový den zachycuje největší popravu v dějinách věznice. Popraveno bylo 51 vězňů, většinou mladých členů levicových odbojových organizací. Těla popravených byla zpopelněna v krematoriu litoměřického tábora. Jejich popel je dnes uložen pod hlavním pylonem na Národním hřbitově. **Terezínská tryzna** (18.5.): Vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce, **Tryzna Kever Avot na Židovském hřbitově** (21.9.), **Vzpomínkový koncert** (16.10.): Koncert je památkou na transport, který odvezl nejvýznamnější hudebníky z terezínského ghetta na smrt do Osvětimi v roce 1944.

31 Mgr. Kleker Jiří: kontaktní osoba : 416 782 576, kleker@pamatnik-terezin.cz

32 Šmolová Jana: kontaktní osoba: 416 782 654, smolova@pamatnik-terezin.cz

33 Čs.hraný film z prostředí terezínského ghetta. V roce 1981 přišel do Československa sjednat natáčení Marcel Marceaua.

34 Mgr. Smolová Helena: kontaktní osoba. helena.smolova@pamatnik-terezin.cz

35 Na internetových stránkách Památníku Terežín je citováno Doc. PhDr. Vojtěchem Blodigem, CSc., náměstkem ředitele PT a vedoucího historického oddělení, ze dne 30.3.2007 i upozornění na chyby v nově vydávané četbě.

36 Institut Terežínské iniciativy. Adresa: Maiselova 18, Praha 1. Kancelář: Jáchymova 3, Praha 1.

37 <http://www.terezinstudies.cz/cz2/TI/newsletter/newsletter>

38 Odborná knihovna Terežínské iniciativy: Jáchymova 3, Praha 1, Tel.č. 222 31 92 12. Otevřeno: Po, Út, Čt, Pá 9 - 12 hod. <http://www.terezinstudies.cz/itilib/index.php?changelang=cz2>. <mailto:library@terezinstudies.cz>

39 <http://www.terezinstudies.cz/cz2/ITI/database/database>

40 Ministerstvo školství, mládeže a tělesné výchovy ČR, Karmelitská 7, Praha 1

41 <http://www.msmt.cz/> (20.4.2008)

42 Kontaktní osoba: Dejmalová Kateřina, ředitelka, Belgická 25, Praha 2. Tel. 246 080 784-5, <http://www.lauder.cz>. skola@lauder.cz

43 Nadace R.S. Laudera byla založena v roce 1987 k tomu, aby podporovala oživení židovského způsobu života ve střední a východní Evropě. Na jejím počátku byla mise Ronalda S. Laudera jako amerického velvyslance v Rakousku, kde se blíže seznámil s osudy židovského obyvatelstva v Evropě za druhé světové války.

44 www.lauder.cz/cs/judaismus.html

45 Nicolas Winton: britský občan židovského původu, který před 2.světovou válkou dopravil do Anglie z Československa 664 dětí převážně židovského původu a zachránil jim tak život. V Anglii všem dětem zajistil náhradní rodičovskou péči, bez které by děti nedostaly od britských úřadů povolení ke

vstupu. Anglie byla jedinou zemí, která poskytla tehdejším dětem pomoc. Nicolas Winton pracoval v tomto období jako úředník londýnské burzy.

46 <http://lauder.cz/cs/gymnasium.html>

47 www.jedensvet.cz, Programová ředitelka: Zajícová Helena

48 **Ředitel projektu:** Strachota Karel, **Koordinátor školních projekci:** Křivonožka Jana, **Odborná konzultantka:** Vyčichlová Vlasta, Pekařová Lenka

49 <http://www.jedensvet.cz/ow/2009/index2.php>

50 <http://www.jedensvet.cz/ow/2009/index2.php?id=24&idf=14729>

51 <http://www.jedensvet.cz/ow/2009/index2.php?id=24&idf=14728>

52 <http://www.jedensvet.cz/ow/2009/index2.php?id=24&idf=15270>

53 www.baluty-film.com

54 www.ceskatelevize.cz/speciality/jedensvet2008/trailery/13357

(13.3.2008)

55 www.ceskatelevize.cz/speciality/jedensvet2008/celovecerni-filmv/9(13.3.2008)

56 Mikulášek, A.: Antisemitismus v České literatuře 19. a 20. století. Votobia, Praha, 2000, str. 39

57 www.ceskatelevize.cz/speciality/jedensvet2008/trailery/13323
(13.3.2008)

58 Bauman odhaluje holocaust jako produkt moderní společnosti. Genocida není podle něho výtvar sadistických zrud, nýbrž byrokratického aparátu, jenž své dokonalosti dosáhl právě v moderní éře. Holocaust tedy představuje racionální projekt, který chce očistit společnost od prvků považovaných za nežádoucí. K jeho provedení je nutné nahradit etické hodnoty lidskosti a sounáležitosti etickou poslušností, loajalitou a bezpodmínečnou podřízeností rozkazům.

59 Lidové Noviny:orientace/studovna III, Děkanovský Jan, Sobota 22.3.2008.

60 www.ceskatelevize.cz/speciality/jedensvet2008/trailery/12201
(13.3.2008)

- 61 Lipstandová, D.: Historie před soudem. Epoque. Praha, 2006
- 62 Otázce banalizace zla se věnuje ve své knize Eichmann v Jeruzalémě Hanach Arendtová. Autorka upozorňuje na fakt, že zlo může vyvstat z každodennosti, když je modelováno neschopností zamyslet se nad tím, co je skutečně „dobré“, a **co se nám jako dobro jeví.**
- 63 www.ceskatelevize.cz/speciality/jedensvet2008/trailery/12412
(13.3.2008)
- 64 www.ceskatelevize.cz/speciality/jedensvet2008/trailery/13379
(13.3.2008)
- 65 http://holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2000/11/zly_sen
- 66 www.lidice-memorial.cz Kontakt: Tel.č.: 312253088
- 67 Za co se někdo stane hrdinou v jednom režimu, může se stát v druhém obětí.
- 68 Sekretariát soutěže: Mgr. Rezková Příbylová Naděžda, ředitelka soutěže:e-mail: rezkova@lidice-memorial.cz , Literová Gabriela: tajemnice soutěže: e-mail: literova@lidice-memorial.cz. Vyhlášovatelé: Památník Lidice, příspěvková organizace Ministerstva kultury ČR, e-mail: lidice@lidice-memorial.cz. Vojenský historický ústav Praha, e-mail: museum@army.cz, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, e-mail: info@ff.cuni.cz, Záštit: Ministr kultury ČR Mgr. Jehlička Václav: e-mail: posta@mkcr.cz, Ministr školství, mládeže a tělovýchovy Mgr. Liška Ondřej:e-mail: posta@msmt.cz, Ministryně obrany ČR JUDr. Parkanová Vlasta : info@army.cz, Zpracovatel metodiky soutěže: Národní ústav odborného vzdělávání: e-mail: nuov@nuov.cz
- 69 Dukelských hrdinů 14, Praha: pamatnik-cernovice@ngi.de, <http://www.holocaust.cz/cz2/news/2004/cernovice> (zpráva o semináři z roku 2004)
- 70 Michael Deiml, [www.muji.net.cz/PRO/clanek.aspx?Kod=PROJ.3868\(and\)a=0](http://www.muji.net.cz/PRO/clanek.aspx?Kod=PROJ.3868(and)a=0)
(24.4.2008) Rozhovor také vyšel v časopise Moderní vyučování 2006/1
- 71 www.aisis.cz, Peter Sokol: Manažer programu Tváří tvář historii, organizační garant.

- 72 Pinkasová synagoga: Široká 3, Josefov, Praha,
<http://www.jewishmuseum.cz/cz/czpinkas.htm>
- 73 <http://www.atlasceska.cz/praha/pinkasova-svnagoga>
- 74 <http://s-p-a-l.blog.cz/0703/pinkasova-synagoga>
- 75 <http://jewishmuseum.cz/cz/czpinkas.htm>
- 76 <http://jewishmuseum.cz/cz/cz-ex-pinkas.htm>
- 77 <http://jewishmuseum.cz/cz/cz-ex-pinkasp.htm>
- 78 Galerie Roberta Guttmana: U Staré školy 3, Praha,
<http://www.jewishmuseum.cz/cz/czgalerie.htm>, Otevřeno denně kromě
soboty a židovských svátků
- 79 Izraelské velvyslanectví, Praha, Kontakt: Badeniho 2, PR manager
Kulman, Tel. 233097500
- 80 [http://prague.mfa.gov.il/mfm/web/main/missionhome.asp?LanguageID=90
\(and\)Question2=\(and\)MissionID=18&\(and\)MissionID](http://prague.mfa.gov.il/mfm/web/main/missionhome.asp?LanguageID=90&(and)Question2=(and)MissionID=18&(and)MissionID)
- 81 Průvodce po nacistických koncentračních táborech. Vydal Český svaz
bojovníku za svobodu, Sdružení politických vězňů a pozůstalých a
Terezínská iniciativa. 1999, str.65.
- 82 Průvodce po nacistických koncentračních táborech uvádí datum 5.dubna
1943.
- 83 http://pankrac.vscr.cz/clanky/?cl_id=23
- 84 Průvodce po nacistických koncentračních táborech. Vydal Český svaz
bojovníku za svobodu, Sdružení politických vězňů a pozůstalých a
Terezínská iniciativa. 1999, str. 66
- 85 Profesor se snažil v dětech oživovat vzpomínky na běžný domácí život.
Ve svých svěřencích živil v Terezíně naději v návrat ke každodennosti
domova. Jednou z jeho nespočetných tajných aktivit (vyučování bylo
v Terezínu zakázané) patří i projekt „Václavský náměstí.“ S osudem
profesora se dále setkáváme v jednom z příběhů v Čítance: Cesta, cíl
neznámý. Ze vzpomínek přeživších se dozvídáme, že po transportu do
Osvětimi ho před hladem a tak jistou smrtí zachránilo pár z jeho někdejších

svěřenců z Terezína. Nakonec však podlehl osudu, který jemu i 6 milionům jiných připravil nacistický režim

86 Poúnoroví ideologové byli však bezmocní před kresbami terezínských dětí, které na výstavách uspořádaných v zahraničních institucích prošly mnoha evropskými i americkými městy.

Křižiková,R. - Kotouč, K.J. - Ornest, Z.: Je mojí vlastní hradba ghatt? Aventinum. Praha, 1995, str.16.

87 <http://www.mav-day.cz/cs/knihv-mayday/> /26.3.2008)

88 citát pochází od francouzského filozofa a mystika Bernarda z Clairvauxu žijícího ve 12. století

89 Horváthová, J. Kapitoly z dějin Romů. Lidové noviny. Praha, 2002

90 Šišková, T.: Výchova k toleranci a proti rasismu, Portál. Praha, 1998

91 Střední odborné učiliště obchodní, Belgická 29, Praha 2, www.soubelgicka.cz

92 Obchodní akademie, Dušní 1083/7, Praha 1, www.oadusni.cz

93 Lauderova MŠ, ZŠ a gymnázium při Židovské obci v Praze, Belgická 25, Praha 2, www.lauder.cz

94 při výuce se využívá promítání v power pointu, práce s textem, výklad učitele.

95 Základní škola Donovalská, Donovalská 1684/40, Praha 4, www.donovalskazs.cz

96 ZŠ Londýnská, Londýnská 34, Praha 2, www.londynska.cz

97 Fakultní základní škola Pedagogické fakulty UK, Táborská, 45, Praha 4, www.zstaborska.cz

98 program Letní školy je k dispozici na adrese www.ksv.upol.cz

99 projekt je k dispozici na stránce <http://www.civ-up.cz/>

100 www.ped.muni.cz/whis/ (25.3.2008)

101 <http://www.pf.icu.cz/education/theses/> (25.3.2008)

102 <http://tinweb.icu.cz/-hanakm/novinky/diplom/pf/po92/spol.htm>

10. Příloha.

10.1. Jednotlivé VŠ: katedry D a OV zabývající se problematikou holocaustu

Univerzita Karlova v Praze

www.cuni.cz

Pedagogická fakulta UK

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Doc. PhDr. Míšková Alena

Katedra občanské výchovy

PhDr. Jirásková

Filozofická fakulta UK

Ústav českých dějin

prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

PhDr. Randák Jan, Ph.D.

Mgr. Bursík

Univerzita Palackého v Olomouci

<http://upol.cz>

Pedagogická fakulta UPOL

Katedra společenských věd

PhDr. Hrachovcová

Mgr. Hampl, David, Ph.D.

Filozofická fakulta UPOL

Katedra Historie

Kabinet judaistiky

Mgr. Kalousová Eva

Mgr. Drexlerová Alžběta

Prof. Mgr. Gottlicher Roman

Prof. Mgr. Hecht Louise , PH.D.

Mgr. Vitámvášová Jarka

Masaryková Univerzita v Brně

www.muni.cz

Pedagogická fakulta

Katedra historie

Doc. PhDr. Vaculík, J, CSc

Doc. PhDr. Čapka, F, CSc

Doc. PhDr. Štěpánek, K, CSc

PhDr. Nolč Jiří

PhDr. Valach, Milan, Ph.D

Mgr. Miloha

Filozofická fakulta

Historický ústav

Hejl, František

Bubeníček, Petr

Vykoupil, Libor

Katedra německého jazyka a literatury

Pothenhagen, Richard

Slezská Univerzita v Opavě

www.slu.cz

Filozoficko-přírodovědecká fakulta

Doc. PhDr. Gawrecká Marie, CSc

Doc. PhDr. Borák Mečislav, CSc

Doc. PhDr. Staněk Tomáš, CSC.

Doc. PhDr. Písková Milada, CSc.

Prof. PhDr. Jirásek Zdeněk, CSc.

Prof. PhDr. Uhlíř Dušan, CSc.

Západočeská Univerzita v Plzni

www.zcu.cz

Pedagogická fakulta

Katedra historie

PhDr. Východská Helena

PhDr. Breitfelder Miroslav

Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích

www.jcu.cz

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

PhDr. Podlešák

Filozofická fakulta

Historický ústav

PhDr. Dvořák Jiří

PhDr. Bluml Josef

PhDr. Blumlová Dagmar

PhDr. Landerová

Ostravská Univerzita

www.pdf.osu.cz

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd Ostravské univerzity

Doc. PhDr. Pavlíček Jaroslav, CSc.

PhDr. Janák Dušan, Ph.D.

Filozofická fakulta

Katedra historie

Prof. PhDr. Pavelčíková Nina

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí n. Labem

www.fos.ujep.cz

Filozofická fakulta

Katedra historie

Prof. PhDr. Kuklík Jan, CSc.

Doc. PhDr. Radvanovský Zdeněk, CSc.

Doc. Kaiserová Kristina, CSc.

Mgr. Marc Josef.

Katedra politologie a historie

PhDr. Kryl Miroslav, CSc.

Univerzita Hradec Králové

www.uhk.cz

Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové

Historický ústav

Ústav filosofie a společenských věd

Univerzita Pardubice

www.upce.cz

Filozoficko- přírodovědecká fakulta

Ústav historických věd

Doc. PhDr. Gawrecká Marie, CSc.

Doc. PhDr. Borák Mečislav, CSc.

Doc. PhDr. Staněk Tomáš, CSc.

Doc. PhDr. Písková Milada, CSc.

Prof. PhDr. Uhlíř Dušan, CSc.
Prof. PhDr. Jirásek Zdeněk, CSc.
PhDr. Vydra Zbyněk

10.2. Přehled diplomových prací vydaných k tématice na výše uvedených katedrách.

10.2.1. Univerzita Karlova

Filozofická fakulta UK - Ústav českých dějin

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

2002 - Koura, Petr: Osobnost podplukovníka Josefa Balabána v rámci československé protinacistické rezistence.

prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

2002 - Borek, David: Židovské strany v politickém systému Československa 1918 -1938 (kapitoly z politického života státotvorné menšiny).

2005 - Drdáčková, Eva: Co bude s protektorátem - pokusy o rozdělení protektorátu v r.1940.

2006 - Vlček, Lukáš: Německý novoaktivismus 1935 – 1938.

2007 - Strobach, Vít: Zamyšlení nad „rudou asimilací“ českých Židů.

2002 - Štokrová, Eva: Rokycansko během okupace 1939 – 1945.

Pedagogická fakulta - Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Doc. PhDr. Alena Míšková

2002 – Bruner, Jan: Ohlasy české politické scény na nástup Hitlera k moci a jeho první kroky (leden 1933 – srpen 1934).

2004 - Müllerová, Xenie: Jan Kapras - první protektorátní ministr školství a národní osvěty.

2008 - Kuthanová, Olga: Nacifikace města Prahy.

10.2.2. Univerzita Palackého v Olomouci

Knihovna Univerzity Palackého nemá k dispozici seznam diplomových prací, protože přechází na elektronickou podobu. Celkově mají momentálně problémy s jejich úschovou. Diplomové práce by se měly nalézat mezi Archivem, Katedrami a knihovnou. Tento problém se ale vyřeší po zavedení elektronické knihovny. Z tohoto důvodu se mi nepodařilo dopátrat rok vydání diplomové práce.

Pedagogická fakulta - Katedra společenských věd

Mgr. Hampl, David, Ph.D.

2004 - Chudá Lucie: Problematika holocaustu.

Filozofická fakulta - Katedra Historie

PhDr. Schallner

Keilová, Eva: Židovský textilní průmysl a židovská obec ve Dvoře Králové nad Labem

Wolfová, Markéta: Změny státního občanství v obvodu vládní president Opava v letech 1938-1945.

Doc. PhDr. Burešová, Jana, CSc.

Svěráková, Marie: Židovská menšina a její aktivity na politické scéně u Rzeczypospolité

Melotík, Zdeněk: Osud olomouckých Židů 1938-1945.

Doc. PhDr. Konečný, Karel, CSc.

Holpučová, Helena: Československo, sudetští Němci a Sudetoněmecká strana na stranách britského tisku v letech 1935 - 1938.

Doc. PhDr. Macková, Marie, PhD.

Šťastný, Jaroslav: Železniční provoz v Protektorátu Čechy a Morava 1939 - 1945.

Mgr. Kalousová, Eva

1995 - Zelinkova, D.: Žide na Kyjovsku a Hodoninsku v letech 1848 – 1945.

Dočkálková, Xénie: Antisemitismus a česko-židovské hnutí.

2001 - Galečková, Iveta: Antisemitismus ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci (1945 - 1948).

2004 - Vitámvášová, Jaroslava: Židovská problematika ve spisech Mimořádného lidového soudu v Jihlavě 1945 - 1948.

Žaža, David: Český fašismus ve spisech Mimořádného lidového soudu v Olomouci.

Mucke, Pavel: „Musel jsem podat výpověď“ o těch krutých dnech.“

Kořený, Dušan: Rudolf Jung a sudetská varianta nacismu.

2004 - Hanáková, Eva: Domov a Emigrace Židů z Uherského Brodu ve 20. století

2005 - Melotík, Zdeněk: Osud olomouckých Židů 1938 – 1945.

10.2.3. Masarykova Univerzita Brno

Pedagogická fakulta - katedra historie

Diplomové práce 1991 – 2006¹⁰⁰

Doc. PhDr. Vaculík, J. CSc.

1994 - Janošik, Petr: Nástup nacismu v Německu a jeho odraz v českém a moravském tisku.

1994 - Musil, Zdeněk: Ohlas československo-německých vztahů roku 1938 v českém tisku

1994 - Palata, Karel: Ohlas Hitlerova nástupu k moci v českém tisku.

2002 - Kaška, Václav: Odsun Němců z politického okresu Vamberk.

2002 - Křížková, Eliška: Bojkovství Romové v letech 1918-1945

2003 - Horáčková, Ivona: Mnichovský rok 1938 (se zaměřením na události na Hranicku)

2003 - Klepárníková, Marie: Vzpomínky památníků na pobyt v koncentračním táboře.

2004 - Bureš, Petr: Ohlas obsazení Porýní nacistickým Německem v roce 1936 v moravském tisku.

Doc., PhDr. Čapka, F. CSc.

1994 - Zemanková, Eva: Germanizace Vyškovska v letech okupace 1939-1945.

1996 - Nehasilová, Dita: Norimberský proces a Československo.

1996 - Odložilíková, Ivana: Z historie holešovské židovské obce.

1999 - Kovaříková, Jana: Židovská obec v Boskovicích.

1999 - Solíková, Jitka: Dějiny židovské obce v Uherském Brodě v letech 1918 -1939.

2003 - Burešová, Petra: Z dějin židovské obce v Ivančicích.

PhDr. Štěpánek, K. CSc.

1997 - Svobodová, Barbora: Židovské komunity na Vyškovsku v letech 1919-1945.

Mgr. Mihola, J.

2002 - Sedlák, Petr: K současnému stavu židovské komunity na pozadí jejího poválečného vývoje.

PhDr. Valach Milan, PhD.

2001 - Prskavcová, Kateřina: Antisemitismus v Německu, jeho kořeny a vyústění v holocaust.

2002 - Smělík, David: Hledání možných paralel mezi filosofií Friedricha Nietzscheho na nacistickou ideologii.

2003 - Macků, Monika: Kořeny nacismu.

PhDr. Nolč Jiří

2000 - Kubátová, Kateřina: Ideologie nacismu a současnost.

Katedra německého jazyka a literatury

Pothenhagen, Richard

2002 - Nevlúdová, Kamila: Kinder in Theresienstadt.

Filozofická fakulta - Historický ústav

Hejl, František

1982 - Čejka, Jiří: Nacistická germanizační politika a odraz jejích principů v českém školství (zvláště středním) na Moravě do poloviny roku 1941.

Bubeníček, Petr

2005 - Jiroušková, Pavlína: Tematizace holocaustu v prózách Arnošta Lustiga a Jurka Beckera.

Vykoupil, Libor

2003 - Mitášová, Libuše: Osudy pražské židovské rodiny Navrátilových (Neunerových) v souvislosti s problematikou finančního vyrovnání obětí holocaustu.

10.2.4. Slezská Univerzita v Opavě

Filozoficko-přírodovědecká fakulta - Ústav historických věd.

PhDr. Marie Gawrecká

2000 - Mullerová, Olga: Český fašismus ve Slezsku a na Ostravsku ve třicátých letech.

Doc. PhDr. Mečislav Borák, CSc.

2000 - Procházková, Kateřina: Židovská problematika v českém tisku na Ostravsku v letech 1938 - 1939.

2007 - Dvořák, Jan: Židé v Opavském Slezsku v letech 1918 - 1945.

Prof. PhDr. Dušan Uhlíř

2006 - Kheková, Jana: Nové hodnocení nacistické minulosti v současném Německu tzv. Historikerstreit.

Doc. PhDr. Staněk, CSc.

2005 - Vanča, Jaromír: Opavští Němci od konce 2. světové války k organizovanému odsunu.

Doc. PhDr. Milada Písková, CSc.

2001 - Dostálová, Edita: Židovští podnikatelé v Pardubicích.

Sladkowski, Marcel: Dějiny Židů ve Vizovicích.

Svobodová, Andrea: Židovská obec v Třebíči.

Prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.

Juráň, Jiří: Západní fronta v letech 1939 - 1945 a její odraz v Protektorátu Čechy a Morava.

Bulín, Petr: Hitler a Československo. Nástup Adolfa Hitlera k moci a jeho ohlas.

10.2.5. Západočeská Univerzita v Plzni

Seznam všech diplomových prací sepsaných na katedře historie je sestavován již několik desetiletí. Zatím však existuje jen ve fyzické podobě. Jediná možnost, jak se dá k seznamu diplomových prací dostat, je navštívit Plzeň. Potom je na katedře historie možný k nahlédnutí.

10.2.6. Jihočeská Univerzita, České Budějovice

Historický ústav FF JU

Diplomové práce¹⁰¹

PhDr. et PaedDr. Dvořák, Jiří. Ph. D.

1996 - Pařízek, Josef : Činnost letectva na území Českobudějovicka za okupace 1939-1945.

1999 - Chmelíková, Jitka: Chebští Židé a jejich osudy od 2. poloviny 19. století do současnosti.

2004 – Knotek, Jan: Mladovožicko za druhé světové války (1939-1945)

2002 - Linhart, Jiří: Protektorát a II. Světová válka očima protektorátních obyvatel.

Michl, Jan: Neobyčejně obyčejný rok 1938. (Všední a nevšední dny v přelomovém roce 1938 na Českobudějovicku).

Řezníček, Petr: Ze vzpomínek některých příslušníků pomocných technických praporů (Hořká každodennost v táborech PTP).

Šalátová, Markéta: Češi a Němci v meziválečném období na Chebsku.

Bauernoplová, Jana: „Klepy.“ Každodenní život v letech 1940-1941 očima českobudějovické židovské mládeže.

Kadlec, Tomáš: Těžký život nuceně nasazených. Nedobrovolná práce pro Třetí říši ve vzpomínkách a svědeckých pamětníků.

Doc. PhDr. Bluml, Josef, CSc.

2002 – Fiala, Petr: 15. březen 1939 v Českých Budějovicích.

2002 - Slavíková, Monika: Židé na Jihlavsku v letech 1937 - 1948. Všední i nevšední dny menšiny se žlutou hvězdou.

2005 - Plechinger, Tomáš: Činnost klatovského gestapa v letech 1939 - 1942.

PhDr. Blumlová, D.

2001 - Kolajová, Kristýna: „Veselé ghetto.“ Pokus o představení undergroundu v české kultuře.

Tacchinardi - Machalická, Eva: Když se okna tloukla...Vliv antisemitismu na českožidovskou slovesnou tvorbu.

doc. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

1999 - Mojsejová, Kateřina: Všední den českých filmových hvězd za protektorátu (S přihlédnutím na osudy Adiny Mandlové, Nataši Gollové a Lídy Baarové).

Katedra společenských věd Pedf JU

Diplomové práce¹⁰².

PhDr. Jan Podlešák

1992 - Pfaurová, Vladimíra: Židovské motivy v literárním díle Norberta Frýda.

1993 - Pondělík, Viktor: František Bernard Vaněk-kněz, spisovatel a mučedník nacismu.

1996 - Vališová, Marcela: Nacistická perzekuce židů na Benešovsku.

2000 - Mikešová, Kateřina: Genocida Židů na Jihlavsku a jejich kulturní dědictví.

2000 - Ivanová, Petra: František Bernard Vaněk-kněz, spisovatel a mučedník nacismu.

2001 - Vyškovská, Petra: Židé v Jindřichově Hradci: genocida, památky.

2001 - Zásmětová, Jana: Židé v Polné: genocida, památky, hilsneriáda.

2001 - Vlček, Michal: Židé ve Strakonících: genocida, památky.

2001 - Puschová, Hana: Židovské památky na Ústecku po holocaustu.

10.2.7. Ostravská Univerzita

Pedagogická fakulta - Katedra společenských věd

Doc. PhDr. Pavlíček, Jaromír, CSc.

1982 - Kortánková, Květoslava: Protifašistický odboj na Novojičínsku 1938-1945.

1988 - Dragonová, Dominika: České školství na Ostravsku v době nacistické okupace 1938-1945.

Filozofická fakulta - katedra historie

Doc. PhDr. Gracová, Blažena, CSc.

1993 - Homan, Aleš: Ostrava jako útočiště uprchlíků z německého a polského Záboru na podzim roku 1938.

2000 - Kotlán, Pavel: Charakteristika českého fašismu 1926 - 1933 a jeho obraz v aktivitách na Ostravsku.

Doc. PhDr. Pavlica, T. CSc

1989 - Karbulová, Kateřina: Protifašistický odboj a oběti nacismu na Ostravsku v době II Světové války.

2001 - Patková, Ludmila: Protektorát Čechy a Morava (1943-1945), zásluhy protektorátní kultury a literatury na výchově k národnímu vědomí.

Doc. PhDr. Nesládková, L. CSc.

1992 - Bánovský, Petr: Vývoj českého fašistického hnutí na Ostravsku v letech 1933 - 1939.

1994 - Kantor, Miroslav: Záhuda těšínských Židů.

1996 - Čislíková, Karla: Ohlas německé okupační politiky ve vztahu k židovské minoritě v rámci ostravské židovské náboženské obce mezi obyvatelstvem Moravské Ostravy.

1997 - Lubojacká, Martina: Proměny životního stylu představitelů židovské minority z Moravské Ostravy.

1999 - Rýmařová, Pavla: Moravskoostravští židé na prahu 20. století.

1998 - Příhodová, Galina: Kapitoly z dějin strážnické židovské minority 1869 - 1939.

2001 - Helemíková, Jana: Židovské obyvatelstvo Jevíčka v letech 1857 - 1938.

2003 - Bártová, Leona: Boskovičtí Židé a křesťané z bývalého ghetta a náměstí ve světle výsledku sčítání lidu na počátku 20. století.

2003 - Lembasová, Eva: Křesťanské a Židovské obyvatelstvo Moravské Ostravy na počátku první republiky (srovnání dvou náboženských skupin).

Je mi líto, ale vzhledem ke skutečnostem, které uvádím ve zhodnocení výuky o problematice holocaustu na jednotlivých VŠ v ČR, nemohu poskytnout soupis diplomových prací na Univerzitě v Ústí nad Labem, Univerzitě v Hradci Králové a na Pardubické Univerzitě.

Summary

My dissertation „How to teach Holocaust” is a theme very personal to me.

I have selected it because of two reasons: First, it is actual over time and second, holocaust needs to be introduced into the current education.

I focus predominantly on increasing accessibility of the information about holocaust and working with literature. As a future teacher working with literature is important to me.

The thesis is composed from two sections:

1. Theoretical is focused on methodology, projects and concepts of teaching in schools and other institutions proposed to educate about Jews and their culture, and discrimination. Increasing knowledge about Jewish culture can prevent social deviations that could, under certain circumstances, lead to formation of totalitarian regimes. The current literature accessible on the market is also analyzed as well as the history textbooks published before 1989.
2. Practical section is dedicated to education of holocaust in Colleges in Czech Republic. It is based on author's personal experiences collected during her stay at three High Schools that provided her basic view about how the High School students are educated about holocaust.

The aim of the thesis is to provide a comprehensive guide for teaching of holocaust at the High School level leading the students to independent and critical thinking, ultimately being able to use their obtained knowledge in modern society.